ตอนที่ ๔

จากใจของอดีตลูกชมพู-เขียว

ข้อคิด-ข้อเขียน-ความหลังในอดีต

ชีวิตการต่อสู้ ของศิษย์เก่าบางท่าน

วันวิญญาณของโรงเรียน

โดย.... ประกาศ วัชราภรณ์

สายธาราแห่งลำน้ำตาปี
ยังคงไหลเอื่อย
ไม่แปรเปลี่ยนขั่วนาตาปี....

จากภาพประกอบเรื่องนี้ เราจะเห็นว่า กาลเวลาได้ล่วงเลยมานานถึง ๔๕ ปี เป็นภาพถ่าย ณ มุมหนึ่งด้านหน้า ร.ร. ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ของคณะครูและนักเรียนชั้น ม. ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๓ ฝีมือถ่ายโดย คุณเผียน สุขวิทย์ เจ้าของร้าน "ฉายาลักษณ์บ้านดอน" เป็นภาพที่หาชมได้ยากมาก

ภาพในวงกลม พวกเราทราบดีว่า ครูใหญ่ "ขุนวิชาการพิศิษฎ์" หรือต่อมาท่านใช้ว่า "วิชา การพิศิษฎ์" วงกลมถัดมา คือ ครูลำยอง วิศุภกาญจน์ ผู้สร้างวีรกรรมให้แก่ชาติบ้านเมืองโดยเฉพาะชาวสุราษฎร์ธานี ส่วนภาพวงกลมยืนแถวบน เป็นภาพของผู้เขียน ในชุด ลูกเสือ "สมุทรเสนา" ซึ่งนักเรียนชายทุกคนจะต้องสวมเครื่องแบบนี้ และภาพนี้จะไม่คืนหลังอีก

เมื่อพูดถึง "ครูใหญ่" ใคร ๆ ซึ่งเคยเป็นนักเรียน ร.ร. ประจำจังหวัดสุราษฎร์-ธานี ก็ย่อมหมายถึง "วิชา การพิศิษฎ์" หรือเรามักจะเรียกติดปากว่า "ท่านขุนวิชาการ ฯ" โดยที่ครูใหญ่ได้รับราชการในหน้าที่นี้เป็นเวลานานถึง ๒๒ ปี ตั้งแต่ปี ๒๔๗๗ และได้อำลาหน้าที่นี้เมื่อปี ๒๕๐๐ ลาออกก่อนเกษียณ

กรณีที่ท่านได้ลาออกจากครูใหญ่ ซึ่งต่อมาท่านได้เป็น "อาจารย์ใหญ่" คนแรกตามตำแหน่งของกระทรวงศึกษาธิการ นั้น พูดกันว่า ครูใหญ่ต้องการพักผ่อนบ้าง, เบื่อหน่ายบ้าง, สู้กับนักเรียนยุคใหม่ไม่ค่อยจะไหวบ้าง อะไร ๆ ทำนองนี้ สุดแต่จะคาดคะเนกัน กระนั้นก็ดี, เมื่อท่านอำลาชีวิตครูใหญ่ด้วยความอาลัย แต่ก็ได้ไปสอนบางวิชาที่สถาบันของเอกชน โดยไม่รังเกียจ แม้ว่าจะเป็น "ครูน้อย" หรือ "ครูพิเศษ"

โดยเหตุนี้ เราจึงเห็นได้ว่า "ครูใหญ่" เป็นผู้มีคุณธรรมโดยตลอดใน "ชีวิตครู" อันยาวนานไม่ต่ำกว่า ๔๐ ปี คนสุราษฎร์ย่อมรู้จักท่านดีเป็นพิเศษ เพราะว่าเป็นผู้ยึดถือระเบียบ, วินัยและความถูกต้องของครูและนักเรียน เสมอต้นเสมอปลาย เป็นผู้ไม่เคียดแค้นหรือเก็บเอาเรื่องไร้สาระมาไว้ในสมอง เรื่องใดที่สิ้นสุด หรือแล้วกันไป เป็นอันยุติโดยไม่ยึดถือหรือโกรธเคืองผู้ใดในอดีต

จากการทบทวนเรื่องราวในอดีตของครูใหญ่ บรรดาศิษย์ทั้งหลายย่อมจดจำรำลึกได้ว่า ท่านเป็นคนเคร่งครัดในเรื่องการแต่งกาย แม้แต่กระดุมของเสื้อก็จะต้องกลัดทุกเม็ดจนถึงคอเสื้อ ระหว่างเป็นนักเรียน พวกเราก็รู้สึกอึดอัดใจ แต่เมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว ต่างก็คิดถึงท่านด้วยกันทุกคน

"งานและชีวิต" ของครูใหญ่ เป็นหนังสือเล่มใหญ่ สุดแต่ใครจะมองถึงท่าน แต่เมื่อท่านมองโลกภายนอก นับว่ามีคุณค่า ทราบว่าครูใหญ่ได้ "บันทึกความทรงจำ" ไว้มากทีเดียว ส่วนใหญ่เป็นโคลงกลอนช่วงชีวิตที่สำคัญ ๆ เช่น นักเรียนที่จบชั้น ม. ๖ ของทุกปี ก็ได้บันทึกรายชื่อไว้ครบถ้วนด้วยลายมือของตนเอง ชีวิตในอดีต เป็นภาพสะท้อนให้เราเห็นหรือเปรียบเทียบถึงชีวิตในปัจจุบัน

วีรกรรมที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝันมาก่อนเลย แต่ได้เกิดขึ้นแล้ว

เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔

ครูลำยอง วิศุภกาญจน์ ครูประจำชั้น ม. ๕ ของ ร.ร. ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้สร้างวีรกรรมอย่างกล้าหาญ ได้ต่อสู้กับข้าศึกทหารญี่ปุ่น ซึ่งบุกเมืองบ้านดอนตั้งแต่เช้าตรู่ของวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔

ด้วยวิญญาณของลูกผู้ชายและรองผู้กำกับโท ลูกเสือสมุทรเสนาครูลำยอง พร้อมด้วยตำรวจและลูกเสือ ได้ทำการต่อสู้ปกป้องแผ่นดินไทยอย่างกล้าหาญ จนกระทั่งเสียชีวิตเมื่อเวลา ๑๑.๑๕ น. ของวันที่ ๘ วันแห่งประวัติศาสตร์ของชาวบ้านดอน ซึ่งจะต้องจารึกชื่อ "ครูลำยอง วิศุภกาญจน์" ชั่วนิรันดร

ใครคนหนึ่งได้แต่งบทกลอนรำลึกถึง "ครูลำยอง" ไว้ว่า

โอ้ลำยองวิศุภกาญจน์ผู้กล้าหาญ
แต่ก่อนมาเคยอยู่เป็นครูสอน
สู้พลีชีพต่อต้านดัสกร
จนม้วยมรณ์สู่ฟ้าสุราลัย

เลือดรักชาติบัดดลผลผจญ
ไม่เคยนึกคร้ามครั่นหวาดหวั่นไหว
ถึงตัวตายไว้ลายนักรบไทย
ชีพสิ้นไปแต่ชื่อเลื่องลือชา

ควรที่เราเหล่าชาว ส.ฎ. ๑
ได้ทราบซึ่งการกระทำที่ล้ำค่า
มีจิตมั่นกตัญญูกตเวทิตา
น้อมบูชาวีรกรรมลำยองเอย

กระนั้นก็ดี, การสู้รบก็ได้เป็นไปจนถึงเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ น. เมื่อทางฝ่ายรัฐบาลไทยมีคำสั่งให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านได้ จึงได้ยุติการต่อสู้โดยสันติ

"วันวิญญาณของโรงเรียน"

แม้ว่าชีวิตของครูลำยอง ได้ล่วงลับดับจิตไปแล้วอย่างกล้าหาญ เป็นผู้สร้างคุณธรรมไว้แก่ชาวสุราษฎร์ และแผ่นดินไทย ครูใหญ่วิชา การพิศิษฎ์ ได้ซาบซึ้งตรึงใจในวีรกรรมของครูลำยอง ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่าน จึงได้กำหนดวันที่ ๘ ธันวาคม ของทุกปีให้เป็น อนุสรณ์สูงส่งว่า....

"วันวิญญาณของโรงเรียน"

ทราบว่าทางราชการได้นำความกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน "เหรียญชัยสมรภูมิ" และต่อมาได้รับยศ "จ่าสิบตำรวจ" นอกจากนี้ไม่ทราบว่าทางราชการทหาร หรือตำรวจ ได้ตอบแทนหรือจารึกชื่อไว้ ณ ที่ใดบ้าง, แต่เท่าที่ทราบไม่ปรากฏชื่อเสียงของครูลำยอง ใน "ประวัติครู" ของคุรุสภา

คาดคะเนว่าคงจะมีประวัติของครูลำยอง ผู้กล้าหาญ ใน "ประวัติครู" ต่อไปในอนาคต

นอกจากมีพิธีสักการะบูชาแด่ดวงวิญญาณของครูลำยอง เป็นประเพณีสืบต่อมาทุกปี ครูใหญ่ยังได้ดำริให้มีการจัดห้องสมุด "ลำยอง วิศุภกาญจน์" อีกด้วย

ครูใหญ่เป็นผู้มีคุณธรรม และได้ยึดอาชีพครูชั่วชีวิต แม้นว่าระหว่างที่เป็นครูใหญ่ ได้มีผู้บังคับบัญชามาทาบทามให้ไปดำรงตำแหน่งสูงขึ้นคือ "ศึกษาธิการจังหวัด" แต่ท่านไม่ยอมรับตำแหน่งนี้ เพราะตั้งใจแน่วแน่ไว้ว่า จะเป็นครูชั่วชีวิต และจากอดีตเราจะเห็นได้ว่า ครูใหญ่จะลงไปสอนชั้นต่ำ คือ ตั้งแต่มัธยมปีที่ ๑ ปีที่ ๒ ปีที่ ๓ โดยไม่รังเกียจ ทั้งนี้เพื่อต้องการให้นักเรียนมีรากฐานการเรียน ภูมิความรู้แน่นหนา และได้สร้างหลักการสอนให้แก่ครูร่วมสถาบันเดียวกันด้วย คุณธรรมทำนองนี้หาไม่ได้ง่ายนักใน "ชีวิตครู" เปรียบประหนึ่ง "เรือจ้าง" ที่เขากล่าวขวัญถึงในสมัยหนึ่ง

ข้อเขียนเล็ก ๆ นี้ เป็นเพียง "หนึ่งในร้อย" เพื่อน้อมรำลึกถึงครูใหญ่ และครูลำยอง, ผู้สร้างคุณธรรมไว้หลากหลาย, โดยเฉพาะครูใหญ่ได้คลุกคลีอยู่ในวงการครูสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องจารึกเกียรติประวัติไว้ว่า ... "ครูของครู ของครู"

ในฐานะศิษย์และครู เราต้องไม่ลืม "คำขวัญ" ของโรงเรียน....

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา

ความกตัญญูกตเวที เป็นเครื่องหมายของคนดี.

ประกาศ วัชราภรณ์

ชีวิตการต่อสู้ของผม

โดย วิเชษฐ์ สุทธิยาคม

เมื่อผมเกิดมาใหม่ ๆ ผมเป็นลูกเถ้าแก่บ้านนอก ชีวิตผมจึงสุขสบายพอสมควร มีพี่เลี้ยงหรือลูกจ้างให้ขี่คอเล่น แต่พอผมอายุได้ ๗–๘ ขวบ ผมเปลี่ยนฐานะจากลูกเถ้าแก่เป็นลูกจับกัง ทั้งนี้เพราะคุณพ่อของผมประสบความล้มเหลวในอาชีพ ต้องขาดทุนอย่างย่อยยับในการทำโป๊ะจับปลาที่อ่าวแหลมซุยถึง ๓ ปีซ้อน เรียกว่าท่านเอาทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ทั้งหมดและที่ไปกู้ยืมเขามาไปถมทะเลหมดเกลี้ยง ครอบครัวเราต้องล้มละลายสิ้นเนื้อประดาตัว ผมยังจำภาพที่เขามาปลดสร้อยคอทองคำหนักหนึ่งบาทพร้อมด้วยห้อยคอรูปรัชกาลที่ ๗ จากคอผมและน้องชายผม และขนตู้ โต๊ะ เตียง ของใช้ต่าง ๆ ที่เรามีไป ได้จนกระทั่งทุกวันนี้

เพราะความยากจนดังกล่าวข้างต้น เมื่อผมเรียนจบชั้นประถม ๔ แล้ว จึงไม่ได้คิดจะเรียนต่อชั้นมัธยม แต่คงเรียนชั้นประถม ๕ ต่อไปจนหมดชั้น ของโรงเรียนประชาบาลตำบลพุมเรียง ขณะนั้นอายุยังไม่ได้ ๑๑ ขวบ

เมื่อถูกใครต่อใครถามหนักเข้าว่าทำไมไม่ส่งผมไปเรียนต่อที่บ้านดอน คุณพ่อคุณแม่ผมคงจะอึดอัดใจมาก และเมื่อท่านถามผมว่าอยากเรียนต่อหรือไม่ ผมก็ตอบว่าอยาก การตัดสินใจด้วยความยากลำบากแต่เป็นการ ตัดสินที่เป็นหัวเลี้ยว หัวต่อแห่งชีวิตผมจึงได้เกิดขึ้น นั่นคือ ท่านจะกัดฟันหาเงินส่งให้ผมเรียนต่อ แต่ผมต้องสัญญาว่า นอกจากค่าเล่าเรียนปีละ ๑๐ บาท ค่าเครื่องเรียนและเครื่องแต่งตัวที่จำเป็นแล้วผมจะไม่ใช้จ่ายเงินเกินเดือนละ ๑ บาท ซึ่งผมได้รับรองอย่างแข็งขัน ด้วยเหตุนี้ผมจึงได้ไปเรียนมัธยมปีที่ ๑ ก. ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยมีคุณครูหน่วย โชติสุต เป็นครูประจำชั้น ได้เลขประจำตัว ๙๒๖ และเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ เมื่อเดือนมีนาคม ๒๔๘๑ ผมยังไม่ลืมว่าแม้เงินเพียง ๑๐ บาทที่จะส่งผมไปบ้านดอนในเบื้องต้นคุณแม่ก็ยังต้องไปกู้ยืมเขามา เมื่อโรงเรียนปิดเทอมกลับไปบ้านคุณแม่ผัดหมี่และทำขนมถ้วยขาย ผมต้องช่วยขูดมะพร้าววันละ ๖ ลูก และทูนหรือกระเดียดถาดขนมไปเที่ยว

ขาย โดยหมี่ผักนั้นคุณแม่ห่อใบตองไปเสร็จขายห่อละ ๑ สตางค์ ส่วนขนมถ้วย ๒ ถ้วยใหญ่ต่อ ๑ สตางค์ วันหนึ่งถ้าได้ ๓๕–๔๐ สตางค์ก็นับว่ามากแล้ว

ตลอดเวลา ๕ ปี ที่ผมเรียนอยู่ที่บ้านดอนผมได้ปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้กับคุณพ่อคุณแม่เรื่องการใช้จ่ายอย่างเคร่งครัด โดยตกลงกับผู้ปกครองให้จ่ายเงินให้ผมสัปดาห์ละ ๑ สลึง (ยี่สิบห้าสตางค์) เด็ก ๆ สมัยใหม่อาจไม่เข้าใจว่าอาทิตย์ละ ๒๕ สตางค์อยู่ได้อย่างไรกัน ผมอยู่ของผมได้อย่างนี้ครับ (๑) สมัยนั้นการไปโรงเรียนไม่ต้องขึ้นรถขึ้นรา แต่อาศัยขาของตัวเองเดินไปกลับ (๒) อาหารกลางวันที่ค่อนข้างประจำของผมคือกล้วยปิ้ง หรือกล้วยทับ สมัยนั้น ๒ ลูกต่อ ๑ สตางค์ ซื้อสตางค์เดียวพอครับ แล้วกินน้ำตามเอามาก ๆ วันไหนอยากจะเปลี่ยนรสชาติเสียทีหนึ่งก็กินข้าวราดแกง ส่วนใหญ่มักจะเป็นแกงเนื้อกับถั่วฝักยาว ของแม่จ้วหรือแม่ทิพย์ จานละ ๒ สตางค์ จานเดียวพอ ขนมไม่ต้อง เพราะพอจะกินขนมทีไรนึกถึงพ่อ และน้องที่ต้องหาบถ่านขายกว่าจะหาเงินให้ผมได้หนึ่งบาทต้องเปียกเหงื่อแล้วเปียกอีก ทำให้กินไม่ลงหรอกครับ สรุปแล้วอาทิตย์หนึ่งผมใช้เงินไม่เกิน ๑๐ สตางค์ ยังมีเหลืออีก ๑๐–๑๕ สตางค์เกือบทุกอาทิตย์

ระหว่าง ๕ ปี ผมต้องเปลี่ยนผู้ปกครองถึง ๔ คน ไม่ใช่เพราะผมเกเรไม่เอาถ่าน แต่เพราะผู้ปกครองต้องย้ายจากบ้านดอนไปอำเภออื่น และมีอยู่ตอนหนึ่งที่ผมเกือบเรียนไม่จบ ๖ เพราะพอเลื่อนขึ้นชั้นมัธยมปีที่ ๔ ก. ซึ่งมีคุณครูแผ้ว พรหมสวัสดิ์ เป็นครูประจำชั้น ผมป่วยเป็นไข้มาเลเรียเรื้อรังขาดเรียนตั้งแต่วันแรกจนเกือบปิดเทอมต้น สมุดพกลงว่า ขาดเรียนเพราะป่วยถึง ๙๑ (๔๕ วันครึ่ง) ติดต่อกัน ผมยังจำภาพตัวเองได้ จับไข้หนาวสั่นเกือบจะทุกวันจนตัวเหลืองตาเหลือง ท้องป่องพุงโรจนเกือบเหมือนเด็กอาฟริกาที่อดอยาก การรักษาไข้บ้างก็ดันไปทำแบบชาวบ้าน คือรดน้ำมนต์ กินกล้วยเสกและกดม้ามซึ่งโตจนท้องป่องด้วยเวทมนต์คาถา มันจึงไม่หาย ในที่สุดมาหายด้วยเปลือกควินินต้มซึ่งก็เอามาจากต้นที่ปลูกอยู่หน้าบ้านผมเอง เรียกว่า ใกล้เกลือกินด่างและโง่งมงายอย่างน่าจะตายไปเสีย กว่าจะกลับมาเข้าชั้นในเทอมสองและเรียนทันเพื่อนได้ก็เล่นเอาย่ำแย่ แต่พอเลื่อนขึ้น ม. ๕ ผมก็ได้พาสขึ้น ๖ กลางปี

เมื่อจบ ม. ๖ แล้ว คุณพ่อยืนยันอย่างหนักแน่นว่าไม่ให้เรียนต่อแล้ว เพราะไม่มีกำลัง ให้หางานทำส่งเสียให้น้อง ๆ ได้เรียนบ้าง ระหว่างที่ผมไปเรียนที่บ้านดอน ๕ ปีนั้นน้องถัดจากผม ๒ คนก็ได้เรียนเพียงชั้นประถม เขาต้องเสียสละมากพอดูอยู่แล้ว ตอนนี้ควรจะเป็นหน้าที่ของผมช่วยน้องที่เหลืออยู่บ้าง ผมเห็นด้วยโดยดุษฎี

แต่อายุของผมในตอนนั้นเพิ่งจะ ๑๕ หยก ๆ การคิดจะเข้ารับราชการแม้แต่เป็นครูประชาบาลเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็น "เจ้าคนนายคน" ก็ทำไม่ได้ อย่างเก่งก็เป็นได้แค่เสมียนร้านค้า ครั้นจะหันไปทางแบกหาม ทำนาทำไร่ ใช้แรงงาน ก็จะเป็นที่ติฉินนินทาของคนทั้งตำบล เพราะผิด "ค่านิยม" ของสังคมไทยบ้านนอกในสมัยนั้น แม้สมัยนี้ก็เถอะ บัณฑิตหนุ่มสาวของเราจึงต้องยอมตกงาน "เลี้ยงไม่โต" เป็นเรือนแสน

เมื่อถูกกดดันอย่างนั้นผมก็ต้องดิ้นต่อไป ปรึกษากับคุณแม่ว่าผมขอไปตายดาบหน้า คือจะไปกรุงเทพ ฯ ขณะนั้นผมมีเงินที่เหลือจากได้อาทิตย์ละหนึ่งสลึงอยู่ ๖ บาท ขอให้คุณแม่รวบรวมเงินให้ผมเพื่อเป็นทุนอีกสักครั้งเป็นครั้งสุดท้าย คุณแม่ก็ให้เขามาเก็บหมากเก็บมะพร้าวขายได้มาอีก ๓ บาท พอได้โอกาสเหมาะผมก็ "หนี" ออกจากบ้านโดยลงเรือถุงเมล์ไปบ้านดอน ที่ผมใช้คำว่า "หนี" ก็เพราะไม่ให้ใครที่บ้านรู้นอกจากคุณแม่คนเดียวโดยเฉพาะคุณพ่อนั้นให้รู้ไม่ได้เด็ดขาด เมื่อถึงบ้านดอนแล้วผมได้ไปลาคุณครู ๒ คน คือคุณครูขุนวิชาการพิศิษฏ์ และคุณครูบุญคง สาระเกษตริน ทั้งสองท่านก็ได้ให้ศีลให้พรตามธรรมเนียม แต่สำหรับครูบุญคงนั้น นอกจากให้พรและเชียร์ให้กำลังใจว่า "ถ้าเธอมีความตั้งใจจริงก็ย่อมได้รับความสำเร็จ เพราะสุภาษิตเขาว่า มีความตั้งใจที่ไหนย่อมมีความสำเร็จที่นั่น ขอให้อดทนให้มาก อย่าย่อท้อต่ออุปสรรค แต่ให้ถือว่าอุปสรรคคือยาบำรุงกำลังที่จะทำให้แข็งแกร่งขึ้น" แล้ว ยังให้เงินผมเป็นทุนอีกหนึ่งบาท ผมจึงมีเงินในกระเป๋าเป็นทุน ๑๐ บาท ขอกราบขอบพระคุณคุณครูไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่ง

ขอรวบรัดว่าผมตีตั๋วลงเรือ "นริศ" ไปกรุงเทพ ฯ เสียค่าตั๋วไป ๓ บาท เมื่อถึงท่าราชวงศ์ พี่ชาญ กุลวาณิชย์ (ภายหลังเปลี่ยนเป็น มนูธรรม) ซึ่งได้นัดหมายไว้ก่อนแล้ว ได้กรุณามารับ พาขึ้นรถเจ๊กไปพักที่คณะ ๑ วัดเลียบ อยู่กุฏิพระมหากร นอนมุ้งเดียวกินข้าวบาตรเดียวกับขจร โรจนวิภาตลูกพุมเรียงด้วยกันแต่เขาจบ ๖ มาจากภูเก็ต

ระหว่างนั้น ผมตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเรียนอะไร ที่ไหนต่อ แต่อยากเข้ามหาวิทยาลัยหนึ่งมหาวิทยาลัยใดซึ่งขณะนั้นมีอยู่สอง คือ จุฬา ฯ กับ ธรรมศาสตร์ ฯ แต่ก็เป็นเพียงความอยากหรือความฝันอยู่ในใจ เพราะอย่าว่าแต่ทุนที่จะเรียนต่อเลย เพียงแค่ค่าสมัครสอบเข้า ๕ บาทก็มีเหลืออยู่ไม่ถึงเสียแล้ว และเมื่อ ขจร ชวนไปสมัครสอบเข้า ม.ธ.ก. ผมจึงนอนน้ำตาซึมอยู่ที่กุฏิ เป็นอันว่าโอกาสที่จะเข้ามหาวิทยาลัยผ่านพ้นไปแล้ว คงเหลือ

แต่ประเภทอาชีวะ เช่น ช่างกล ช่างก่อสร้าง และ ภาษาต่างประเทศ ผมเลือกเอาภาษาต่างประเทศเพราะนอกจากใจรักมากกว่าแล้ว ยังเห็นว่า อาจใช้ทุนน้อยกว่า และข้อสำคัญโรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุขสถานที่เรียนอยู่ใกล้วัดเลียบ (ราชบูรณะ) เพียงแค่สะพานหันคั่นเดินไปมาได้ไม่ต้องเสียค่ารถ ผมจึงไปสมัครโดยไม่ต้องเสียค่าสมัคร และได้เข้าเรียนโดยไม่ต้องสอบคัดเลือกเพราะมีผู้มาสมัครไม่เกิน ๔๐ คน ที่โรงเรียนจะรับได้ ผมเป็นนักเรียนชั้นภาษาต่างประเทศปีที่ ๑ ของโรงเรียนมัธยม วัดบพิตรพิมุข ได้เลขประจำตัว ๔๑๐๑

อันแผนกภาษาต่างประเทศของโรงเรียนมัธยมวัดบพิตรพิมุขนั้นเป็นอาชีวศึกษาชั้นสูงหลักสูตร ๓ ปี นอกจากภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาบังคับทุกคนต้องเรียนแล้ว ยังมีภาษาเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และจีน ให้เลือกเรียนได้อีกคนละภาษา เมื่อเรียนจบไปแล้วหากเข้ารับราชการ ก.พ. ตั้งราคาเงินเดือนให้ ๕๐ บาทเท่ากับครู ป.ป. ซึ่งนับว่าไม่เลวเลยเพราะเพียงแค่เดือนละ ๒๐ บาทก็อยู่ได้สบายแล้วในสมัยนั้น

ผมเลือกเรียนภาษาเยอรมัน เพราะเยอรมันสมัยฮิตเล่อร์กำลังดังในขณะนั้นและภาษานี้มีฝรั่งเจ้าของภาษาเป็นครูผู้สอนถึง ๒ คน คืออาจารย์ไกสเลอร์และฮัมเป การเรียนสนุกและเป็นไปด้วยดี พอเริ่มเรียนได้สัก ๗–๘ วันผมก็ย้ายจากคณะ ๑ วัดราชบูรณะไปอาศัยอยู่กับพี่ชาญ กุลวาณิชย์ ที่ ๒๓๘๐ ค. ตรอกตึกดิน หลังวัดราชนัดดา อำเภอพระนคร พร้อมด้วยสุเวทย์ สุขเสวี เรานอนมุ้งเดียวกัน ใช้โต๊ะตัวเดียวกันโดยนั่งหันหน้าเข้าหากัน แล้วก็นอนกับพื้นตรงข้างโต๊ะนั่นเอง ผมผ่าพ้นชีวิตไปได้จนตลอดเทอมต้น ซึ่งก็ปรากฏว่าผมสอบซ้อมประจำเดือนได้ที่ ๑ ทั้ง ๓ ครั้ง

แต่พอขึ้นเทอม ๒ ปรากฏว่าผมยังติดค้างไม่ได้ชำระค่าเล่าเรียนประจำเทอมต้น ๑๒ บาท (ค่าเล่าเรียนทั้งปี ๔๐ บาท แบ่งเก็บเป็น ๓ เทอม ถ้าจำไม่ผิดดูเหมือนเทอมต้นและเทอมกลางเทอมละ ๑๒ บาท เทอมปลาย ๑๖ บาท) ท่านอาจารย์ใหญ่ ขุนชำนิขบวนสาส์น (ถนอม นาควัชระ) เรียกผมไปพบ ผมก็เรียนท่านตามตรงว่าผมไม่มีเงินและเล่าชีวิตผมให้ท่านฟัง เมื่อท่านเห็นผลการเรียนของผมท่านก็ว่า "เอาละ ครูจะหาทางช่วยเธอ"

ท่านอาจารย์ใหญ่สำรวจดูแล้วพบว่าเด็กที่เจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุขฝากได้ปีละ ๕ คน โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนนั้นเวลานั้นมีเพียง ๓ คน ยังว่างอยู่อีก ๒ ท่านจึงนำผมไปนมัสการเจ้าอาวาสขออาศัยใบบุญเป็นเด็กในอุปการะของท่านซึ่งท่านก็ได้รับไว้ และว่าเมื่อเป็นเด็กของท่านก็ต้องมาอยู่กับท่านคอยปฏิบัติรับใช้ท่าน ผมจึงต้องย้ายจากความปกครองของพี่ชายไปอยู่ที่หอสวดมนต์ วัดบพิตรพิมุข นอกจากมีหน้าที่กวาดเช็ดถูหอสวดมนต์ ตีระฆังให้พระมาสวดมนต์เย็นทุกวันแล้วยังต้องไปกวาดเช็ดถู เทกระโถนที่กุฏิท่านเจ้าคุณ และนั่งคอยว่าท่านจะใช้อะไรบ้างจนถึง ๒ ทุ่มทุกวัน ส่วนเด็กอีก ๓ คน ซึ่งเป็นลูกหลานของท่านนั้นไม่ต้องทำอะไรเลย แต่เพื่อค่าเล่าเรียนปีละ ๔๐ บาท ผมจำต้องทนและก็ทนได้จนจบปีที่ ๑

ผมขอเล่าแทรกไว้ตรงนี้เพราะบางคนอาจสงสัยว่า เอาละ เป็นอันว่าค่าเล่าเรียนปีละ ๔๐ บาทไม่ต้องเสีย แล้วผมเอาเงินที่ไหนใช้ ขอเรียนว่าหลังจากไปหาพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็แล้ว พันเอก หลวงพิบูลสงคราม ก็แล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรม ก็แล้ว นายตั้ว ลพานุกรม ก็แล้ว เข้าไม่ถึงทั้งนั้น ผมก็บากหน้าไปหาคุณวุฒิ สุวรรณรักษ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานีในสมัยนั้นซึ่งพักอยู่ที่เรือนเล็กริมคลองสีลม ณ บ้านไชยา ของคุณชื่น ศรียาภัย (เข้าใจว่าจะเป็นที่ตั้งของบริษัทเซ็นทรัลสรรพสินค้า สีลม เดี๋ยวนี้) ท่านตกลงช่วยผมเดือนละ ๕ บาทโดยให้ไปรับได้ทุกเดือน ผมรบกวนท่านอยู่ประมาณ ๑๐ ครั้ง พระคุณของท่านนั้นเหลือหลายผมขอเล่าให้ทราบทั่วกันไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เทอมแรกของปีที่ สอง ก็ผ่านไปโดยเรียบร้อยโดยผมคงเป็นเด็กในอาณัติของเจ้าอาวาสวัดบพิตรพิมุข ซึ่งพอถึงปีนี้ลูกหลานของท่าน ๓ คนก็จบ ๖ ไป ๒ คน คงเหลือแต่ผมกับหลานท่านอีกคนหนึ่ง ภาระหน้าที่ของผมก็ยังคงเหมือนเดิม พอสิ้นเทอมต้นทางโรงเรียนนำยุวชนไปแรมคืน (สมัยนี้เรียกว่าทัศนศึกษา) ตามจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือโดยมีจุดหมายปลายทางถึงเชียงใหม่ตอนปิดภาคเรียน ผมได้สมัครไปด้วยและได้ไปลาท่านเจ้าคุณซึ่งท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร แต่พอผมกลับมาและไปกราบท่านเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ ท่านก็ว่า "ไม่ต้อง ไม่ต้อง พอกันที เราไม่จน ถ้าจนจริงก็ไปเที่ยวเชียงใหม่ไม่ได้" ครั้นโรงเรียนเปิดเทอมกลางท่านก็ให้คนไปตามท่านอาจารย์ใหญ่มาพบและขอถอนชื่อผมออกจากเด็กในอุปการะเมื่ออาจารย์ใหญ่ถามผม ๆ ก็เรียนให้ท่านทราบตามตรงถึงสาเหตุ ท่านฟังแล้วก็ว่า "ถ้าอย่างนั้นก็อย่ารบกวนท่านเลย" มันน่าแปลกที่ว่าหลานของท่านซึ่งก็ไปเชียงใหม่ด้วยพร้อมผมไม่ยักถูกถอนชื่อด้วย ก็อย่างภาษาบ้านเราว่า "ขี้ไม่ให้หมากิน" นั่นแหละ ปล่อยให้เหลือทิ้งไว้เปล่า ๆ ถึง ๔ กอง (ทุน) ผมกำลังกินอยู่กองหนึ่งก็ยังอุตส่าห์ไล่ไปเสีย

โชคยังช่วยผม หลังจากนั้นไม่กี่วันสถานทูตเยอรมันขอให้ทางโรงเรียนจัดสอบแข่งขันนักเรียนที่กำลังเรียนภาษาเยอรมันอยู่เพื่อชิงทุนเตรียมตัวไปเรียนที่เยอรมัน ซึ่งให้ทุนปีละ ๑ ทุนมา ๒ – ๓ ปีแล้ว ผมสอบได้ที่ ๑ สถานทูตจึงรับผิดชอบค่าใช้จ่ายระหว่างเรียนนี้ทั้งหมด ซึ่งไม่เพียงแต่ค่าเล่าเรียนประจำปีเท่านั้น แต่รวมไปถึงค่าหนังสือ สมุด ปากกา ดินสอ เครื่องแบบยุวชนปีละ ๒ ชุด และเงินค่าขนมประจำเดือน ๆ ละ ๑๐ บาทอีกด้วย ชีวิตผมจึงเหมือนพ้นจากนรกได้ขึ้นสวรรค์ ได้กินอาหารกลางวันอิ่มท้องอย่างมีรสชาติ และสามารถผูกปิ่นโตสำหรับมื้อเย็นเดือนละ ๓ บาทได้ด้วย

การเรียนปีที่ ๒ เป็นไปโดยเรียบร้อย ครั้นเรียนปีที่ ๓ ไปได้ ๒ เทอมก็เกิดสงครามมหาเอเซียบูรพา ญี่ปุ่นยาตราทัพบุกประเทศไทยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ โรงเรียนต่าง ๆ ต้องปิดหมด ไม่มีการเรียนเทอมปลายและไม่มีสอบไล่ประจำปีแต่ให้ถือว่าผู้ที่มีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ เป็นผู้สอบไล่ได้หมด จึงมีศัพท์สแลงเรียกผู้ที่จบชั้นสุดท้ายของปีนี้ทุกโรงเรียนว่า "รุ่นโตโจสงเคราะห์" การรบพุ่งดุเดือดเข้าทุกที ชีวิตในกรุงเทพ ฯ ไม่ปลอดภัย ความหวังที่จะไปเรียนต่อที่เยอรมันต้องพักไว้ก่อนเพราะรุ่นพี่ก่อนผมที่เดินทางไปแล้วก็ไปไม่ถึงไปติดอยู่ที่ฮาบินแทบเอาชีวิตไม่รอด ครั้นจะหางานทำที่กรุงเทพ ฯ ตอนนั้นก็ไม่มีใครรับ มีแต่คนปิดร้านอพยพไป – หัวเมือง ผมจึงตัดสินใจกลับบ้านที่พุมเรียง และโดยที่ไม่อาจรู้ได้ว่าสงครามจะสิ้นสุดลงเมื่อใด จำจะต้องหาอะไรทำสักอย่างเพื่อให้ได้เงินขึ้นมาบ้าง คิดแล้วผมก็เอาเงินที่ได้รับมาจากสถานทูตเยอรมันซื้อหมูที่ชาวบ้านปล่อยให้อด ๆ อยาก ๆ มาเลี้ยงขุนเข้า ๑๒ ตัวโดยไม่ยี่หระต่อ "ปาก" ชาวบ้าน ภาพผม – นักเรียนกรุงเทพ ฯ – เที่ยวแบกต้นกล้วย หั่นหยวก ต้มข้าวหมู เป็นที่เหยียดหยามของคนทั่วไป แต่ผมก็ทนได้เพราะตัดสินใจแล้วว่าดีกว่านั่งงอมืองอเท้าอยู่เฉย ๆ ผมมาหมดกำลังใจเอาโดยสิ้นเชิงเมื่อขุนหมูจนอ้วนพีมีน้ำหนักพอที่จะขายได้แล้วแต่ไม่มีใครซื้อ เพราะทั้งพุมเรียงและไชยามีเจ๊กขายหมูอยู่เจ้าเดียว ฆ่าหมูขายเพียงวันละตัว เขาเที่ยวซื้อหมูจากชาวบ้านจน ๆ ในราคาถูก ๆ ไปฆ่าขายได้อยู่แล้วเป็นปกติ เขาจึงไม่สนใจที่จะซื้อหมูของผม พูดตามภาษาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ก็ต้องว่า "ตลาดเป็นของผู้ซื้อโดยสิ้นเชิง" อันสัตว์ที่เรียกว่าหมูนี้เมื่อเลี้ยงโตได้ที่แล้วต้องขาย ถ้าขืนเลี้ยงต่อไปมีแต่จะขาดทุนและขายยากยิ่งขึ้นเพราะผู้ซื้อจะยิ่งเล่นตัวอ้างว่าหมูตัวใหญ่เกินไปฆ่าแล้วขายไม่หมดบ้าง หมูตัวโตมีแต่มัน

เนื้อน้อยบ้างยิ่งกดราคาหนักเข้าไปอีก ทางด้านตัวหมูเองยิ่งกินมากขึ้นแต่อัตราการเจริญเติบโตกลับช้าลง สรุปแล้วผู้เลี้ยงมีแต่จะขาดทุน ผมจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อรองใด ๆ ได้เลยตลาดมันจำกัดอยู่แค่นั้น สุดแต่ความกรุณาปราณีของผู้ซื้อ สมัยนั้นถนนจากพุมเรียงที่จะให้รถยนต์วิ่งไปบ้านดอนได้ก็ยังไม่มี คงมีแต่รถไฟและเรือใบ ผมจึงต้องกราบกรานเจ๊กขายหมูอ้อนวอนให้เขาช่วยซื้อ ให้ราคาเท่าไรก็เอาทั้งนั้นเพราะไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น "ผีถึงป่าช้าแล้ว" ไม่เผาก็ต้องฝัง จึงเป็นตอนหนึ่งของชีวิตที่ลืมไม่ลงมาจนทุกวันนี้ และใคร่ขอฝากไปถึงอนุชนคนหลัง ๆ ที่ใฝ่ใจใคร่จะหันไปประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่า ก่อนจะตัดสินใจมุ่งหน้าไปทางนั้น นอกจากความเป็นไปได้อื่น ๆ แล้ว ขอให้ตรวจสอบความสะดวกในการขนส่งและภาวะตลาดให้รอบคอบด้วย เกษตรกรของเราต้องขาดทุนหน้าดำคร่ำเครียดอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะผลิตได้แล้วขายไม่ออกหรือขายได้ไม่คุ้มทุน ส่วนพ่อค้าคนกลางกลับรวยเอา รวยเอา นั่นเอง

ด้วยความเหนื่อยยากทั้งกายและใจ เมื่อขายหมูแล้วผมจึงรวบรวมเงินเข้ากรุงเทพฯ ทั้ง ๆ ที่ยังอยู่ในภาวะสงคราม ยอมไปตายดาบหน้าอีกครั้งหนึ่ง และกลับไปสู่ถิ่นเก่า "หอสวดมนต์" วัดบพิตรพิมุขตามเดิมหลังจากเดินทางโดยรถไฟมา ๓ วันสิ่งสำคัญที่สุดก่อนอื่นใดก็คือต้องหางานทำให้ได้

จำได้ว่าเป็นต้นเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๕ โรงเรียนต่าง ๆ กำลังเตรียมตัวจะเปิด ผมจึงขึ้นรถรางข้างวัดมุ่งไปกระทรวงศึกษาธิการ (สมัยนั้นยังเรียกกระทรวงธรรมการอยู่หรือเปล่าก็ไม่แน่ใจ) ไปที่กรมอาชีวะ ยื่นใบสมัครงานไว้ แล้วก็ไปที่กองโรงเรียนราษฎร์ยื่นสมัครขอเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ไว้สุดแต่โรงเรียนไหนจะต้องการบ้าง แล้วก็กลับมานอนวัด วันรุ่งขึ้นนึกขึ้นได้ว่าเราเป็นนักเรียนทุนเยอรมัน ลองไปที่สถานทูตเยอรมันดูซิเผื่อเขาจะมีงานอะไรให้เราทำบ้าง พอไปเข้าจริงเขาก็ดีเหลือหลายบอกว่างานนั้นตอนนี้ยังไม่มีให้ทำหรอกแต่มีเงินที่ยังไม่ได้จ่ายให้ผมสำหรับเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ และมีนาคม เดือนละ ๑๐ บาทอยู่ ๓ เดือน ขอให้รับเอาไปด้วย และขอตำบลที่อยู่ของผมไว้ หากผมเดือดร้อนอย่างไรก็ขอให้ไปหาเขา ใครจะหาว่าผมตกเป็นเหยื่อโฆษณาชวนเชื่อของเขาเข้าแล้วก็ตามใจเถิด แต่ผมรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของเขาที่เลี้ยงเราจริงไม่ทอดทิ้งทำให้ผมได้เป็นตัวเป็นตนขึ้นมา จึงขอจารึกบุญคุณของเขาไว้ตั้งแต่บัดนั้นมาจนบัดนี้

หลังจากนั้นอีก ๒ – ๓ วัน ได้ทราบจากเพื่อนรุ่นพี่ว่า ตามที่เขาไปสมัครสอบเข้ากระทรวงการต่างประเทศไว้ตั้งแต่ก่อนเกิดสงครามนั้น บัดนี้เขาได้บรรจุแล้วแสดงว่าคำสั่งของคณะรัฐมนตรีที่ให้ระงับการรับข้าราชการเข้าทำงานใหม่ได้ผ่อนคลายลงแล้ว ใจผมก็อยากลองเสี่ยงเข้ากระทรวงนี้บ้างเพราะตรงกับสาขาวิชาที่ร่ำเรียนมาจึงไต่ถามเขาว่ากระทรวงการต่างประเทศอยู่ที่ไหน ขึ้นรถอะไรไปได้บ้าง เมื่อทราบตำแหน่งแหล่งที่แล้ววันรุ่งขึ้นผมก็ไปขอแบบฟอร์มสมัครเข้าทำงานทั้ง ๆ ที่ยังนุ่งกางเกงขาสั้นนักเรียนไปเพราะยังไม่มีกางเกงขายาว

เมื่อได้แบบฟอร์มใบสมัครมากรอกแล้ว ก็มาถึงปัญหาผู้รับรองซึ่งต้องเป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ตอนนั้นผมไม่รู้จักใครที่ไหน ก็นึกถึงคุณวุฒิ สุวรรณรักษ์ ขึ้นมาจึงได้ไปหาท่านอีกหลังจากไม่ได้ไปหาเสียนานเนื่องจากได้ทุนจากสถานทูตเยอรมันแล้วเมื่อแจ้งความประสงค์ให้ท่านทราบแล้ว ท่านก็ว่า "เอาซิ จะพาไปฝากคุณกวด สุจริตกุล ให้" แล้วก็นัดวันกัน

อันว่า นายกวด สุจริตกุล นี้ เดิมมีบรรดาศักดิ์เป็น นายกวด หุ้มแพร เป็นข้าราชสำนักตำแหน่งมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นนักเรียนอังกฤษ สูบซิการ์มวนโต พูดเสียงดัง เป็นคนร่าเริงสนุกสนาน ตอนที่ คุณวุฒิฯ นำผมไปฝากนั้นรู้สึกว่าท่านจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครหรือธนบุรี แต่ที่แน่ ๆ ก็คือท่านเป็นเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศซึ่งในสมัยนั้นก็คือจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนายวิจิตร วิจิตรวาทการ (คือคุณหลวงวิจิตรวาทการเดิม) เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ คุณกวดได้กรุณาเซ็นรับรองให้และว่า "ได้ไม่ได้ไม่รู้นะ เพราะเขาเพิ่งสอบบรรจุกันไปเมื่อไม่กี่วันนี่เอง" เสร็จแล้วคุณวุฒิและผมก็ลากลับ

ผมกลับมานั่งรอนอนรออยู่ที่หอสวดมนต์วัดบพิตรพิมุขประมาณ ๓ สัปดาห์ ปกติผมไม่ค่อยเชื่อเรื่องดวง แม้ทุกวันนี้ก็ยังครวญเพลงเย้ยฟ้าท้าดินอยู่ในใจเป็นครั้งคราว แต่ในชีวิตผมมีอยู่อย่างน้อย ๒ ครั้งที่ถ้าจะว่าไม่ใช่ดวงก็ต้องยกให้เป็นเหตุบังเอิญ ครั้งแรกก็คือตอนที่จะได้งานทำนี่แหละ หนอย นอนรออยู่ตั้ง ๓ อาทิตย์ไม่มีใครเรียก พอถึงวันนั้น (รู้สึกว่าจะเป็นวันที่ ๘ หรือ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๕) ประมาณบ่าย ๓ โมง บุรุษไปรษณีย์ก็

นำจดหมายลงทะเบียนมาส่งให้ ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งจากกรมอาชีวศึกษาจะรับเข้าเป็นครู อีกฉบับหนึ่งจากกองโรงเรียนราษฎร์แจ้งว่ามีโรงเรียนราษฎร์ต้องการจะจ้างผมเป็นครู ๒ แห่ง จำได้ว่าแห่งหนึ่งอยู่ที่สมุทรปราการจะให้เงินเดือน ๆ ละ ๓๕ บาทมีที่พักให้ด้วย ส่วนอีกแห่งหนึ่งอยู่ที่กรุงเทพฯ นี่เอง ขอให้ผมไปพบที่กระทรวง ระหว่าง ๓ แห่งนี้ผมคิดว่าเป็นครูของกรมอาชีวศึกษาดีกว่า และโดยที่ขณะนั้นก็บ่ายมากแล้ว เอาไว้พรุ่งนี้ค่อยไปติดต่อ แต่พอตกประมาณ ๕ โมงเย็น ของวันเดียวกันนั่นเอง คุณสุบรรณ เศวตมาลย์ เพื่อนรุ่นพี่ซึ่งเพิ่งได้บรรจุเข้าทำงานที่กระทวงการต่างประเทศ แต่ยังมีนิวาสถานอยู่ที่คณะต้นจันทร์วัดบพิตรพิมุขได้นำจดหมายจากหัวหน้ากองการพิธี กรมพิธีการทูต กระทรวงการต่าง-ประเทศ มาให้ข้อความในจดหมายนั้นมีว่า ตามที่ผมได้ไปยื่นใบสมัครขอทำงานในกระทรวงการต่างประเทศนั้น กระทรวง ฯ ตกลงจ้างผมเป็นลูกจ้างในอัตราค่าจ้างวันละบาท ถ้าผมตกลงก็ให้ไปรายงานตัวต่อท่าน ดูเอาเถิดครับ ถึงบทจะได้งานก็ได้พร้อมกันถึง ๔ แห่งไม่ทราบว่าฤกษ์หรือดาวอะไรไปเล็งหรือทำมุมอะไรกับดวงชะตาของผมเข้าในวันนั้น

อีกครั้งหนึ่ง เมื่อผมได้ทำงานจนเป็นชั้นเอกแล้ว รู้สึกเซ็ง ๆ เบื่อ ๆ ทั้งชีวิตและการงาน วันหนึ่งมีเพื่อนคนหนึ่งซึ่งคลั่งหมอดูขึ้นสมอง ขนาดจะออกจากบ้านแต่ละวันจะต้องหาฤกษ์หรือจับยามอุบากองก่อน เขาชวนผมไปดูหมอบรรดาศักดิ์ซึ่งมีกิตติศัพท์ว่าแม่นอย่างยิ่ง ผมไม่ค่อยสนใจเท่าไรแต่ไม่อยากขัดใจเพื่อน กินข้าวกลางวันในกระทรวงแล้วเราก็ไปกัน เรียกว่าทิ้งงานหรือ "โดดร่ม" ตอนบ่ายสัก ๒–๓ ชั่วโมง พอไปถึงเห็นคุณหญิงคุณนายมานั่งรอกันอยู่แล้วก่อนเราตั้ง ๔–๕ คน ผมอยากจะกลับ เพราะรู้แน่อยู่แก่ใจว่ากว่าคุณหญิงคุณนายเหล่านั้นจะดูเสร็จถึงคิวเราอย่างน้อย ก็ต้องปาเข้าไปหลังบ่าย ๓ โมงแล้ว และกว่าจะเสร็จเรื่องกลับไปถึงที่ทำงานเขาก็จะเลิกงานกันแล้ว แต่เพื่อนไม่ยอมกลับบอกว่ามาถึงแล้วรอแค่นี้จะเป็นไรไป ถ้ามาวันหลังอาจต้องรอคิวยาวกว่านี้ เท่านั้นไม่พอยังแถมด้วยว่า "เถอะน่า ขาดลื้อไป ๒–๓ ชั่วโมง กระทรวงไม่ล้มหรอกน่า" ผมก็ต้องอยู่คู่กับเขาเพราะอาศัยรถเขาไป พอถึงตาผมหมอรับดวงชะตาไปดูแล้วบอกว่า "คุณรีบกลับไปที่ทำงานเดี๋ยวนี้กำลังจะมีข่าวดี" ทั้งเพื่อนและผมมองตากันแล้วก็กราบลาอาหมอนั่งคิดกันมาในรถว่ามันจะมีอะไรวะ ฤดูแต่งตั้งโยกย้ายก็ยังไม่ถึง ครั้นพอมาถึงที่ทำงานลูกน้องในกองรีบบอกกันว่า รัฐมนตรีว่าการให้คนมาถาม ๒ หนแล้ว ผมถามว่า "ท่านจะ

เอาอะไร" ทุกคนตอบว่าไม่ทราบ ผมจึงรีบไปหาท่านรัฐมนตรี เมื่อเข้าไปในห้องท่านแล้วท่านถามว่า "ไปไหนมา" ผมตอบท่านตามตรงว่า "ไปดูหมอมาครับ ผมกลับมาจากอเมริกา ๗ ปีกว่าแล้วยังไม่ได้ไปไหนสักที จึงไปดูหมอว่าเมื่อไรจะได้ไปไหนกับเขาบ้าง ลูก ๓ คนอยู่โรงเรียนกินนอน อัสสัมชัญ วชิราวุธ ขนาดลงทุนเลี้ยงไก่หอบไข่มาขายที่กระทรวงทุกวันก็ยังไม่ไหว หนี้ท่วมหัวเลยครับ" ที่ผมเรียนท่านไปอย่างนั้นได้ ทั้ง ๆ ที่ใครต่อใครให้สมญานามท่านว่าเป็น "รัฐมนตรีเทวดา" ก็เพราะผมกับท่านรู้จักกันดีจะเรียกว่าผมรู้จักท่านดีหรือท่านรู้จักผมดีก็ได้ทั้งนั้น ทั้งนี้เพราะท่านเป็นข้าราชการประจำของกระทรวงการต่างประเทศมาก่อน ผมเป็นเสมียน (ชั้นจัตวา) ท่านเป็นหัวหน้าแผนก (ชั้นโท) เราร่วมวิ่งหลบลูกระเบิดมาด้วยกัน เข้าวัดพระแก้วบ้าง ลงหลุมหลบภัยในกระทรวงบ้าง สมัยนั้น ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศทั้งหมดตั้งแต่รัฐมนตรีลงมาจนถึงคนรถและภารโรงมีไม่ถึงร้อยคน เราจึงรู้จักสนิทสนมกันหมดเพราะร่วมเป็นร่วมตายมาด้วยกันต่อมาพอสงครามสงบ ท่านเป็นชั้นเอกกลับมาจากโตเกียว ผมเป็นชั้นตรีรักษาการหัวหน้าแผนกโทรเลข กำลังขึ้วจะไปวอชิงตัน ท่านจะต้องไปเปิดสถานเอกอัครราชทูตไทยในประเทศอินเดียซึ่งเพิ่งได้เอกราชจากอังกฤษที่กรุงนิว เดลฮี ท่านก็มาชวนผมให้ไปด้วยกัน ผมปฏิเสธท่านซึ่งทำให้ท่านจำติดใจต่อมาอย่างน้อยสิบปี เหตุการณ์ผ่านไป ท่านไปก่อตั้ง (เปิด) สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงเดลฮี ผมไปเป็นนายเวรสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุง วอชิงตัน ต่อมา ท่านไปเป็นรองหัวหน้าคณะผู้แทนไทย ประจำองค์การสหประชาชาติ ณ กรุงนิวยอร์ค โดยตัวหัวหน้าคณะผู้แทนไทยนั้นคือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร เอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน คือนายโดยตรงของผม ผมกับท่านจึงมีราชการติดต่อกันเป็นครั้งคราว และเมื่อถึงคราวหยุดยาวปลายสัปดาห์หรือหยุดหน้าร้อนผมก็ไปเที่ยวนิวยอร์คโดยไปพักที่สำนักงานคณะผู้แทนไทย อันเป็นที่พักของรองหัวหน้าคณะ ฯ ด้วยนั่นเอง ตอนหลังเมื่อผมกลับมาเป็นหัวหน้ากองท่านกลับมาเป็นรัฐมนตรี

เมื่อผมเรียนท่านไปตามตรงอย่างนั้น ท่านก็ถามว่า "แล้วหมอดูเขาว่าอย่างไร" ผมตอบว่า "หมอไล่ให้ผมรีบกลับมากระทรวง ว่าจะมีข่าวดี" ท่านว่า "คุณไม่ได้ไปไหนเพราะคุณเลือกมากนัก ดูผมซิ ให้ไปโตเกียวระหว่างสงคราม ลูกระเบิดกำลังลงผมก็ไปเสร็จสงครามแล้วให้ไปอินเดียผมก็ไป ส่วนคุณผมชวนไปอินเดียก็ไม่ไป ให้ไปเชียงตุงก็

ไม่ไป ทีหลังอย่าเลือกซิ เรื่องหมอดูนั้นไม่ต้องไปดูหรอก ถ้าอยากรู้โชคชะตาให้มาถามผม หมอดูแม่น ๆ อยู่ที่นี่ รับรองไม่พลาด" เทศนาเสร็จแล้วท่านก็ว่า "ตอนนี้ตำแหน่งเลขานุการเอกที่กัวลาลัมเปอร์ว่างเพราะ........เป็นบ้า มีเรื่องราวใหญ่โตต้องเอากลับมารักษา งานที่นั่นกำลังขยายเพราะเราเพิ่งตั้งสมาคมอาสา ผมจะให้คุณไป คุณจะไปไหม ?" ผมตอบท่านทันทีว่า "ไปครับ ขอบพระคุณมากครับ" ท่านก็ว่า "นั่น ต้องอย่างนั้น คุณไปเตรียมตัว และรีบเดินทางไปก่อนให้เร็วที่สุดเพราะไม่มีคนทำงาน" เป็นอันว่าที่หมอดูบรรดาศักดิ์ท่านนี้พอเห็นดวงของผมแล้วไล่ให้ผมรีบกลับไปกระทรวงว่าจะมีข่าวดีนั้นก็ถูกเป๋ง สิ่งที่ผมไม่เชื่อก็ต้องเชื่อ โปรดอย่าถามผมว่าหมอดูท่านนี้ชื่ออะไรอยู่ที่ไหน เพราะท่านถึงแก่อนิจกรรมไปแล้วครับ และเพราะท่านรัฐมนตรีคัดเลือกส่งผมไปกัวลาลัมเปอร์ด้วยตนเองนี่เอง หลังจากอยู่ที่กัวลาลัมเปอร์ซึ่งเป็นเมืองหลวง ๔ ปีครึ่งแล้ว (ตามเทอมปกติเอเซีย ๓ ปี ยุโรปอเมริกา ๔ ปี) ผมกลายเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะไปก่อตั้งบุกเบิกเปิดสถานกงสุล ณ เมืองโกตาบารู รัฐกลันตันขึ้นเป็นคนแรก เพราะท่านว่า "ไม่มีใครรู้เรื่องดีเท่าคุณ" ผมจึงถูกย้ายจากบุคคลที่สองในสถานทูต หรือ "คอ (หาง) ราชสีห์" ซึ่งเทียบเท่าปลัดจังหวัดในสมัยโน้นไปเป็น "หัวหมา" ซึ่งเทียบเท่านายอำเภอใหม่ในกลันตันบ้านนอก ต้องถูกลดเงินเดือนลงไปเดือนหนึ่งเกือบสามพันบาท เพื่อนฝูงต่างแซ่ซ้องสาธุการแสดงความยินดีแต่หารู้ไม่ว่าผมต้องชีช้ำน้ำตาตกในเพียงไร ผมต้องเป็นกงสุลลดชั้น "จมปลัก" อยู่ที่โกตาบารูอีก ๒ ปีจนเกือบจะกลายเป็น "บุคคลไม่พึงปรารถนา" ของรัฐบาลมลายูนั่นแหละกระทรวงการต่างประเทศไทยจึงได้ย้ายผมกลับกระทรวง รวมเวลาที่ผมต้องรับใช้ชาติอยู่ในมลายูเพราะ "ความเหมาะสม" ถึง ๗ ปี

ออกนอกทางเพราะพร่ำเพ้อถึงเรื่อง "ดวง" ไปเสียไกล จึงขอกลับเข้าสู่ทางเดิม เป็นอันว่า วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๕ ผมไปรายงานตัวต่อหม่อมหลวงปีกทิพย์ มาลากุล หัวหน้ากองการพิธี และได้รับบรรจุเข้าทำงาน คือเป็นลูกจ้างวันละบาท ที่กองนี้ตั้งแต่วันนั้น

อันว่า กองการพิธีในสมัยนั้น เป็นกองหนึ่งในกรมพิธีการทูตที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่คู่กับกองการกงสุล มีข้าราชการเพียง ๖ คน โดยมี น.อ. พระเรียมวิรัชพากย์ ร.น. เป็นอธิบดี หม่อมหลวงปีกทิพย์ มาลากุล ณ อยุธยา เป็นหัวหน้ากอง นายเล็ก ตันเต็มทรัพย์ (สามีคุณพิศมัย โชติวุฒิ นางสาวไทย) เป็นหัวหน้าแผนก มีประจำแผนก ๓ คน เสมียน

พนักงาน ๑ คนคือคุณสุบรรณ เศวตมาลย์ รุ่นพี่ผู้นำหนังสือเรียกตัวไปให้ผมที่วัด เมื่อมีผมไปสมทบอีกคนจึงเป็น ๗ คน แต่ต่อมาภายหลังมีปริมาณงานเพิ่มมากขึ้น จึงขยายตัวเองขึ้นเป็นกรมพิธีการทูต โดยกองการกงสุลซึ่งสังกัดอยู่ด้วยเดิมแยกไปสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง หม่อมหลวงปึกทิพย์ มาลากุล, นายสุบรรณ เศวตมาลย์ และนายวิเชษฐ์ สุทธยาคม (คือตัวผม) ต่างได้เป็นอธิบดีของกรมนี้เมื่อ ๒๐-๓๐ ปีต่อมา

ในวันแรกที่ผมเข้าทำงาน เขาสอนให้ลงบัญชีหนังสือเข้าออกของกองและเสนอแฟ้ม ต่อมาก็ให้พิมพ์หนังสือที่คนอื่นร่างและหัวหน้าแผนกตรวจแก้แล้วทั้งไทยและอังกฤษ เรื่องการพิมพ์นี้ไม่มีปัญหาสำหรับผมเพราะหลักสูตรอาชีวศึกษาชั้นสูงของโรงเรียนบพิตรพิมุขมีสอนพิมพ์ดีดไทย-อังกฤษ และต้องสอบพิมพ์ดีดได้ด้วย ซึ่งก็ได้อาศัยเป็นเครื่องมือหากินมาจนทุกวันนี้ ครั้นคล่องขึ้นพอรู้แนวทางแล้ว หัวหน้าแผนกก็ให้ลองหัดร่างเอง คืบหน้าไปตามลำดับควบไปกับหน้าที่เดิมเพราะผมเป็น "น้องใหม่" ตัวเล็กที่สุดในกอง การลงบัญชีหนังสือเข้าออกของกองในสมัยโน้นไม่ใช่แต่เขียนลงในสมุดทะเบียนเท่านั้น แต่พอถึงบ่าย ๓ โมงจะต้องพิมพ์เสนออธิบดีด้วยว่า วันนี้มีหนังสืออะไรเข้ามาบ้าง ดำเนินการอย่างไร มีปัญหาอะไร เรื่องค้างมาแต่วันก่อนมีอะไรบ้าง ทำไมจึงค้าง หนังสือออกในวันนี้มีเรื่องอะไร ถึงใคร รวมยอดแล้วสัปดาห์นี้ เดือนนี้ มีเรื่องอะไรค้างอยู่บ้าง ค้างอยู่ที่ไหน เพราะอะไร ทำให้ผมได้รู้งานของกองซึ่งต่อมากลายเป็นกรมอย่างแจ่มแจ้ง

หน้าที่อย่างหนึ่งของกองการพิธีนี้คือต้องรับผิดชอบในการจัดเลี้ยงและจัดงานต่าง ๆ ของกระทรวง งานสโมสรสันนิบาตเต็มยศใหญ่ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา งานรับรองในโอกาสสับเปลี่ยนรัฐมนตรี งานเลี้ยงรับเลี้ยงส่งทูต ฯลฯ กองการพิธีเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโดยตลอด เริ่มตั้งแต่การวางแผน เสนอบัญชีรายชื่อผู้ที่จะเชิญ รายการอาหาร เครื่องดื่ม ดนตรี สุนทรพจน์ เครื่องแต่งกาย ใครต้องยืนประจำที่ตรงไหน ทำหน้าที่อะไร แม้แต่การเสิร์ฟอาหารและเครื่องดื่ม ก็ใช้ข้าราชการของกระทรวงเองเป็นผู้เสิร์ฟ โดยกระทรวงจะมีเครื่องแต่งกายชุดบ๋อยนี้ให้ กองการพิธีต้องทำกำหนดการทุกขั้นตอนโดยละเอียดขึ้น เริ่มตั้งแต่พอรถแขกเลี้ยวเข้าประตูใหญ่เข้ามา ใครจะยืนอยู่ที่ประตูใหญ่ ใครจะจะเป็นคนคอยเปิดประตูรถ ใครจะรอรับอยู่ที่เชิงบันไดต้น กลาง ปลาย ใครจะเป็นคนคอยรับเสื้อ-หมวก ใครจะเป็นคนนำแขกไปส่งให้อธิบดีกรมพิธีการทูต ซึ่งจะนำแขกไปพบท่าน

รัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีซึ่งจะนั่งหรือยืนอยู่ตรงไหน ฯลฯ ละเอียดยิบจนกระทั่งถึงการส่งแขกกลับ เรียกว่าข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศทั้งหมดราว ๘๐ คน ในขณะนั้นต่างมีหน้าที่ทั้งสิ้น เมื่อ "คนเก่า" เสนอร่างขึ้นไปจนท่านอธิบดีกรมพิธีการทูตตรวจเห็นชอบด้วยแล้ว ผมมักจะเป็นคนพิมพ์โรเนียวขึ้นเป็นคำสั่งให้ท่านปลัดกระทรวงลงนาม แล้วก็เที่ยวเดินเอาไปให้ข้าราชการแต่ละคน ตั้งแต่ชั้นพิเศษจนถึงนักการเซ็นรับทราบหน้าที่ของตนตามที่กำหนดตรงบรรทัดนั้น ๆ ทำให้ผมได้รู้จักข้าราชการทั้งกระทรวงหมดในเวลาอันรวดเร็ว แต่กว่าจะให้เซ็นได้หมดทุกคนก็เสียเวลาหลายวัน เพราะบางคนโดยเฉพาะชั้นเอกขึ้นไปกว่าจะเซ็นได้ต้องอ่านให้จบก่อน พออ่านจบแล้วก็ต้องอ่านใหม่มาหาหน้าที่ของตนอีกท่านละเอียดพิถีพิถันจนน่ารำคาญ อ้ายเราเป็น "เณรใหม่" ก็ยืนรอ........รอไปเถิด อย่างไรก็ดี งานพิธีต่าง ๆ ในสมัยนั้นโก้จริง ๆ ข้าราชการทุกคนมีหน้าที่ มีส่วนได้ร่วมงาน ได้เรียนรู้หรือรู้เห็นว่าเขาจัดงานกันอย่างไร เจ้าภาพและแขกต้องทำตัวอย่างไร มารยาทในโต๊ะอาหาร การใช้มีดใช้ส้อม ชนิดของเหล้าที่จะกินคู่กับอาหารแต่ละอย่าง ฯลฯ เราได้เรียนรู้หมด และที่เป็นกำไรพิเศษยิ่งขึ้นไปอีกสำหรับผมก็คือ การปฏิบัติงานล่วงเวลาเมื่อมีงานเลี้ยงแต่ละครั้งทางกระทรวงจ่ายเบี้ยเลี้ยงให้ ๒ บาทสำหรับชั้นจัตวา ๓ บาทสำหรับชั้นตรีซึ่งเป็นหัวหน้าสาย ผมทำงานกลางวันทั้งวันได้ค่าจ้างเพียงบาทเดียว แต่ทำงานกลางคืนได้แต่งตัวโก้ (ชุดบ๋อย) และได้ลิ้มชิมรสอาหารอร่อย ๆ สุรานานาชนิด รสชาติแปลก ๆ กลับได้ค่าจ้างอีก ๒ บาท ดังนั้น พอวางบัตรวางจานซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่กองการพิธีเสร็จ ผมมักสมัครเป็นพนักงานเสิร์ฟโต๊ะต่อแทบทุกครั้ง เริ่มตั้งแต่หัดรินน้ำรินโซดาซึ่งเขาถือว่าเป็น "มือใหม่" หรือมือสามเพราะสายหนึ่งมีบ๋อย ๓ คนไปจนถึงเสิร์ฟซุปร้อน ๆ อันเป็นหน้าที่ของพวก "ลายคราม" ในที่สุด ทุกวันนี้ก็ยังถนัดในการเสิร์ฟอยู่ น่าเสียดายที่ประเพณีนี้มายกเลิกเสียตั้งแต่หลังสงครามเป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะเสมียนใหม่ที่กระทรวงสอบบรรจุเข้ามาเป็นบัณฑิตเกือบทั้งสิ้น เขากำลังเห่อปริญญา เห็นไปว่าการเอาเขาไปเปิดประตูรถ เสิร์ฟโต๊ะ นั้นเป็นการดูหมิ่นเขา ถึงกับเข้าชื่อกันประท้วง ฯพณฯ ดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นักประชาธิปไตย ท่านขี้เกียจรำคาญทั้ง ๆ ที่นึกสมเพชอยู่ในใจ จึงสั่งว่า "ต่อไปนี้ให้ถามความสมัครใจ ใครไม่อยากเสิร์ฟก็ไม่ต้องเสิร์ฟ" ซึ่งในทางปฏิบัติทำให้ยุ่งยากเพิ่มขึ้นไม่น้อย แต่เราก็ "เกณฑ์" เอามาแต่หน้า

เก่า ๆ ซึ่งทำกันมาจนคล่องแคล่วแล้ว แต่พอพวกหน้าเก่า ๆ นี้ต้องออกไปประจำในต่างประเทศก็ต้องขอทหารเรือจากราชนาวิกสภาสโมสรมาช่วยเสริฟ และต่อมาก็เป็นบ๋อยของโรงแรมจนกระทั่งบัดนี้ ฉะนั้น จึงอย่าแปลกใจเลยว่าทำไมข้าราชการของกระทรวงการต่างประเทศบางคนจึงจัดโต๊ะไม่เป็น กินโต๊ะไม่เป็น ไม่รู้ว่าเหล้าอะไรกินกับอะไร ใช้แก้วอย่างไหน เก้ ๆ กัง ๆ ไม่มั่นใจเมื่อได้เลื่อนชั้นเป็นใหญ่เป็นโตขึ้นมา

เมื่อได้งานการทำเป็นหลักฐานแล้ว พ.ศ. ๒๔๘๖ ผมก็ใช้วุฒิอาชีวศึกษาไปสอบเทียบเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองที่เคยใฝ่ฝัน ทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยจนจบปริญญาตรีในเดือนตุลาคม ๒๔๘๙ และต้องรอไปจนถึงมิถุนายน ๒๔๙๐ จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นชั้นตรีโดยการสอบแข่งขันทั่วไป หลังจากนั้นก็ได้ไปประจำสถานเอกอัครราชทูต-ไทย ณ กรุงวอชิงตัน ซึ่งเป็นโรงเรียนใหญ่ให้ผมได้เรียนรู้งานการสารพัดในปี ๒๔๙๒ ถึง ๒๔๙๗ โดยมีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร (ขณะนั้นยังไม่ได้ทรง-กรม) เป็นอาจารย์ใหญ่ หลังจากนั้นผมก็ได้เข้าโรงเรียนใหญ่อีกครั้งหนึ่งซึ่งถ้าเป็นทหารก็เห็นจะเรียกได้ว่าเป็นโรงเรียนเสนาธิการ โดยการเป็นเลขานุการท่านปลัดกระทรวงจากปี ๒๔๙๘ ถึง ๒๕๐๐ และวิถีชีวิตก็ไต่เต้าไปเรื่อย ๆ สุขบ้างทุกข์บ้างตามประวัติที่เขียนมาแล้วตอนต้น จนเป็นอธิบดีกรมพิธีการทูต รองปลัดกระทรวง แล้วออกไปเป็นทูต

ระหว่างที่เป็นเลขานุการปลัดกระทรวง (หม่อมเจ้าดิลกฤทธิ์ กฤดากร) ผมเกิดอยากรู้ขึ้นมาว่าผมเข้ากระทรวงนี้ได้อย่างไร ใครเป็นคนสั่งรับผม ผมจึงไปขอดูเรื่องเดิมจากแผนกทะเบียนประวัติ ขอเรียนเพิ่มเติมไว้ตรงนี้ด้วยว่า ในการยื่นสมัครงานของผมนั้นผมไม่ได้เพียงแต่กรอกใบสมัครตามแบบฟอร์ม ปิดรูปถ่ายและแนบใบรับรองแพทย์พร้อมด้วยใบสุทธิหรือประกาศนียบัตรไปด้วยเท่านั้น แต่ผมยังพิมพ์ประวัติเล่าความทุกข์ยากของผม ต้องอาศัยวัดและเติบโตมาได้เพราะวัด ดังที่เล่ามาข้างต้นแนบไปด้วยอีกสองหน้ากระดาษพิมพ์ ปรากฏว่าเมื่อคุณกวด สุจริตกุล ส่งใบสมัครของผมลงไปให้แผนกทะเบียนประวัติพิจารณา หัวหน้าแผนก ฯ ก็แทงเสนอหัวหน้ากองกลางขึ้นไปว่า "กระทรวงเพิ่งสอบบรรจุผู้ที่สอบได้ไปเมื่อ ๒–๓ วันนี้เอง ขณะนี้ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ว่าง" หัวหน้ากองกลางก็บันทึกต่อท้ายเสนอรองปลัดกระทรวง ซึ่งในขณะนั้นคือพันโทชัย ประทีปะเสน นายทหารม้ายานเกราะ แต่งชุดทหารม้าใส่ทอปบู๊ตติดสะเปอร์ดังกรุงกริ๊งมาทำงานเพราะอยู่ใน

ระหว่างสงครามกำลังหน้าสิวหน้าขวาน ไปว่า "ขณะนี้ไม่มีตำแหน่งใด ๆ ว่างและควรให้มาสอบแข่งขันกับผู้อื่นในคราวหน้า" ท่านรองปลัดกระทรวง ฯ ท่านรอบคอบ เมื่อทางฝ่ายบุคคลว่าอย่างนั้น ท่านแทงถามหัวหน้ากองไปว่า ทางคลังพอจะมีอัตราอะไรว่างบ้างไหม หัวหน้ากองคลังซึ่งเคยมีบรรดาศักดิ์เป็นคุณหลวงติดยานัตถุ์ใช้ปากกาเบอร์ ๕ จุ่มหมึกตลอดชีวิตแทงตอบว่า "ไม่มีอัตราใด ๆ ว่างเลย" ท่านรองปลัด ฯ ซึ่งขณะนั้นรักษาการแทนท่านปลัด ฯ อยู่ด้วยเพราะท่านปลัด ฯ ไปบุกบั่นเขตแดนอินโดจีนซึ่งได้คืนมาจากฝรั่งเศสมีอำนาจที่จะหยุดเรื่องได้เพียงนั้น แต่ท่านไม่หยุดกลับแทงเสนอต่อไปว่า "ขอประทานเสนอท่าน รมต. เพื่อทราบ" และนั่นแหละคือบุญบันดาลให้ผมได้ทำงาน ทั้ง ๆ ที่ใครต่อใครบันทึกเสนอมาว่า ไม่มีตำแหน่ง ไม่มีอัตราว่าง แต่ท่านรัฐมนตรี ฯ กลับแทงสั่งว่า

"๑. ให้จ้างเป็นลูกจ้างชั่วคราววันละบาทโดยจ่ายเงินจากค่าใช้สอย

๒. ให้ช่วยงานทางกองพิธี

ว. วิจิตรวาทการ"

และด้วยเหตุนี้หัวหน้ากองการพิธีจึงได้มีหนังสือเรียกผมให้มารายงานตัว คุณหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีท่านคงจะอ่านประวัติชีวิตผมและเห็นใจในความทุกข์ยากเพราะท่านเองก็ได้ดีมาจากวัด และเคยทำงานในกระทรวงการต่างประเทศมาตั้งแต่เป็นเสมียนรู้ลู่ทางดี จึงได้หาทางออกให้ผมและสั่งให้รับเป็นลูกจ้างชั่วคราว จ่ายเงินจากค่าใช้สอยโดยไม่ต้องอาศัยตำแหน่งหรืออัตราใด ๆ ทั้งสิ้น ผมไม่ได้เกี่ยวข้องเป็นอะไรกับท่าน แม้แต่หน้าท่านก็ยังไม่เคยเห็น แต่ท่านก็ยังรู้สึกเมตตาช่วยวางรากฐานของชีวิตเด็กบ้านนอกจน ๆ คนหนึ่งให้ได้ผุดได้เกิดจนได้มานั่งเขียนประวัตินี้ พระคุณของท่านจึงฝังลึกอยู่ในดวงใจของผมเสมอมา ทุกครั้งที่ผมทำบุญกรวดน้ำผมอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านด้วย และทุกครั้งที่ไปหอสมุดแห่งชาติผมไปกราบรูปหล่อครึ่งตัวของท่าน

ขอเล่าต่ออีกสักนิดว่า ไม่ทราบว่าคุณหลวงวิจิตรวาทการท่านหยั่งรู้ด้วยญาณวิถีใด นอกจากผมที่ท่านสั่งให้รับเป็นลูกจ้างแล้ว ยังมีเด็กกรุงเทพ ฯ ที่ยากจนอีกคนหนึ่งชื่อ แผน วรรณเมธี (ขออภัยคุณแผนด้วยที่นำชื่อของท่านมากล่าวอ้าง) ท่านก็สั่งให้รับเป็นลูกจ้างไว้ก่อนเช่นเดียวกัน และสั่งลึกลงไปอีกว่า ให้ไปช่วยงานทางกรมการเมืองตะวันตก คุณแผนกับผมจึงเป็นสหชาติ เราเป็นลูกจ้างวันละบาทมาด้วยกัน เสิร์ฟโต๊ะ

มาด้วยกัน เป็นเสมียนจัตวาเดือนละ ๒๐ บาทมาด้วยกัน ต่อมาคุณแผนได้ทุนกระทรวงไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกา ขณะที่ผมถูกส่งไปทำงานที่สถานทูตที่นั่น ๒๐ ปีต่อมาผมเป็นอธิบดีกรมพิธีการทูต และรองปลัดกระทรวง คุณแผนเป็นอธิบดีกรมการเมือง (คือกรมที่เคยทำงานตั้งแต่เป็นลูกจ้างวันละบาทและเสมียน ๒๐ บาท) และปลัดกระทรวง แล้วไปเป็นเอกอัครราชทูตประจำประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน ฝรั่งเศส และอังกฤษ แม้เกษียณอายุแล้วทางราชการยังต้องใช้ให้ไปรับตำแหน่งเลขาธิการใหญ่ของสำนักงานอาเซียนที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย และยังเป็นอาจารย์พิเศษเที่ยวสอนหนังสืออีกมากมาย นี่คือ "ญาณพิเศษ" ของคุณหลวงวิจิตรวาทการที่ช่วยปลูกฝังเด็กจน ๆ สองคน หากวิญญาณของท่านยังสถิตย์อยู่ที่ใดก็ขอได้โปรดรับทราบว่า เราสองคนได้ตั้งใจทำงานรับใช้ชาติ รับใช้กระทรวงการต่างประเทศอันเป็นที่เกิด ที่อยู่ ที่กินที่นอนของเราอย่างเต็มกำลังความสามารถเพื่อสนองความเมตตาของท่านแล้ว

ผมของดไม่เล่าถึงชีวิตราชการ ๔๒ ปีเพราะเท่าที่เล่าชีวิตเบื้องต้นก่อนจะพบแหล่งดินเพื่อฝังรากได้นี้ก็ยืดยาวเกินสมควรแล้ว ขอสรุปแต่เพียงว่า ชีวิตราชการก็ย่อมมีทั้งราบเรียบ เกยตื้น ฝ่าคลื่นฝนลม และบางครั้งตกหลุมอากาศ บ้างเป็นธรรมดา แต่ในที่สุดผมก็นำเรือชีวิตถึงฝั่งได้โดยปลอดภัย บุตร ภริยา ต่างมีความสุขตามอัตภาพ สำหรับผมเองยังยึดถือการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ยังเป็น "วัวที่ไม่ลืมตีน" ยังชอบกวาดถูบ้าน ซักผ้า ล้างจาน ด้วยตนเอง และยังชอบกล้วยน้ำว้ามากกว่าทุเรียนและแอปเปิ้ล ชอบเดินมากกว่านั่งรถยนต์

ถ้าจะถามผมว่า ผมมีหลักการทำงานหรือถือคติธรรมอะไรประจำใจ ผมก็ขอยกเอาข้อที่ผมสอนลูกอยู่เสมอมาเรียนให้ทราบดังนี้

๑. อย่าอายและกลัวว่าเราเกิดมาจน เพราะความมีหรือจนไม่ใช่เครื่องวัดความดีหรือชั่วของคน ความจนเสียอีกจะทำให้เรารู้จักชีวิตและคนดีขึ้น

๒. จงทำงานทุกอย่างด้วยใจรัก มานะอดทน และทำให้ดีที่สุดด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อย่าทำอย่างเสียไม่ได้หรือขอไปทีสักแต่ว่าได้ทำแล้ว

๓. อย่าทะเยอทะยานหรือตั้งเป้าหมายไว้สูงเกินไป เพราะถ้าไปไม่ถึงแล้วจะผิดหวังเสียใจ จงตั้งไว้แต่พอดีทีละขั้น เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วจงทำและเป็นให้ดีที่สุด แล้วก็จะ

ได้ขยับขึ้นไปเอง สำหรับผมเองนั้นเมื่อตอนเข้ากระทรวงใหม่ ๆ เห็นคนเก่าเขาทำงานกันแล้ว คิดว่าในชาตินี้ได้เป็นเพียงหัวหน้าแผนกก็นับว่าวิเศษสุดแล้ว

๔. อย่าประมาท ลืมตัว ต้องรู้กำลังทุกอย่างของตนเอง

๕. จงซื่อตรง จริงใจ ต่อเพื่อนมนุษย์ พอที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ของใครได้ก็ขอให้ทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ความตลบตะแลงไม่จริงใจต่อเพื่อนนั้นในที่สุดจะหาเพื่อนแท้ไม่ได้

๖. จงใช้เงินให้เป็น อย่าสุรุ่ยสุร่ายแต่ก็ไม่ใช่มัธยัสถ์เกินไปจนกลายเป็นตระหนี่ถี่เหนียว

๗. จงมองคนในแง่ดี คนแต่ละคนย่อมมีทั้งความดีและความชั่ว จงหาความดีของเขา ส่วนความชั่วอย่าไปสนใจ แล้วเราจะคบคนได้ทุกคน

๘. อย่าลืมผู้ที่มีบุญคุณต่อเราแม้จะเพียงเล็กน้อย

๙. ชีวิตต้องมีอุปสรรค อย่าท้อแท้ จงยิ้มสู้มัน ครูบุญคง ฯ เคยสอนพ่อว่าอุปสรรคคือยากำลัง

๑๐. คุณหลวงวิจิตร ฯ สอนว่า "จงทำดี แต่อย่าเด่นจะเป็นภัย......." เพราะรำลึกถึงข้อนี้ผมจึงไม่อยากเขียนประวัติตัวเอง ครูบุญคงเป็นพยานได้ในข้อนี้ เพราะต้องเตือนขยายเวลาให้แล้วให้อีกกันไม่รู้กี่หนต่อกี่หน

ผมขอถือโอกาสนี้รำลึกถึงพระคุณของบิดามารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทั้งหลายที่ได้ให้กำเนิด เลี้ยงดู สั่งสอนประคับประคองและเกื้อหนุนให้ผมได้เป็นฝั่งเป็นฝา ที่ใคร่ขอเอ่ยนาม ณ ที่นี้ คือคุณครูบุญคง สาระเกษตริน, ร.ต.ท. ชาญ มนูธรรม, ขุนชำนิชบวนสาส์น, คุณวุฒิ สุวรรณรักษ์, สถานทูตเยอรมัน, ฯพณฯ พันเอกวิจิตร วิจิตรวาทการ, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร, หม่อมเจ้าวงศานุวัตร เทวกุล (ปลัดกระทรวงคนที่ ๑) และหม่อมเจ้าดิลกฤทธิ์ กฤดากร (ปลัดกระทรวงคนที่ ๒) และท้ายที่สุดขอขอบพระคุณโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้เบื้องต้นผมมาจนเป็นรากฐานอันมั่นคงให้ไปต่อสู้โลก ต่อสู้ชีวิตและแข่งขันกับคนอื่นเขาได้

ขอแสดงความยินดี เนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี
โรงเรียนสุราษฎร์ธานี
ด้วยความปรารถนาดี จาก

สมาคมผู้ปกครองและครูมัธยมวัดหนองแขม

91 ถนนเพชรเกษม ต. หนองแขม

อ. หนองแขม กทม. โทร. 4201502

โดย

นายวิเชียร กัณหะยูวะ

ผู้อำนวยการ

ด้วยความปรารถนาดี

จาก

นายชาตรี กุลชล

58 ถนนวัฒนานิเวศน์ 4

ตำบลสามเสนนอก อำเภอห้วยขวาง กทม.

โทร. 2776252

เรื่องของนายวุฒิ สุวรรณรักษ์

โดย วุฒิ สุวรรณรักษ์

คุณครูบุญคง สาระเกษตรินโทรศัพท์ไปถึงผมว่า คณะนักเรียนเก่าโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีจะจัดงานฉลองโรงเรียนที่ตั้งมาครบ ๘๐ ปี ในปี ๒๕๓๐ นี้ บอกว่า เขาต้องการประวัติของนักเรียนเก่าว่าได้เลือกแล้วว่าเป็นผมคนหนึ่ง ไปลงในหนังสือที่ระลึกที่จะพิมพ์ขึ้น ผมมาคิดดูว่าผมอายุย่างเข้า ๘๒ ปีแล้ว คิดย้อนหลังไปก็ยืดยาวนาน ถ้าจะเขียนให้จุใจเกรงว่าจะเบียดเนื้อที่ที่ต้องลงประวัติของนักเรียนเก่าอื่น ๆ มากไป ถ้าจะเขียนแบบหนังสือแจกงานศพก็สั้นไป จึงจะเขียนแบบสังเขปอย่างนี้

ผมเกิดเมื่อ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๔๔๙ ที่ตำบลหน้าทอน อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี พระยาเจริญราชภักดีและคุณหญิงวัฒน์เป็นบิดา มารดา ของผม เมื่อผมเกิดคุณพ่อมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเจริญราชภักดี ตำแหน่งนายอำเภอเกาะสมุย เพิ่งเลื่อนบรรดาศักดิ์ในเวลาต่อมา มีพี่น้องต่างมารดา ๑ คน นอกนั้นร่วมบิดามารดา คือ

๑. นางด้นสาคร (พลับ ชุมมานนท์) เป็นภริยานายร้อยตำรวจเอกหลวงด้นสาคร (ถึงแก่กรรมทั้งสองคน)

๒. นางศรีสุพรรณดิฐ (วาสน์ (ชุมวรฐายี) ศรีสุพรรณดิฐ) เป็นภริยาหลวงศรีสุพรรณดิฐ (ถึงแก่กรรมทั้งสองคน)

๓. นายวุฒิ สุวรรณรักษ์ ผมได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์โท เมื่อครั้งเป็นนายอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ถ้าไม่เปลี่ยนการปกครองตามจังหวะจะได้เป็นขุน

๔. นางเทียบ เจริญชอบ เป็นภริยานายสงวน เจริญชอบ (ถึงแก่กรรมทั้งสองคน)

๕. นางละม่อม ล้มสุวรรณ เป็นภริยานายแสร์ ล้มสุวรรณ (ถึงแก่กรรมแล้วทั้งสองคน)

๖. นางสาวสงวน สุวรรณรักษ์ (ถึงแก่กรรม)

๗. นายรุตน์ สุวรรณรักษ์ อยู่ที่เกาะสมุย

ผมเรียนหนังสือไทยกับคุณพ่อ พออ่านออกเขียนได้ก็ไปเรียนต่อกับท่านพระครูทับวัดแจ้ง ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ทางราชการเปิดโรงเรียนชั้นประถมขึ้นที่วัดใหม่ บ้านบางมะขาม ตำบลหน้าทอน จึงไปเรียนที่นั่นจนจบชั้นประถม ๓, ที่เกาะสมุยไม่มีโรงเรียนมัธยม จึงได้ไปเข้าโรงเรียนตัวอย่างมณฑลสุราษฎร์ ที่อำเภอบ้านดอน (อำเภอเมือง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้าเรียนมัธยม ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เรียนอยู่ ๖ ปี สอบชั้นมัธยม ๖ ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

ที่เรียกชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนตัวอย่างเพราะเมื่อเริ่มจัดการการศึกษาแผนใหม่ตามหัวเมืองไม่มีครูที่มีความรู้เพียงพอ ทางการจึงส่งครูมาจากส่วนกลาง จัดสอนเป็นตัวอย่างอย่างที่ทุกวันนี้เรียกโรงเรียนสาธิตนั่นเอง โรงเรียนเป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูงราว ๑ เมตรเศษ มี ๓ ห้อง หลังคามุงกระเบื้อง ทาสีเทา หลังนี้เป็นโรงเรียนมัธยม ตั้งอยู่ในวัดธรรมบูชา หรือชาวบ้านเรียกวัดเลียบ อยู่ริมถนนชนเกษม เยื้องกับที่ทำการโทรศัพท์ทุกวันนี้ อีกหลังหนึ่งเป็นโรงเรียนชั้นประถมอยู่ลึกเข้าไปในวัด ครูหน่วยโชติสุด เป็นครูประจำชั้นมัธยม เป็นครูสอนขับร้องด้วย ให้ผมร้องเพลง ๒ ชั้น เป็นการทดสอบ ผมร้องได้ดี ครูชมว่าเสียงดีด้วย ทั้งนี้เพราะผมเรียนการร้องเพลงไทยมาจากครูอื้น เรืองสวัสดิ์ ครูใหญ่ที่เกาะสมุยมาแล้วเป็นเพลง ๒ ชั้น ก็คือเพลงนางนาค ทองย่อน – เขมรปากท่อ ขึ้นพลับพลา เหล่านี้ส่วนเพลง ๓ ชั้น ทั้งเพลงตับ เพลงเถาเวลานั้นไม่ได้หัดร้องกัน

โรงเรียนได้จัดให้มีละครร้องทำนองละครปราโมทัยของแม่บุนนาค แม่เลื่อนในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการเล่นที่มีผู้นิยมมาก ครูผ้ายบุญเลี้ยงเป็นครูใหญ่เป็นผู้จัดฝึกซ้อมจนเป็นละครเต็มโรง ได้แสดงในวิกเก็บเงินบำรุงโรงเรียนและแสดงให้ประชาชนในงานเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นต้น

โดยที่ผมร้องเพลงได้ดี ตัวก็เล็กไม่โย่งอย่างทุกวันนี้เลยให้เป็นตัวนาง เป็นนางเอกเสียด้วย เสงี่ยม ขำรักษ์ เพื่อนนักเรียนเป็นพระเอก เวลานี้ ถึงแก่กรรมเสียแล้ว บางคราวให้ครูตรึก พรหมราษฎร์เป็นพระเอก เอื้อวิชัยดิษฐ์ เป็นผู้บอกบทประจำเพราะพูดชัดเจน มีครูสอนในชั้นต่าง ๆ คือครูยกอ้วน สอนภาษาอังกฤษ ครูสุดจิตร์เนตรพุกกณะเป็นผู้กำกับลูกเสือ แล้วมีครูพร้อม ถาวรสุข ครูวันล่อง มณีวัตร ครูทุกคนสอนได้รอบตัวแทบทุกวิชา มีครูเนื่อม ถาวรสุข อีกคนต่อมาครูตรึกกับครูเนื่อมเข้าไปเรียน ป.ม. ต่อที่

กรุงเทพฯ เมื่อสำเร็จก็มาสอนชั้นสูง ๆ ขึ้นที่โรงเรียนนี้อีก ต่อมาทั้งสองเป็นขุนวิชาสุทธิ และขุนวิชาการพิศิษฏ์ ตามลำดับ ส่วนครูฝ่ายครูใหญ่ต่อมาได้เป็นขุนวรศาสตร์ครุณกิจ เมื่อย้ายไปจังหวัดจันทบุรี ขุนโกศลวิทย์ (พิณรุโจปการ) มาแทน ส่วนครูวันล่อง ต่อมาได้ย้ายไปเป็นศึกษาธิการ อำเภอไชยา ได้เป็นขุนมณีวัศรศึกษากร คุณครูพร้อม ได้กฎหมาย ลาออกไปเป็นทนายความ คุณครูสุกจิตร์คงสอนต่อไปภายหลังออกมาตั้งโรงเรียนราษฎร์ก็มีความงอกงามเจริญดี

การแสดงละครได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนและเมื่อท่านขุน บุรณวุฒิ (มี สาระเกษตริน) ย้ายไปเป็นศึกษาธิการจังหวัดได้เอาใจใส่เป็นพิเศษคุณนายทรัพย์ภริยาของท่านขุนได้เป็นผู้มาช่วยแต่งตัวละครให้ทุกงาน

ความนิยมละครร้องของชาวสุราษฎร์มีมาก เมื่อทางโรงเรียนจัดละครผู้ชายแสดงได้ กำนันตำบลตลาด อำเภอบ้านดอน คือ ขุนโชค – ชัยการ (สร้อย ถิระวัฒน์) ได้จัดละครหญิงแท้โดยจับเอาลูกชาวบ้านร้านตลาดมาหัดให้เป็นละครโรงใหญ่ทีเดียวไม่ได้เข้าวิกเก็บเงินแค่แสดงให้ชาวบ้านชมและแสดงในงานหลวง เช่น งานเฉลิมพระชนมพรรษาและงานฉลองกฐินของกำนันเป็นต้น ในงานหลวง เช่น งานเฉลิมฯ เขาจัดให้หนังตะลุง โนรา พิณพาทย์ ไปแสดงในงานรอบ ๆ ศาลากลางจังหวัด พวกหนังตะลุง โนรา พิณพาทย์ เป็นคนหลวงได้สิทธิรับการยกเว้นไม่ต้องเกณฑ์แรงมาทำงานโยธา เลี้ยงแต่ข้าวปลาอาหารหาได้ให้เงินทองคน การมหรสพเหล่านี้ มีชื่อเสียงติดปากชาวบ้านว่าหนังด้วง โนราครัน ละครกำนัน พิณพาทย์ ทิกเนตร์ ท่านขุนโชค กำนันมีฐานะดี มีเรือเมล์เดินรับส่งคนโดยสารระหว่างสถานีรถไฟ กับบ้านดอน ท่านขุนมีลูกหลาน นามสกุล ถิระวัฒน์ นี้มีชื่อเสียงเป็นนักกฎหมายเป็นถึงผู้พิพากษา ถึงขั้นศาลฎีกาตั้งหลายคนและได้ทุนไปเรียนการป่าไม้ต่างประเทศก็มี คนรักใคร่นับถือมาก

โรงเรียนเราในครั้งนั้นมีแตรวงขนาดกลางมีโอโบแคลริเนต แตรใหญ่ กลอง – เล็กกลองใหญ่และฉาบ แตรวงนี้มีขึ้นโดยการริเริ่มจัดการของท่านขุน โกศลวิทย์ ร่วมมือกับ คุณหลวงสุราษฎร์ – สารภิรมย์ (แป๊ะ พลศิริ) นายอำเภอเมือง ขอความร่วมมือจากพ่อค้า ประชาชน รวมทั้งการแสดงละครเก็บเงินจนจัดหาได้ครบ แตรวงใช้ในแถวลูกเสือและ ในงานละครครูจัดให้ผมเป็นคนตีฉาบ

โรงเรียนนี้สมชื่อว่าเป็นโรงเรียนตัวอย่างจริง คือเป็นโรงเรียนสหศึกษา มีนักเรียนหญิงมาเรียนปนกับนักเรียนชายแถมมีเณรมาเรียนด้วย แต่ก็ไม่มีเรื่องราวอะไรเลย นักเรียนหญิงมี ด.ญ.ไทเชียง อรุณลักษณ์ เป็นบุตร พระยาอัชราช – ทรงศิริ อธิบดีศาลมณฑลสุราษฎร์ ด.ญ.สอ้ง อุณหะไวทยะบุตร คุณหลวงอนุวัตรกรณี อัยการจังหวัด ด.ญ. บุนนาค บุตรแม่กิมกัว คหปตานีในตลาดบ้านดอน ด.ญ. มณี ศรเกษกริน บุตรครูรุ่ง ดูเหมือนจะมี ด.ญ. ทิพย์ บุญโญปการ บุตรคุณพระประกาศ – วุฒิสาร ธรรมการมณฑล อีกคนหนึ่ง ส่วนเณรมีเณรคล่อง บุญเอี่ยมกับเณรแก้ว ฤกษ์อุไร

ตอนแรกที่ผมขึ้นมาบ้านดอน คุณพ่อได้ฝากให้ผมอยู่บ้านพระประกาศ – วุฒิสาร ธรรมการ – มณฑล คงจะหวังว่าเป็นข้าราชการฝ่ายการศึกษา คงจะให้การอบรมได้เป็นพิเศษและที่พักก็อยู่ใกล้โรงเรียนมาก คืออยู่ที่ที่ตั้งโรงแรมตาปี – ทุกวันนี้ ผมเป็นคนอ่อนแอและเจ็บไข้บ่อย ๆ ในเวลานั้น จึงขอย้ายออกไปอยู่บ้านหมื่นไวทยะแพทย์ เป็นแพทย์ประจำตำบลได้แต่งงานกับญาติของผม ท่านหมื่นนอกจากทำหน้าที่แพทย์และขายยา – ต้มยาไทยแล้ว ยังมีรถจักรยานให้เช่าการซ่อมแซมรถจักรยานทุกอย่างผมทำเป็นหมด ท่านหมื่นมีรถจักรยานสามล้อชนิดพ่วงข้างอยู่คันหนึ่ง นัยว่าซื้อจากฝรั่งบริษัทเอเชียติค ซึ่งมีโรงเลื่อยอยู่ที่ที่ตั้งโรงแรม – วังใต้ทุกวันนี้ ผมรับหน้าที่ขี่รถคันนี้พาท่านขุนประเสริฐโอสถบิดาของท่านหมื่นเป็นแพทย์ประจำตัวเจ้าคุณคงคาธราธิบดี สมุหเทศาภิบาล มณฑลสุราษฎร์ ไปยังจวนเทศา ซึ่งตั้งอยู่ที่ริมถนนสกัดเชื่อมสายไปท่าข้ามกับสายริมน้ำ ซึ่งบัดนี้ได้รื้อไปและเปลี่ยนเป็นที่ใช้สอยอย่างอื่นไปแล้ว

รถสามล้อเป็นของต่างประเทศ ผมว่าคงเป็นต้นแบบให้พวกเราทำใช้กันแพร่หลายในปักษ์ใต้ ก่อนแบบที่คุณเลื่อนพงษ์ โสภณประดิษฐ์ขึ้น คือชนิดพ่วงข้างท้าย

การเดินทางไปมาระหว่างเกาะสมุยกับบ้านดอนใช้เรือใบไม่มีเรือยนต์เรือกลไฟรับคนโดยสารเลย จะไปมาต้องใช้เรือใบส่วนตัว โดยมากเป็นรูปเรือเป็ดทะเลขนาดเล็กใหญ่ตามฐานะ อำเภอมี เรือใบขนาดใหญ่กว่าของชาวบ้านทั้งหลายแล้วยังทาสีขาวเสียด้วย เรียกว่าเรือหลวง เรือยาวราว ๔ วา ผมไปมากับเรือลำนี้ การเดินทาง ถ้าแล่นตามลมก็ราว ๑๒ ชั่วโมง ถ้าทวนลมและลมจัด อาจเป็นเวลาหลายวัน ผมคุ้นทะเลจนไม่เมาคลื่น แต่เที่ยวที่ขึ้นจากเกาะสมุย – มาบ้านดอน เพื่อไปกรุงเทพฯ ใช้เวลาตั้ง ๗ วัน ต้องเที่ยวหยุดค้างตามอ่าวต่าง ๆ บางทีก็เกยตื้นอยู่ตั้งคืน ๒ คืน

การเรียนชั้นอุดมศึกษา ผมได้เข้าเรียนในคณะรัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ-มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ จบ ใน พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งเป็นปีที่รัชกาลที่ ๖ สวรรคต

การรับราชการ กระทรวงมหาดไทยได้บรรจุเป็นพนักงานฝึกหัดเริ่มด้วยให้ดูงานตามกรมกองต่าง ๆ ใน กระทรวงมหาดไทย เป็นเวลา ๓ เดือน แล้วส่งตัวไปฝึกงานสอบสวนคดีที่อำเภอบางซื่อ ซึ่งเวลานั้นเรียกว่า อำเภอชั้นนอก การสอบสวนคดีอาญา อยู่กับอำเภอ ส่วนอำเภออื่น ๆ เช่น บางรัก – ปทุมวัน เป็นอำเภอชั้นใน การสอบสวนคดีอาญาอยู่กับตำรวจ

พ.ศ. ๒๔๗๐ กระทรวงมหาดไทยส่งตัวไปฝึกงานต่อที่อำเภอบ้านดอน (อำเภอเมือง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๗๐ บรรจุเป็นปลัดอำเภอท่าข้าม (อำเภอพุนพิน) วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๑ ย้ายไปเป็นจ่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๗๑ ย้ายไปเป็นปลัดกิ่งอำเภอท่าฉาง วันที่ ๔ กันยายน ๒๔๗๒ ย้ายกลับไปเป็นจ่าจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปีนี้ผมได้แต่งงานกับนางสาวขอม เจริญเวช ธิดาของนายนึก เจริญเวช คหบดี ที่บ้านท่าข้าม อำเภอท่าข้าม (พุนพิน) ถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้บุตรหญิง ๑ คน เป็นบุตรคนแรก ชื่อประทุม เรียนคณะพาณิชย์ศาสตร์และบัญชี จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยปี ๑ แล้วลาออกมาอยู่กับคุณตา คุณยายต่อมาได้สมรสกับนายสาธร พิศรสาธร ทนายความและเป็นนายกเทศมนตรีเมืองชุมพรด้วย มีบุตรชายหญิง ๓ คน

ในปีนี้ได้มีการสอบเพื่อเลื่อนชั้นเป็นข้าราชการสัญญาบัตรตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๗๓ สอบไล่ได้ วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๗๓ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น เลขานุการมณฑลนครศรีธรรมราช ณ จังหวัดสงขลา ถึง วันที่ ๑ พฤศจิกายน ในปีเดียวกัน ได้บรรจุให้เป็นผู้รั้งตำแหน่ง นายอำเภอจะนะจังหวัดสงขลา การเป็นผู้รั้งนี้ คือ การทดลองการปฏิบัติราชการนั่นเอง และให้รับเงินเดือนต่ำกว่าอัตรา คือ แทนที่จะรับเต็มตามตำแหน่ง นายอำเภอขั้นต้น เดือนละ ๑๕๐ บาท ให้ได้รับเพียง ๑๐๐ บาท รั้งตำแหน่งอยู่ ๘ เดือน ถึงวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๔๗๔ ได้เป็นตัวนายอำเภอรับเงินเดือนเต็มขั้น ในวันเปลี่ยนการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ผมยังคงรับราชการอยู่ที่อำเภอนี้ และในปีนี้ผมได้บุตรชายอีก ๑ คนเป็นบุตร คนที่ ๒ ชื่อจินดา ต่อมาได้ศึกษาสำเร็จแพทย์จากศิริราชแล้วไปศึกษาและฝึกฝนทางศัลยกรรมได้ดิโพลมาทางศัลยกรรมทรวงอกและ

ช่องท้องจากสมาคมแพทย์สหรัฐอเมริกา เป็นแพทย์ไทยคนแรกที่ได้บอร์ดทางศัลยกรรมส่วนนี้ เวลานี้เป็นแพทย์ที่โรงพยาบาลสมิติเวช แต่งงานกับ นางสาวทิพสุดา โอสถานนท์มีบุตรหญิง ๑ คน วันที่ ๓ มกราคม ๒๔๗๕ ย้ายไปเป็นนายอำเภอระโนด จังหวัดสงขลาอยู่ถึงพ.ศ. ๒๔๗๖ ได้บุตรหญิงอีก ๑ คน เป็นบุตรคนที่ ๓ ชื่อ มาลี ภายหลังสำเร็จจากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ได้ อ.บ. และ ค.บ. ได้เป็นอาจารย์และเป็นรองคณบดีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒปทุมวัน แต่งงานกับนายทองคำ โทณานนท์วิศวกร เป็นผู้อำนวยการกองก่อสร้างและบำรุง สำนักงาน ร.พ.ช. มีบุตรชาย หญิง ๓ คน ถึงวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๔๗๖ ย้ายไปเป็นปลัดจังหวัดปัตตานี เป็นอยู่ถึงวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ ย้ายไปเป็นปลัดจังหวัดภูเก็ต ที่ภูเก็ตผมได้บุตรชายอีก ๑ คนเป็นคนที่ ๔ ชื่อ วิเชียร ได้ปริญญาบริหารธุรกิจ จากมหาวิทยาลัยแฟร์ลีย์ดิคกินสัน รัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา แต่งงานกับแพทย์หญิง ฉวีวัณณ์ จุณณานนท์ มีบุตรชาย ๑ คน วิเชียรมาทำงานที่บริษัท ๓ เอ็ม ในหน้าที่ผู้จัดการฝ่ายขายอยู่ระยะหนึ่งแล้วลาออกมาทำงานส่วนตัว วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๗๗ ย้ายไปเป็นนายอำเภอมำบัง (อำเภอเมือง) จังหวัดสตูล และให้ทำหน้าที่ปลัดจังหวัดด้วย ระหว่างอยู่สตูล ผมลาบวช ๑ พรรษาที่วัดตรณาราม อำเภอท่าข้าม เจ้าคุณธรรมปรีชาอุดมเจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอุปัชฌาย์

พลเมืองในอำเภอมำบังในตำบลที่อยู่ริมทะเล เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม พูดภาษาไทยไม่ได้เลย การติดต่อกับทางราชการ ถ้าพูดภาษาไทยไม่ได้ต้องใช้ล่าม เป็นความจำเป็นและเป็นประโยชน์ผมเริ่มเรียนภาษามลายูทั้งพูดและเขียนสำเนียงพูด เหมือนภาษาทางไทรบุรี ส่วนทางอำเภอจะนะและปัตตานี เหมือนทางกลันตัน เมื่อผมอยู่ที่นั่นไม่ได้ฝึกฝน แต่ภาษาพูดที่ได้มาเป็นภาษาพื้น ๆ ไม่ใช่ภาษาชั้นสูง ที่เขามีวิธีแปลงคำ มีวิภัติ – ปัจจัย เพิ่มหน้าเพิ่มหลัง แต่ก็ใช้การได้ ขอบันทึกไว้ในที่นี้ว่า เวลานั้นพลเมืองชายต้องเสียค่ารัชชูปการให้ทางราชการปีละ ๖ บาท ถ้าไม่มีเสียให้ทำงานโยธาแทน มีผู้ค้างกันมากผมเลยจัดให้ขุดดินมาทำถนนถมลงในทุ่ง ปะดังกะลิง ที่ตำบลบ้านจีน เป็นที่ลุ่ม มากและกว้าง มีแนวทางเก่าไปอำเภอละงู และทุ่งหว้า และขาดอยู่ที่ทุ่งนี้ คนก่อน ๆ เคยคิดทำทางที่สดวกไปทางตำบลดุสน แต่ผมเห็นว่าอ้อมมาก จึงเริ่มถมทุ่งที่นี่ ยังไม่ทันสำเร็จได้ไปสักครึ่ง ก็ต้องย้ายไปเพิ่งทราบจากคุณวิเวก จันทโรจวงศ์ ซึ่งไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล ว่าได้ถมต่อทำจนเป็นทางสำเร็จไปแล้วผมย้ายไปเป็นนายอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙

เมื่อมาอยู่ที่นครศรีธรรมราชได้ระยะหนึ่งมีข่าวว่าสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ให้มีการเลือกผู้แทน ๒ ชั้น คือ ผู้มีสิทธิ เลือกผู้แทนตำบลๆ ไปเลือกผู้แทนราษฎร นั้นจะครบวาระ จะมีการเลือกตั้งใหม่ คราวนี้ ให้ผู้มีสิทธิเลือกผู้แทนโดยตรง เห็นจะเป็นเพราะระบอบประชาธิปไตยขึ้นสมอง ผมได้ปรึกษากันหลายฝ่าย ต่างเห็นชอบ ก็ได้ยื่นใบสมัครเป็นผู้แทนราษฎร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ก็ได้รับเลือกตั้งสมดังประสงค์ เมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๐

ผมมีเวลารับราชการ ๑๐ ปี เงินขั้นสุดท้าย ๑๘๐ บาท คิดบำนาญได้เดือนละ ๓๐ บาท เมื่อ ๕๐ ปี มาแล้ว จ่ายกับข้าววันละ ๒๕ สตางค์ กินกันทั้งบ้าน เงินใหญ่มาก ซื้อพริกขี้หนู ๑ สตางค์ ใช้มือ หยิบไม่หมด ตอนผมเป็นผู้แทนแล้วยังทำครึ่งสตางค์ขึ้นใช้มาจนถึงทุกวันนี้ ทางรัฐบาลเพิ่มบำนาญให้ผมได้รับเกือบ ๑,๐๐๐ บาท ถ้าได้เมื่อ ๕๐ ปี มาแล้วเงินเดือน ปลัดทูลฉลอง หรือเสนาบดีกระทรวงเล็กๆ ทีเดียว

ถึงวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๘๐ รัฐบาลยุบสภามาสมัครก็ได้รับเลือกตั้งอีก เป็นผู้แทนจนครบ ๔ ปี อยู่ในภาวะสงคราม ตกลงไม่ต้องเลือกตั้งให้เป็นผู้แทนกันต่อไป

ในระยะที่เป็นผู้แทนนี้ เมื่อต้นปี ๒๔๘๒ ภริยาของผม ขอมสุวรรณรักษ์ ได้ถึงแก่กรรมลงที่บ้านคุณพ่อ คุณแม่ของภริยา เมื่อได้ทำฌาปนกิจแล้ว ลูกทั้ง ๔ คน ยังเล็กอยู่ก็อยู่ในความดูแลของคุณตา คุณยาย จินดา ลูกผู้ชายใหญ่ลงไปอยู่กับคุณย่าที่ เกาะสมุย ผมก็ทำหน้าที่ผู้แทนต่อไป ถึงเดือนพฤศจิกายน ในปีเดียวกัน คุณพ่อก็มาถึงแก่กรรมลง อีกคนหนึ่ง ก็ได้จัดงานศพและรับพระราชทานเพลิงตามประเพณีที่อำเภอเกาะสมุย

เมื่อเมษายน ๒๔๘๕ ภายหลังการเริ่มสงครามเอเซียราว ๕ เดือน ผมได้แต่งงานกับ นางสาวชุ่มใจ (อาสนจินดา) สวัสดินันทน์ บุตรพระยาพัฒนกิจวิจารณ์ที่บ้านตรอกสุนทรพิมล หัวลำโพง กรุงเทพฯ ผมมีบุตรคนที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นหญิง ชื่อจิตยารี สำเร็จวิชาพาณิชย์และบัญชี จากโรงเรียนอาชีวะ ที่เมืองเพิธ ออสเตรเลีย เวลานี้ทำงานเป็นหัวหน้าฝ่ายต่างประเทศ ธนาคารกรุงเทพฯ จำกัด สาขาสยามสแควร์ ได้บุตรคนที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ เป็นหญิงชื่อกฤษณา สำเร็จวิชาบริหารธุรกิจ จากมหาวิทยาลัย เมือง เคิกซวิลล์ สหรัฐอเมริกา แต่งงานกับนายสุเทพ เปรมานนท์ เป็นเจ้าหน้าที่จัดกำหนดการบินสถานีบริษัทการบินไทย เมืองซีแอตเติล สหรัฐอเมริกา ได้บุตรคนที่ ๓ เป็นหญิง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ชื่อจิราภรณ์ สำเร็จวิชาบริหารธุรกิจ จากมหาวิทยาลัย เมืองเคิกซวิลล์ สหรัฐ-อเมริกาทำงานเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินการบินไทย แต่งงานกับนายวิทยา ไชยสุกุมาร ทำงานเป็นผู้ควบคุม ฝ่ายบริการพัสดุและอาหารแก่เครื่องบินที่สถานีการบินดอนเมือง

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ผมได้เข้าทำหน้าที่เสรีไทย สายท่านปรีดี พนมยงค์ ขณะที่ท่านเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเป็นผู้แทนอยู่จน ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๘ รัฐบาลเสนีย์ ยุบสภาอ้างเป็นผู้แทนกันมานานหนักหนาแล้ว ผมสมัครรับเลือกตั้ง คราวนี้แพ้ ไม่ได้รับเลือกและผมไม่ได้ขอกลับเข้ารับราชการตามสิทธิที่กฎหมายให้ไว้

แต่ก่อนยุบสภาผมได้เป็นรัฐมนตรีในชุด คุณทวี บุณยเกต เป็นนายกด้วยผู้หนึ่ง กล่าวคือ รัฐบาลชุดนี้เป็นชุดตั้งขึ้นจากผู้ทำงานเสรีไทย หรือผู้ฝักใฝ่ฝ่ายตะวันตกซึ่งฝ่ายสหประชาชาติ รู้จัก รอ. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เสรีไทย สายอเมริกาซึ่งจะมาตั้งรัฐบาลเพื่อเจรจาหลังภาวะสงคราม รัฐบาลชุดนี้ตั้ง เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๘๗ และสุดสิ้นโดยการลาออกเมื่อ ๑๗ กันยายน ๒๔๘๗

อังกฤษได้ทำสัญญาเรียกว่าสัญญาสมบูรณ์แบบ บังคับเราหลายข้อ มีข้อหนึ่งเราต้องส่งข้าวสารให้โดยไม่ต้องคิดมูลค่า ทำนองค่าปรับ เป็นข้าวสาร ๑,๕๐๐,๐๐๐ ตัน รัฐบาลต่อมาได้ส่งให้เกือบ ๕๐๐,๐๐๐ ตัน ก็อุทธรณ์ไปว่าเศรษฐกิจของไทยจะไปไม่ไหว มาตกลงในสมัยที่ท่านปรีดี เป็นนายกอยู่สมัยหนึ่งว่า ให้เป็นการขาย พอคุณหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ขึ้นเป็นรัฐบาลในชุดต่อมา มีคุณวิลาศ โอสถานนท์ เป็นรัฐมนตรีพาณิชย์ ก็ได้ปรับปรุงหน่วยงานเกี่ยวด้วยการค้าข้าว ชื่อว่า "องค์การข้าว" เมื่อต้นปี ๒๔๘๙ กระทรวงได้ขอยืมตัวหลวงวิธานยนตรกรรมจากกรมรถไฟมาเป็นผู้อำนวยการ ขอยืมตัวหลวงสิริอัคนีการ จากบริษัทชาวอเมริกัน ไอ.อี.ซี มาเป็นรองผู้อำนวยการฝ่ายต่างประเทศตั้งผมเป็นรองผู้อำนวยการฝ่ายการจัดหาภายในประเทศปฏิบัติการไประยะหนึ่ง ข้าวเปลือกในภาคกลางงวดลง แต่ปรากฏว่าข้าวทางภาคอิสานตกค้างอยู่มาก เพราะขนส่งได้แต่ทางรถไฟทางเดียว ทางรถยนต์ยังไม่มี จึงให้ผมไปเป็นผู้อำนวยการสาขา ซึ่งผมไปตั้งสำนักงานขึ้นที่นครราชสีมา เมื่อกลางปี ๒๔๘๙ มีหน้าที่ติดต่อกับทางจังหวัดขอความร่วมมือโรงสี – มอบอำนาจให้ขอให้รถไฟจัดขบวนรถขนข้าวสาร และจ่ายเงินค่าข้าว งานดำเนินไปโดยเรียบร้อย ได้ข้าวมาตามความต้องการจนส่งข้าวให้สหประชาชาติได้ครบตามสัญญา ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ เกิดรัฐประหารโดยการนำของพลโทผิน ชุณหะวัณ จึงต้องเลิกสำนักงานและกลับเข้ากรุงเทพฯ เจ้าหน้าที่องค์การข้าวชุดนั้นพ้นหน้าที่ไป

เพื่อนฝูงมาปรารภว่า อำเภอเมืองชุมพร ไม่มีโรงเลื่อยตั้งอยู่เลย เครื่องเลื่อยไม้ของเรือนจำก็มีอยู่ไม่ได้ใช้ น่าจะเช่าได้ ลงทุนก็น้อย ผมจึงตกลงเข้าหุ้นทำโรงเลื่อยขึ้นเริ่ม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒ ทำอยู่ ๔ – ๕ ปี ไม้ยางซึ่งเป็นไม้ที่นิยมในตลาดมีน้อยเลื่อยไม้อื่นไม่ได้ราคาดี ไม่ได้ผลเท่าที่หวัง

ถึง พ.ศ. ๒๔๙๖ คุณพระช่วง เกษตรศิลปการ ประธานกรรมการ และคุณสุริยน ไรวา กรรมการธนาคารเกษตร ปรารภว่า ตลาดชุมพร ยังไม่มีธนาคารเลย ขอร้องให้ผมหาที่ดินและตลอดถึงหาผู้รับเหมาก่อสร้าง ผมก็ได้ จัดการให้จนสำเร็จ และแต่งตั้งผมเป็นผู้จัดการคนแรก

โดยที่ต้องมีภาระทางธนาคารมากไม่ได้ดูแลงานโรงเลื่อยโดยใกล้ชิด งานไม่ได้ผลดี จึงขายโรงเลื่อยไป ต่อมาธนาคารเกษตรต้องโอนเป็นของรัฐบาล เปลี่ยนกรรมการใหม่ประกอบกัวยระหว่างผมจัดการอยู่ปล่อยบัญชีลูกหนี้นอกระเบียบมากไปจะทำงานต่อไปก็ขัดข้องจึงลาออกจากธนาคาร กลับมาอยู่บ้านในกรุงเทพ ฯ ตั้งแต่ ๒๕๐๔

ต่อจากนี้ผมก็ไม่ได้ทำงานเกี่ยวกับทางราชการอีกเลยได้แต่ประกอบอาชีพส่วนตัวเพื่อเลี้ยงอาตมาไปเรื่อย ๆ จนถึง ๒๕๐๘ จินดาซึ่งสำเร็จแพทย์จากศิริราชแล้วให้ไปศึกษาและฝึกงานทางศัลยกรรมที่นิวยอร์ค สำเร็จลง มีจดหมายมาว่าจะกลับเมืองไทย และวิเชียรจะแต่งงานกับหมอฉวีวัณณ์ คุณเล็ก จุณณานนท์ บิดาของฝ่ายหญิงก็จะไปในงาน คุณพ่อควรจะไป จินดาได้จัดค่าเครื่องบินไปมาให้ด้วยรวมทั้งค่าเรือควีนแมรี บอกว่าเรือนี้เดินมา ๓๖ ปีแล้ว เขาจะเลิก นั่งให้เป็นประวัติไว้ เรือใหญ่ถึง ๘๐,๐๐๐ ตัน ลำหลัง ๆ เล็กกว่าทั้งนั้น ให้ผมไปพบเขาที่ลอสแอนเจลีส เขาจะขับรถดูงาน โรงพยาบาลมาตามทางว่าจะใช้เวลาราว ๙ วัน ผมก็บินไปคนเดียว เป็นครั้งแรกที่บินไปต่างประเทศ แวะฮ่องกง-ญี่ปุ่น-ขึ้นรถไฟที่เร็วที่สุดในโลก (Bullet Train) ระยะทาง ๕๐๐ กว่ากิโลเมตร ราว ๆ ก.ท. ถึง อ. หลังสวน วิ่งเพียง ๓ ชม. เท่านั้น เพิ่งสร้างเมื่อญี่ปุ่นเป็นเจ้าภาพโอลิมปิคเมื่อ ๑๙๖๔ ผมไป ๑๙๖๕ ยังใหม่ ๆ อยู่ ผมไปโอซากาพบเพื่อนที่ทำงานรถไฟไทยไปคุมการสร้างรถจักร์แล้วกลับโตเกียวเที่ยวอยู่ ๒ วัน เที่ยวในเมืองแล้วขึ้นเครื่องบินไป แอล.เอ. ยังใช้สนามบินเฮเนดะอยู่ จินดามาพักอยู่กับสุมน เจริญชอบลูกนายสงวน และน้องเทียบซึ่งมาเรียนเพื่อทำปริญญาเอกอยู่ที่นั้น ทั้งสองคนมารับและเที่ยวไปรอบ ๆ แอล. เอ. มีลองบีช ลาสเวกัส, ฮูปเวอร์แคม, แกรนแคนยอน แล้วก็ออกเดินทางข้ามทวีปต่อไปโดยเดินทางไปตามรูธ หมายเลข ๑ เลียบมหาสมุทรแปซิฟิค จินดาเตรียมเต๊นท์และเครื่องครัวมาเต็มท้ายรถ สุมนอาสาช่วยขับรถไปด้วย เราแวะนอนตามที่พักรถ ตามชายหาดแวะมอนเตอเร่, เฮิสคาสเซิล ผ่านไปในมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์คเข้าเมืองซานฟรานซีสโก

ขับรถชมเมือง ไปโยซิมิตี้ กางเต้นท์ค้างคืนบนเขา เพราะที่พักเต็มหมด ต้องก่อไฟไว้กันหมี ลงจากเขาผ่านคาร์สันซิตี้ ไปตามทางมุ่งไปตะวันออก ผ่านทางประลองรถปอนนี่วิลล์ ไปซอลท์เลกซิตี้ ชมเมืองแล้วขับรถชมแกมปัสมหาวิทยาลัยไปแยลโลสโตนออกไปเมืองโคดีไปแวะแบลกฮิลล์ ที่เขาสลักหินบนยอดเขารูปหน้าประธานาธิบดี ๓ คน ได้ไปลองนอนค้างคืนบนรถนอนที่เมืองนิวคาเซิล ไปชิคาโกชมพิพิธภัณฑ์ และดูโรงพยาบาลที่คนไทยมาทำงานอยู่สุมนหมดวันลาบินกลับแอลเอ เรา ๒ คน ไปแวะเยี่ยมเสริมสุข ลูกของพี่วาสน์ ศรีสุพรรณดิษฐ์ ที่มาเรียนปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยแอคครอน แล้วไปชมไนแองการาฟอลล์ เขามีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นไม่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขาย เวลานั้นเมืองไทยยังไม่มีกฎหมายห้าม ไปแวะเมืองโรเชสเตอร์ อยู่ในรัฐนิวยอร์ค จินดาส่งคืนเต้นท์และเครื่องครัวให้เพื่อนที่ให้ยืมไป เดินทางต่อไปถึงนิวยอร์ค รวมเดินทางข้ามทวีป ๑๕ วัน เที่ยวนิวยอร์คชมที่ทำการสหประชาชาติลงเรือรอบเกาะแมนฮัตตัน เป็นเวลามีนิวยอร์คเวิลด์แฟร์ ประเทศไทยเราไปออกร้านด้วยได้ไปชมอยู่ ๒ วัน แล้วไปกรุงวอชิงตันโดยถือโอกาส ข้ามสะพานยาวข้ามอ่าวนิวยอร์ค วิเชียรแต่งงานที่สถานทูตเราเที่ยวชมเมืองดูไวท์เฮาส์ อนุสาวรีย์ที่มีและชม แนชชั่นนอลแกลเลอรีออฟอาร์ต และสมิทโซเนียนอีก ๒–๓ แห่ง กลับมานิวยอร์ค มีเลี้ยงฉลองการแต่งงานคุณวิชา เศรษฐบุตร์ อธิบดีกรมทรัพยากรธรณีไปถึงภายหลังยังกรุณาเลี้ยงฉลองให้ที่ไนท์คลับลาตินควอเตอร์ วิเชียรยังรอตรวจวิทยานิพนธ์ ยังไม่กลับ ผมกับจินดาลงเรือควีนแมรีเดินทางข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกใช้เวลา ๔ วันกว่า ๆ แวะเมืองแชร์บูก ในฝรั่งเศส แล้วข้ามมาเซาท์แทมตันขึ้นรถไฟเข้าลอนดอนเที่ยวในอังกฤษโดยเข้าทัวร์เสีย ๓ วัน ขึ้นรถไฟไปปารีส กะจะดู ๓ อย่าง ก็สมประสงค์ คือ พิพิธภัณฑ์ลูฟว์ ดูรูปปั้นวีนัส เดอไมโล รูปเขียนโมนาลิซา ดูโบสถ์โนตรอดาม ชมพระราชวังแวร์ซาย โดยเฉพาะได้ดูห้องกระจก ห้องที่โกษาปานเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ นอกนั้นเที่ยวที่ลิโด และฟอลีแบแยร์ อยู่เพียง ๒ วัน น้อยไป บินไปอัมสเตอดัม เที่ยวทางเรือตามคลอง ขึ้นรถรางไปชมพิพิธภัณฑ์ฤดูร้อน และพิพิธภัณฑ์รูปเขียน ได้กินอาหารอินโดนีเซีย พอคลายความคิดถึงอาหารไทย มีข้อสังเกต ที่บ้านเราหน้าโรงผู้หญิงหาเงินเขาจุดโคมเขียว เราเรียกว่า ไปโรงโคมเขียวก็รู้กัน แต่ที่นี่ตั้งอยู่ใกล้ท่าเรือ เขาจุดโคมแดง เข้าขบวนทัวร์ไปดูกรุงเฮก ชมพิพิธภัณฑ์ภาพเขียน ชมพีสพาเลสที่พิจารณาคดีที่เราแพ้ความเขาพระวิหาร ผ่านเมืองเดลฟ์ เมืองเครื่องปั้นดินเผาตามทางไป

มีลำคลองอยู่เหนือทางรถยนต์เราลอดไป เมืองหลายเมืองอยู่ใต้ระดับน้ำทะเล ดอกทิวลิปในประเทศนี้สวยมาก

บินต่อไปบรัสเซล ดูตำบลวอเตอร์ลู ที่นโปเลียนหนีมาจากเกาะเอลบา มาตั้งกองทัพขึ้นใหม่ แพ้สงครามที่นี่ เขามีอาคารสร้างเป็นวงกลม มีภาพเขียนแสดงการรบเป็นลำดับ ดูเนินดินเขาถมเป็นเขาเตี้ย ๆ บนยอดเขามีสิงโตเหล็กหล่อ จากปืนใหญ่ที่ใช้รบกันมาหล่อทำขึ้น ไปดูเด็กยืนเยี่ยว ชื่อเมนิกิน พีส ว่ามีคนวางระเบิดพระราชวังอ้ายหนูไปเยี่ยวรดลูกระเบิดดับไป เลยหล่อรูปไว้เป็นที่ระลึก

บินต่อไป เจนีวา เช่ารถขับไปโลซานน์ประสงค์จะดูที่ประทับของพระเจ้าอยู่หัว ถามใครไม่ได้ความโทรศัพท์ไป คุณธงฉาน โชติกเสถียร ทำงานอยู่ที่นั่น เป็นเพื่อนนักเรียนของจินดาขับรถมาหาเราอยู่ที่ปั๊มน้ำมัน บอกว่าไม่มีแล้ว จะขอเลี้ยงเพื่อนเพราะไม่ได้พบกันนาน จินดาปฏิเสธว่าจะเที่ยวต่อ เวลามีน้อย คุณธงฉานต่อมาเป็นเอกอัครราชทูต ครั้งหลังอยู่พม่า ขับรถต่อไปใกล้อินเตอร์ลาเกน เข้าพักที่เกสท์เฮาส์เกือบไม่มีที่พัก เคราะห์ดีที่ว่างอยู่เพราะมีการซ้อมรบทหารมาพักเต็มไปหมด สวิสเซอร์แลนด์ไม่มีทหารประจำการ ทหารอยู่บ้านมีปืนเตรียมเครื่องแบบเก็บไว้ซ้อมรบกันทีก็ประกาศมาพร้อมกัน เที่ยวดูร้านขายนาฬิกาเพลิดเพลินดี ของดีก็แพงไม่ได้ซื้อ

บินไปแมดริดเที่ยวไนท์คลับ ดูเต้นรำ ชมพิพิธภัณฑ์ดูเขาแทงวัว ดูได้ครึ่งรอบก็ขอลาเพราะไม่เห็นเป็นกีฬา ไม่ยุติธรรม ใช้คนขี่ม้าแทงวัวเสียจนเพลียไปแล้ว จึงให้มาทาดอร์คนแทงวัวออกมาแสดง ชนผ้าแดงไปรอบ ๒ รอบก็เสียที

บินมาโรม ดูอิฐหักกระเบื้องแตก ดูน้ำตกเทรวี่ ไม่ได้โยนสตางค์ไว้ไปดูเมืองน้ำพุ ดูวาติกันในปราสี ดูซีสติน แชปเปิล ดูที่ฝังศพใต้ดิน ล้วนแล้วแต่โบราณทั้งนั้น องค์การอาหารของโลก FAO ตั้งสำนักงานอยู่ที่นี่ บินกลับกรุงเทพฯ ความจริงตั้งใจและวีซาไว้ว่าจะแวะอิสราเอล แต่เสบียงชักร่อยหรอจึงงด

ผมมาอยู่กรุงเทพฯ ในเขตจังหวัดพระนครตั้งเกือบ ๕๐ ปี ย้ายบ้านอยู่ในพระนคร ๓–๔ แห่ง บัดนี้เหตุการณ์ได้เป็นไปตามพื้นเพเดิมคือ เป็นคนหัวเมือง ก็ต้องย้ายออกไปอยู่หัวเมือง คือที่อยู่ปัจจุบันของผม คือ ๑๙๘๓ ซอยสันติคาม ๑๒ ถนนสุขุมวิท ๑๐๙ ตำบลสำโรงเหนือ จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐ จะติดต่อทางโทรศัพท์ก็เลขที่ ๓๙๘–๕๒๐๕ ต่อไปนี้คงย้ายบ้านไม่ไหว แล้วถ้าย้ายอีกทีก็ย้ายไปวัด ประวัตินักเรียนเก่าและแก่–ก็สมมติว่ายุติลงและเพียงเท่านี้........สวัสดี

เส้นทางชีวิตของข้าพเจ้า

ชวน พรพงศ์

เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๐ เวลา ๒๐ น.เศษ คุณบุณยพรรณ สงวนวงศ์ ได้โทรศัพท์มาถึงข้าพเจ้า บอกว่าจะช่วยจัดทำหนังสือที่ระลึก ๘๐ ปีของโรงเรียนสุราษฎร์ธานี โดยคณะศิษย์เก่า – ใหม่ของโรงเรียนนี้ ให้ศิษย์เก่าเขียนชีวประวัติแต่ละคนให้ เพื่อพิมพ์ลงในหนังสือดังกล่าว และเกณฑ์ให้ข้าพเจ้าเขียนชีวประวัติตั้งแต่เด็ก ๆ จนกระทั่งรับราชการและเกษียณอายุราชการออกรับบำนาญ ทั้งได้กำชับอย่างมากว่าให้ข้าพเจ้าเขียนชีวิตที่เป็นจริงโดยละเอียดทุกขั้นตอน ทั้งได้กำหนดวันลงไปเด็ดขาดว่าให้เขียนให้เสร็จภายในวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๓๐ เป็นอย่างช้าและให้ส่งให้เธอภายในวันกำหนดนี้อย่าให้คลาดเคลื่อน ข้าพเจ้าได้รับทราบแล้ว ก็รู้สึกหนักใจอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้าไม่มีแววในการเขียนเลย ในชีวิตตลอดมาไม่เคยเขียนเรื่องลงในหนังสืออะไรเลย ทั้งเรื่องราวในชีวิตของข้าพเจ้าจนอายุล่วงมาถึง ๗๗ ปีนี้ ยังไม่เคยเล่าให้ใครฟังและเขียนไว้ที่ใด ทั้งชีวิตเบื้องต้นไม่น่าอภิรมย์นัก มีเศร้าหมอง ลำเค็ญ ไม่ต่างกับนวนิยาย ถ้าเขียนลงไปตามความเป็นจริง ก็จะเป็นเรื่องยืดยาว และทั้งผู้ที่ได้อ่านเรื่องชีวิตของข้าพเจ้าก็จะรู้สึกหมั่นไส้ว่าเป็นการโฆษณาตัวเอง ทั้งอาจคิดไปว่าที่เขียนลงไว้นั้น เป็นเรื่องกุขึ้น แต่งขึ้น ก็ได้ เมื่อเป็นความรู้สึกเช่นนี้ก็ทำให้วิตกกังวลเป็นอย่างมาก ครั้นจะไม่เขียนหรือเขียนเพียงสั้น ๆ เหมือนเขียนชีวประวัติในหนังสือแจกงานศพ ก็เกรงใจคุณบุณยพรรณ สงวนวงศ์ เพื่อนรักเกรงว่าจะโกรธเคืองเอา เพราะได้ต่อรองขอเขียนเพียงย่อ ๆ ก็ไม่ยอม จะพูดล่อ พูดชนวิธีใด ๆ ไม่ยินยอมทั้งสิ้น ทั้งเธอยังทำตัวเสมือนเป็นบรรณาธิการิณีหนังสือพิมพ์ เร่งรัดวันกำหนดให้ข้าพเจ้าส่งต้นฉบับให้ทันกำหนดเสียด้วย กรรมจริง ๆ ที่ไม่ทราบว่าจะเขียนบรรยายเริ่มต้นอย่างไรก่อน และดำเนินเล่าเรื่องโดยวิธีไหน แต่เมื่อหมดหนทางที่จะหลีกเลี่ยง และต้องเขียนบรรยายชีวิตจริง ๆ แล้วก็จำเป็นต้องเขียน ต้องเล่าไปตามความเป็นจริงในชีวิตของข้าพเจ้าทุกขั้นตอนโดยละเอียด ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ที่เล่ามานี้ เป็นชีวิตจริงของข้าพเจ้าที่ประสพมาเอง จะไม่แต่งเรื่องขึ้นโดยปราศจากความจริงทั้งสิ้น หากท่านผู้ใดอ่านแล้วรู้สึกหมั่นไส้ก็เชิญเถิด ช่วยไม่ได้แล้ว

ข้าพเจ้า นายชวน นามสกุล พรพงศ์ เมื่อตอนเด็ก ๆ นั้น ไม่มีคำว่า "นาย" นำหน้าชื่อ แต่มีคำว่า "ด.ช." หรือ "เด็กชาย" นำหน้า เพิ่งได้เป็นนายเมื่อเริ่มแตกพาน มีอายุสูงขึ้น ส่วนนามสกุลว่า "พรพงศ์" นั้น คำว่า "พงศ์" แต่เดิม "ษ" การันต์ แต่สมัยหนึ่ง ทางราชการให้ตัดตัวอักษรไทยบางตัวทิ้งไป ตัว "ษ" ก็ไม่มี ถูกตัดออกไปด้วย ข้าพเจ้าต้องเปลี่ยนมาใช้ตัว "ศ" แทน นามสกุลของข้าพเจ้ากับของพ่อต่างกันอยู่นิดหนึ่ง ข้าพเจ้าใช้ "พงศ์" "ศ" การันต์ ส่วนของพ่อใช้ "พงษ์" "ษ" การันต์ ด้วยประการฉะนี้

ข้าพเจ้าเป็นบุตรนายชื่น นางพริ้ง พรพงษ์ มีพี่น้องร่วมมารดาเดียวกันรวม ๔ คน คนโตชื่อ กระจ่าง เสียชีวิตไปแล้ว ข้าพเจ้าเป็นบุตรคนที่ ๒ เป็นชายแท้ ไม่ใช่เกย์ คนที่ ๓ ก็เป็นชายเหมือนกัน ชื่อนายเชียงยังมีชีวิตอยู่ ไม่มีครอบครัวอยู่จังหวัดระนอง คนที่ ๔ เป็นสตรี ชื่อสำเนียง ถึงแก่กรรมไปหลายปีแล้ว จึงเหลือแต่ข้าพเจ้าและนายเชียง ๒ คนเท่านั้น ข้าพเจ้าเกิดปีจอ วันจันทร์ ขึ้น–แรม จำไม่ได้ เดือน ๔ ลองตรวจดูวัน เดือน ปี ในปฏิทิน ๑๐๐ ปี ปรากฏว่า ปีจอ วันจันทร์ เดือน ๔ ทางจันทรคตินั้น ตรงกับวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ทางสุริยคติ แต่ในประกาศนียบัตรก็ดี ในทะเบียนบ้านก็ดี หรือในประวัติรับราชการหรือที่ใด ๆ ก็ตาม ลงว่าเกิดวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ผิดกันไป ๑๐ วัน โดยไม่ทราบสาเหตุว่าเกิดจากอะไร ข้าพเจ้าถือว่าเกิด ๒ วันนี้แน่ ในเวลาตักบาตรวันเกิดประจำปี ก็เลยทำเสียทั้ง ๒ วันไปเลย ได้บุญ ๒ เท่า

ครอบครัวของข้าพเจ้า เป็นครอบครัวที่ยากจน บิดาทำงานเป็นกรรมกรบ้าง ทำสวน ทำนาบ้าง ช่วยมารดาทำขนมและกับข้าวขายบ้าง ไม่ได้รับราชการ ไม่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน แม้แต่สารวัตรกำนัน ก็ไม่เคยได้เป็น ส่วนมารดาทำขนมหวานและกับข้าวขาย และโดยที่บิดา–มารดา มีบุตรหลายคน ต้องกินอยู่หลายปากหลายท้อง ขนมที่ขายก็ดี หรือกับข้าวก็ตาม ขายได้วันหนึ่ง ๆ ไม่ได้กี่บาทหรอก บางวันขายไม่หมดก็ขาดทุนชักเนื้อไปอีก แต่พ่อ–แม่ของข้าพเจ้าเป็นคนมีมานะอดทน ทนปากกัด–ตีนถีบ มาตั้งแต่ลูก ๆ ยังแบเบาะ จนส่งเสียให้เข้าศึกษาเล่าเรียน ข้าพเจ้าได้ไปเข้าโรงเรียนเมื่ออายุประมาณ ๕–๖ ขวบ โดยคุณครูรุ่ง ศรเกษตริน (ขุนศรเกษตร์ศึกษากร) เป็นผู้นำไปเข้าเรียนได้เข้าเรียนชั้น ป. ๑ โรงเรียนหลังคาจาก พื้นดินทุบแน่นตั้งอยู่ริมรั้วต้นชา ด้านหน้าของวัด

ธรรมบูชา โรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในบริเวณที่ดินของวัดธรรมบูชา เวลานี้โรงเรียนรื้อไปหมดสิ้นแล้ว ข้าพเจ้าเรียนกับครูคนแรกคือครูขอม ชูตายนต์ และเรียนชั้น ป. ๒ โดยครูแบน บัวนวล ครูประจำชั้น และขึ้นเรียนชั้น ป. ๓ โดยมีครูแสง ชัยสอาด เป็นครูประจำชั้น และมีครูคนอื่น ๆ อีกหลายคนจำชื่อไม่ได้ นึกไม่ออก ผลัดเปลี่ยนกันสอนบ้าง ขณะที่เรียน ป. ๑ หรือ ๒ นี้ จำไม่ได้แน่ ข้าพเจ้าได้พบกับคุณบุญคง สารเกษตริน หรือคุณบุณยพรรณ สงวนวงศ์คนนี้ โดยเรียนชั้นเดียวกัน โต๊ะเดียวกัน แต่คนละตอน ครูคนเดียวกัน จึงได้คบหาสนิทสนมเป็นเพื่อนกันตั้งแต่นั้นมาจนบัดนี้

ในบริเวณเกี่ยวกับโรงเรียนหลังที่ข้าพเจ้าเรียน มีโรงเรียนชั้นเพียงถาวร ๑ หลัง เสาก่ออิฐถือปูนหลังคามุงกระเบื้องดินเผา สีแดง พื้นฝากระดาน ทาสีขาวอมเทาอ่อน ๆ แบ่งเป็นห้องเรียนหลายชั้นชื่อว่า "โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลสุราษฎร์" นักเรียนที่ผ่านชั้นประถมมาแล้วจึงขึ้นมาเรียนต่อชั้นมัธยมที่บนโรงเรียนนี้ มีถึงชั้นมัธยมปีที่ ๖ บนห้องมุขของโรงเรียนตัวอย่างนี้ มีห้องทำการครูใหญ่และพักครู ๑ ห้อง เวลาหยุดพักกลางวันครูประจำชั้นต่าง ๆ จะเข้าพักหรือรับประทานอาหารกันในห้องนี้บ้าง รับประทานตามร้านอาหารรอบบริเวณบ้าง ซึ่งมีอยู่หลายร้าน เด็กนักเรียนชั้นประถมหรือมัธยม ก็ชอบไปซื้ออาหารกลางวันตามร้านเหล่านี้รับประทานกัน และได้คุ้นเคยกันระหว่างเด็กเล็กและเด็กใหญ่ อาหารที่นำมาขายมีข้าวสวยราดแกงเผ็ด – แกงจืด หรือผัดบ้างเป็นหลัก ขนมหวานก็มีสาคูเปียกราดน้ำกะทิ กล้วยบวชชี ข้าวต้มผัด ฯลฯ เป็นต้น อาหารก็ไม่แพง ข้าวราดแกงจานหนึ่ง สำหรับคนธรรมดากินอิ่ม ก็ตกจานละ ๒–๓ สตางค์ ข้าวต้มผัด ๒ กลีบ ราคา ๑ สตางค์ ขนมหวานก็ตกถ้วยละ ๑–๒ สตางค์ ก็เป็นอันว่าวันหนึ่ง ๆ ถ้าบิดา–มารดา ให้มารับประทานอาหารที่โรงเรียนวันละ ๕ สตางค์ก็อยู่ได้สบายตามสมควรข้าพเจ้าได้รับจากแม่สำหรับมาซื้ออาหารกินกลางวัน วันละ ๕ สตางค์ ก็พอกินพอใช้ ไม่เดือดร้อนอนาทร ส่วนค่าเครื่องอุปกรณ์การเรียนสำหรับชั้น ป. ๑ ป. ๒ ป. ๓ ก็มีดินสอหิน ๑ แท่ง ราคา ๑ สตางค์ กระดานชนวน ๑ แผ่น ตกราว ๑๐ สตางค์ หนังสือเรียนสำหรับชั้น ๑–๒ เล่ม ราคาไม่กี่สตางค์ ข้าพเจ้าได้เรียนก้าวหน้ามาเรื่อย ๆ จนขึ้นเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๑ กับครูทองหล่อ เสถียรสุนทร ครูฮวด นามสกุลอะไรจำไม่ได้เป็นครูประจำชั้น ชั้นมัธยมปีที่ ๒–๓ ครูเสงี่ยม ขำรักษ์ เป็นครูประจำชั้น พอข้าพเจ้าเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๓ สอบไล่ได้เรียบร้อย ความเดือดร้อนลำเค็ญก็ย่างกรายมาสู่ครอบครัว

ข้าพเจ้าทวีๆ ขึ้นเป็นลำดับ เงินทองหายาก ทำขนมกับข้าวขายก็ขายไม่ค่อยออก ค่าใช้จ่ายในครอบครัวลดไม่ลง แม้จะรัดเข็มขัดจนเอวกิ่วแล้ว ก็หาเงินได้ไม่พอค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพราะลูกๆ ทุกคนโตขึ้น เข้าเรียนกันทุกคน ค่าใช้จ่ายทวีขึ้นเป็นเงาตามตัว พ่อแม่ปรารภกับข้าพเจ้าว่า ไม่อาจส่งเสียให้ข้าพเจ้าเรียนต่อไปได้อีก ให้ลาออกจากโรงเรียน ช่วยพ่อแม่ทำขนมขาย และหาเงินมาช่วยจุนเจือ ข้าพเจ้าจึงต้องลาออกจากโรงเรียน จากครูที่เคารพ จากเพื่อนฝูงที่เคยสนิทสนมเล่นหัว ด้วยอาการสอื้นน้ำตาตกใน ทั้งๆ ที่อยากศึกษาเล่าเรียนต่อเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็ไม่อาจแก้ไขอะไรได้จะอาศัยขอความอนุเคราะห์จากญาติพี่น้องคนใดก็ไม่มี เป็นอันปิดทางชีวิตให้มืดมนตั้งแต่บัดนั้น เมื่อข้าพเจ้าต้องลาออกจากโรงเรียนตามชตาชีวิตให้บรรดาลให้เป็นไปแล้ว ก็ช่วยพ่อ--แม่ ประกอบอาชีพ ทำขนมขายบ้าง ทำไร่ข้าวบ้าง ทำนาบ้าง นาไร่ต้องเช่าที่คนอื่นมาทำทั้งสิ้น เพราะไม่มีที่ไร่ – นาเป็นสมบัติของตนเอง นอกจากเครื่องอุปกรณ์ทำขนมขายไม่กี่ชิ้น เช่น ถาดขนมถ้วยตะไล ถ้วยทองหยิบ กะทะทองเหลือง ครกโม่แป้งแล้วไม่มีสมบัติอะไรเป็นของมีค่ามีราคาอีก ข้าพเจ้าได้ซื้อลูกสุกรพันธุ์ไหหลำจากอำเภอเกาะสมุยมาเลี้ยง ๔–๕ ตัว เพื่อให้มันได้กินเศษแป้งที่เหลือจากทำขนมบ้าง กากมะพร้าวที่คั้นกะทิประกอบการทำขนมและกับข้าวบ้าง มาปนกับรำข้าว คลุกให้สุกรกิน เพื่อเก็บไว้เป็นทุนขายสุกรเมื่อโตขึ้น ข้าพเจ้าเป็นคนไม่สู้แข็งแรงนัก แต่ต้องอดทนขืนใจขยันทำมาหากินเพื่อหวังอนาคตข้างหน้า เช่นรับจ้างผ่าไม้ฟืนบ้าง รับจ้างขึ้นเก็บหมาก- มะพร้าวบ้าง เป็นอันว่าถ้ามีงานอะไรที่จะทำได้ มีรายได้แล้วเป็นเอาทั้งสิ้น โดยตั้งความหวังไว้ว่าถ้ามีทุนรอนบ้างสักก้อนหนึ่งแล้ว จะไปสมัครเข้าเรียนต่อเพิ่มเติมใหม่ ข้าพเจ้าต้องสละความสุขส่วนตัวทุกด้านทนลำบากตรากตรำ บางวันต้องทูนห่อหมกไปขายตามละแวกชุมนุมชน หรือบางวันก็ขายข้าวเหนียวเหลือง ข้าวเหนียวหน้าสังขยา ซึ่งแม่กองข้าวเหนียวบนใบตองกลมๆ แล้วโรยหน้ากุ้งบ้าง หน้าปลาแห้งบ้างสำหรับข้าวเหนียวเหลือง และหน้าสังขยา สำหรับข้าวเหนียวขาว กองหนึ่งราคา ๑ สตางค์ ข้าพเจ้าต้องทูนกะดังใส่ขนมดังกล่าวไปขายทั่วๆ ไป ไม่ว่าในตรอกซอกใด ไปทั้งสิ้น ทนแดดตรำไปเกือบทุกวัน ส่วนแม่ทำขนมใส่ถาดใส่ถ้วย หาบไปขายในตลาดสดขุนเศรษฐ์ภักดีพร้อมกับข้าวใส่หม้อ ๒–๓ อย่าง ต้องทำประกอบไว้ตั้งแต่ตอนเย็นจนกลางคืน ๓ ทุ่ม ๔

ทุ่ม จึงได้พัก แล้วต้องลุกขึ้นตั้งแต่ตี ๔ เพื่อนึ่งข้าวเหนียว ตัดขนมต่าง ๆ ที่ในถาด ข้าพเจ้าต้องสมทบช่วยเหลือพ่อแม่ตลอดรายการ แสนจะเหน็ดเหนื่อยแต่อบอุ่นที่อยู่ใกล้พ่อ–แม่ และบางครั้งก็อดคิดโทษเคราะห์วาสนาไม่ได้ว่าทำไมชีวิตเราจึงต้องลำบากเหน็ดเหนื่อยถึงเพียงนี้ แม้จะต้องประกอบอาชีพหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และเก็บเงินทองเพื่อน้อง ๆ ที่กำลังศึกษาอีก ๒ คนคือ เชียงกับ สำเนียง แต่ข้าพเจ้าก็ต้องหาเวลาว่างวันละเล็กละน้อย เพื่อคัดลอกตำราชั้น ม. ๔ ขึ้นไปถึง ม. ๖ และทบทวนเรียนด้วยตนเองตลอดมา เตรียมที่จะเข้าศึกษาเล่าเรียนต่ออีกจงได้หากมีเงินพอ ข้าพเจ้าต้องทรหดอดทนอยู่เช่นนี้เป็นเวลา ๒–๓ ปี ขายสุกรที่เลี้ยงไว้ไปได้หลายตัว เก็บเงินไว้ก้อนหนึ่งสมทบกับที่รับจ้างได้เงินมา ตั้งใจว่าจะเข้าเรียนต่อแน่นอน เวลานั้นข้าพเจ้ารุ่นหนุ่มแตกพานแล้ว อายุราว ๑๗–๑๘ ปี บางครั้งทูนห่อหมกทูนกะด้งข้าวเหนียวไปขาย พบเพื่อนรุ่นเดียวกันหรือผู้หญิงอายุอานามรุ่นเดียวกัน ก็ชักอายๆ ถึงเขาเรียกซื้อก็พานไม่ขายรีบรุดหนีหน้าเข้าตรอกหลบไปก็หลายหน จนบางครั้งเที่ยวซุกซ่อนหนีจนข้าวเหนียวบูด ก็หลายครั้ง จึงมาพิจารณาตัวเองว่า อายุมากขึ้น ๆ ทุกวัน ถ้ามัวแต่ขายขนม ขายห่อหมกอยู่เช่นนี้ชีวิตข้างหน้าจะเจริญรุ่งเรืองเห็นจะยากแท้ จึงมุดูตำหรับตำราที่จะเรียนต่อไปอย่างขะมักเขม้น เพียงแต่รอจังหวะรอโอกาสสักหน่อยก่อนเท่านั้น

ในวันหนึ่ง ชตาชีวิตของข้าพเจ้าได้ถูกผลักดันให้หักเหไปอย่างไม่คาดฝันข้าพเจ้ากำลังนึ่งขนมชั้นอยู่ในรังถึงไว้บนเตาไฟออกเดินมาหน้าบ้าน โดยทิ้งรังถึงขนมไว้บนเตานั้นห่างจากหน้าบ้านที่ออกมายืนอยู่ราว ๑ เส้น ได้พบกับขุนวิชาเศรษฐ์ ครูใหญ่โรงเรียนสุราษฎร์ธานี ตอนนั้นซึ่งท่านได้เดินเล่นตอนเย็นผ่านมาตรงที่ข้าพเจ้ายืนอยู่ ท่านได้กรุณาไต่ถามทุกข์สุขตามฐานะผู้ใหญ่กับเด็ก ท่านได้ยืนคุยกับข้าพเจ้าอยู่นาน ข้าพเจ้าได้เรียนให้ท่านทราบถึงความตั้งใจของข้าพเจ้าที่อยากเข้าเรียนต่อ และเล่าให้ท่านฟังถึงความจำเป็นที่ต้องลาออกจากโรงเรียนไปกลางคัน ยังไม่ทันเรียนจบ แต่ถ้าจะเข้าไปเรียนต่อในระยะนี้ก็อายุมาก เป็นหนุ่มแล้ว จะเป็นนักเรียนโค่งในชั้น ถ้าหากเป็นไปได้ ไม่ขัดต่อระเบียบ ถ้าจะอนุญาตให้ข้าพเจ้าเข้าเรียนต่อข้ามชั้น โดยไม่เรียนชั้น ม. ๔ ม. ๕ ขึ้นเรียน ม. ๖ ทีเดียวก็จะเป็นพระคุณยิ่ง ท่านเย้งว่าชั้น ม. ๖ เป็นหลักสูตรชั้นสูงสุดของโรงเรียนในหัวเมือง ข้อสอบที่กระทรวงศึกษาธิการออกมาให้นักเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ หัวเมืองสอบนั้นยากพอใช้

บางทีข้อสอบออกมาเด็กหัวเมืองไม่เคยเรียน ตอบไม่ได้ ทำไม่ถูก ก็ตกกันแยะแต่ถ้ามีความตั้งใจจริง ท่านก็จะอนุญาตให้เรียนข้ามชั้นไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ เลย แต่ถ้าเรียนไม่สำเร็จอย่ามาโทษท่านก็แล้วกัน ท่านได้ยืนพูดคุย ชี้แนะให้เป็นเวลาราว ๑ ชั่วโมงเศษจึงกลับไป ข้าพเจ้าดีใจจนเนื้อเต้นที่จะได้เรียนต่อข้ามชั้น รีบกลับเข้าบ้าน ตรงไปที่เตา ที่นึ่งขนมชั้น ปรากฏว่าน้ำในกะทะแห้งรังถึงละลาย ขนมชั้นไหม้ไปทั้งถาด อดหัวเราะไม่ได้ ที่ได้รับทั้งโชคดีจะได้เข้าเรียนต่อ โชคร้ายที่เสียรังถึงไป ๑ ใบ ขนมชั้น ๑ ถาด

ข้าพเจ้ายังระลึกถึงอยู่จนบัดนี้ ว่าท่านขุนวิชาเศรษฐ์ ครูใหญ่โรงเรียนสุราษฎร์เป็นผู้มีพระคุณต่อทางชีวิตของข้าพเจ้าอย่างล้นพ้น ที่ช่วยผลักดันวิถีชีวิตของข้าพเจ้าให้หักเหไปในทางที่ดีขึ้น มิฉะนั้นแล้ว ข้าพเจ้าจะดำเนินชีวิตไปในทางใดไม่อาจหยั่งได้ ข้าพเจ้าได้เตรียมตัวหาตำหรับตำราตามหลักสูตรชั้นมัธยมปีที่ ๔ – ๕ และชั้นมัธยมปีที่ ๖ ซึ่งคุณพี่เอง ปยูร กาญจนสุวรรณ ญาติสนิทผู้หนึ่ง เป็นผู้ซื้อหาให้ทั้งสิ้น โดยข้าพเจ้าไม่ต้องใช้เงินซื้อนับว่าท่านผู้นี้ เป็นผู้หนึ่ง ที่มีส่วนช่วยผดุงวิถีชีวิตของข้าพเจ้า จึงขอเทอดพระคุณไว้ในโอกาสนี้ เมื่อได้ตระเตรียมตำหรับตำราอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะศึกษาต่อไปแล้ว ก็ปรึกษาหารือถึงจุดเจตนาให้พ่อ–แม่ฟังจนได้รับอนุญาตเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้ากลับต้องทุ่มเทชีวิตตรากตรำอดทนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมหลายส่วน เพราะต้องช่วยพ่อ–แม่ทำขนม–กับข้าวขายอยู่ตามปกติ และตอนกลางคืนต้องไปขอยืมตำราจากเพื่อนฝูงที่กำลังเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ มาคัดลอก เป็นภาษาไทยเช่นวิชาเรขาคณิต พีชคณิต ไวยากรณ์ เลขคณิต เพราะตำราเรียนชั้น ม. ๖ ใช้ตำราภาษาอังกฤษทั้งสิ้น จะหาตำราที่แปลไว้เป็นภาษาไทยเหมือนปัจจุบันนี้ไม่มี จะถามครูที่รู้ภาษาอังกฤษดี ๆ ในสุราษฎร์ธานีในขณะนั้นก็หายาก แต่เมื่อได้ตั้งใจไว้แน่วแน่แล้ว ก็ต้องก้มหน้าทู่ซี้ไปจนเหงื่อกแห้งจึงได้ไปสมัครเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๖ โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยท่านขุนวิชาเศรษฐ์ รับรองอนุญาตให้เข้าเรียนได้ โดยมีคุณครูขุนวิชาสิทธิ์ (ตรึก) เป็นครูประจำชั้น ในการที่ท่านขุนวิชาเศรษฐ์ ได้รับรองและอนุญาตให้เรียนข้ามชั้นเช่นนี้ จะขัดต่อระเบียบหรือผ่าผืนระเบียบของกระทรวงศึกษาอย่างใดหรือไม่ ข้าพจ้าไม่ทราบ และยังสงสัยอยู่จนบัดนี้ เพราะเห็นประหลาด ๆ อยู่ ในวันที่เข้าเรียนต่อชั้น ม. ๖ วันนั้นเลยเทอมกลางไปแล้ว อีกไม่กี่วันก็จะสอบไล่ประจำปี ข้าพเจ้ายิ่งพะวักพะวนยิ่งขึ้น เพราะได้เริ่มเรียนไปได้ไม่มาก เกรงว่าทำตอบข้อสอบไม่ได้ เพราะดูหนังสือได้น้อยทั้ง

ตำราที่เป็นภาษาอังกฤษแต่ละวิชา ศัพท์แสงก็ยากเหลือเกินต้องแปลออกเป็นภาษาไทยเสียก่อนจึงจะทำได้ ตอบได้ โดยเฉพาะ พีชคณิต กับเลขคณิต ศัพท์ยากเหลือเกิน กว่าจะแปลออกเป็นภาษาไทยเสร็จแต่ละข้อ ต้องพลิกดิ๊คชันนารีเสียแทบแย่ จึงเป็นอันว่าในปีแรกที่เริ่มเข้าเรียนปีนั้นข้าพเจ้าสอบตก จะสอบได้ซักกี่เปอร์เซนต์ก็ไม่ทราบ เพราะคำตอบเมื่อสอบแล้ว ต้องส่งไปตรวจที่กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงฯ เพียงบอกผลสอบได้–ตกมาให้ทราบเท่านั้น เมื่อยกแรกถูกน็อคแพ้ไปแล้ว ก็เรียนซ้ำชั้น ม. ๖ เป็นปีที่ ๒ ในปีที่ ๒ นี้ค่อยเก่งขึ้นหน่อย ไม่โง่เหมือนปีแรก ข้าพเจ้าเรียนต่ออีก ๑ ปี ก็สอบผ่านชั้น ม. ๖ ไปได้เรียบร้อย ได้ประกาศนียบัตรรับรองวิทยฐานะมา ๑ แผ่น แทบจะเอาใส่กรอบปิดทองไว้บูชา เป็นผลตอบแทนเงินทองที่เสียไปและตอบแทนความลำบากตรากตรำมาเป็นเวลา ๑ ปีเศษ พอเรียนจบชั้น ม. ๖ แล้ว ทีแรกจะไปเรียนต่อชั้น ม. ๗ – ๘ ที่สงขลาหรือที่กรุงเทพ ฯ แต่เมื่อคิดถึงทุนรอนที่จะไปเรียนและสถานที่ที่จะไปพักอาศัยเล่าเรียนแล้ว จนปัญญา เพราะทั้งที่จังหวัดสงขลา หรือที่กรุงเทพ ฯ ไม่มีญาติพี่น้องที่พอจะไปอาศัยได้ จึงตัดสินใจว่ายุติแต่เพียงแค่นั้นเถิด ขืนดิ้นรนมากไป พ่อ–แม่ก็จะเดือดร้อนลำบากยิ่งขึ้น ที่เล่าเรียนมาได้ถึงชั้น ม. ๖ ก็นับว่าเป็นพระคุณสูงสุดอยู่แล้วพอดีในปีนั้นทางราชการประกาศว่า ผู้จะเข้ารับราชการเป็นเสมียนขั้นต้น ต้องสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ ข้าพเจ้าสำเร็จชั้นมัธยมปีที่ ๖ แล้ว ยังพอมีโอกาสเข้ารับราชการได้ อย่างน้อยขั้นต้นแรกเข้าก็จะได้เงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท พอจะได้ช่วยเหลือพ่อ – แม่ และน้อง ๆ ที่กำลังเรียนอยู่ ๒ คนได้บ้าง แม้เพียงน้อยนิดก็ยังดี

ครั้นใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ข้าพเจ้าก็ได้สมัครเข้ารับราชการเป็นเสมียนมหาดไทยจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเสมียนชั้น ๔ ได้รับเงินเดือน ๒๐ บาท ตั้งแต่วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๗๖ ข้าพเจ้าดีใจอย่างมาก ที่ได้เป็นข้าราชการและได้รับเงินเดือนเป็นประจำทุก ๆ เดือน และอาจมีหวังก้าวหน้าขึ้นไปได้ เมื่อได้รับเงินเดือนแล้วก็นำมามอบให้แม่เดือนละ ๑๕ บาท ข้าพเจ้าเก็บไว้ ๕ บาท แม้จะไม่ค่อยพอใช้สำหรับส่วนตัวข้าพเจ้า เพราะเป็นข้าราชการต้องตัดเสื้อชั้นนอก สวมเสื้อเชิ๊ต ผูกเน็คไทร์ ตัดกางเกงก็ตาม แต่ขณะนั้นยังถูกอยู่ ชุดสากล ผ้าธรรมดา ชุดหนึ่ง ๔ – ๕ บาท ก็ตัดได้ ถ้าเป็นผ้าดิ้นเหรียญทอง ผ้าชั้นดี เป็นที่นิยมกันสมัยนั้น ก็ตัดชุดหนึ่งราว ๘ – ๑๐ บาท เท่านั้น ข้าพเจ้ายังต้องประหยัด

ทุกทาง กลางวันเดินจากศาลากลางจังหวัด มากินอาหารกลางวันที่บ้านเป็นปกติ ซึ่งบ้านอยู่ตรงข้ามตลาดเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีปัจจุบันนี้ แต่ต้องขายไปเสียแล้ว เมื่อเกิดผัน-ผวนทางการเงินในครอบครัว เป็นของแปลกที่ในครอบครัวของข้าพเจ้าไม่มีใครเล่นการพนัน ไม่มีใครดื่มเหล้า หรือเที่ยวสำมะเลเทเมา แต่ไม่ค่อยมีรายได้พอใช้จ่าย ขณะนั้นยังประกอบอาชีพทำขนมขายอยู่เหมือนเดิม ข้าพเจ้ายังต้องตื่นแต่ตี ๔ ช่วยพ่อ–แม่ทำขนมแล้วหาบไปให้แม่ขายที่ตลาดขุนเศรษฐภักดี ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนติดแม่น้ำ เลยสถานจอดเรือชนเกษมไปเล็กน้อย และต่อมาไฟไหม้ไปหมดแล้ว

ข้าพเจ้ารับราชการเป็นเสมียนมหาดไทยจังหวัดมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้เลื่อนเงินเดือน ๑ ขั้น จาก ๒๐ บาท เป็น ๒๒ บาท สมัยนั้นขึ้นเงินเดือนขั้นละ ๒ บาท บ้าง ๑ บาทบ้าง ๓ บาทบ้าง ๕ บาทบ้าง ไม่ได้ขึ้นกันขั้นละหลาย ๆ บาทเหมือนปัจจุบัน เงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท ขั้นต้นก็นับว่าไม่เลว เพราะสมัยนั้นครูของโรงเรียนประชาบาลตามบ้านนอกได้เดือนละ ๘ – ๑๐ บาท ก็มีมากมาย ของกินของใช้ยังมีราคาถูกอยู่

ครั้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ นั่นเอง ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งเป็นอักษรเลขจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในสมัยคุณพระบริบูรณ์วุฒิราษฎร์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ได้เลื่อนเงินเดือนจากเดือนละ ๒๒ บาท ขึ้นรับเดือนละ ๓๐ บาท ขึ้นมาตั้ง ๘ บาท นับว่ามากโขอยู่ ขึ้นมาหลายขั้นในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้รับการแต่งตั้งเป็นจ่าจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๓๕ บาท รับตำแหน่งจ่าจังหวัดอยู่ประมาณ ๘–๙ เดือน แต่งตั้งเป็นปลัดอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้รับเงินเดือน ๔๖ บาท เดินทางไปรับตำแหน่งปลัดอำเภอไชยา โดยขบวนรถไฟขบวนเช้า ซึ่งระยะนี้คุณหลวงสฤษฎ์สาราลักษณ์ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด คุณพระบริบูรณ์วุฒิราษฎร์ย้ายไปอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด สายวันนั้นได้รับมอบงานปลัดอำเภอจากคุณเอื้อน สุรทิณฑ์ ปลัดอำเภออาวุโสของอำเภอไชยา ครั้นสายหน่อยได้รับโทรเลขจากจังหวัด ให้มอบหมายการงานกลับคืน แล้วให้เดินทางไปรับตำแหน่งจ่าจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยด่วน ข้าพเจ้าจึงต้องรีบเดินทางกลับจังหวัด ทำหน้าที่จ่าจังหวัดตามเดิม เป็นอันว่าไปรับหน้าที่เป็นปลัดอำเภอไชยา แค่ครึ่งวันเท่านั้น โดยเดินทางกลับโดยขบวนรถไฟขบวนเย็นในวันนั้นเอง มาอยู่ในตำแหน่งจ่าจังหวัดได้ไม่นาน ได้รับคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ไปช่วยราชการในตำแหน่งปลัดอำเภอพุนพิน และรอคำสั่งแต่งตั้ง

ต่อไป ข้าพเจ้าจึงต้องรับหน้าที่ ๒ ตำแหน่งพร้อมกัน ทำหน้าที่จ่าจังหวัดสุราษฎร์ธานีครึ่งวันไปทำหน้าที่ปลัดอำเภอนพุพินครึ่งวัน ข้าพเจ้าต้องพยายามเรียนงานทั้งส่วนจังหวัด และส่วนอำเภอ ไปพร้อม ๆ กัน ต้องศึกษาระเบียบ กฎหมาย เหน็ดเหนื่อยพอดู แต่ก็สนุกดีได้รู้งานหลายด้าน ทั้งในระยะนั้นการสอบสวนคดีอาญาอยู่ในความรับผิดชอบของนายอำเภอคือขึ้นต่อนายอำเภอ สอบสวนกันบนที่ว่าการอำเภอ ไม่ใช่ฝ่ายตำรวจเป็นผู้สอบสวน ข้าพเจ้ายังไม่เคยทำการสอบสวนเลย ต้องอาศัยคุณกลับ กล่อมมิตร นายอำเภอพุนพินขณะนั้น ช่วยชี้แนะครอบให้ โดยคุณกลับ กล่อมมิตรท่านเคยเป็นปลัดขวามาก่อน สอบสวนเก่ง ข้าพเจ้าได้เรียนรู้วิธีการกลเม็ดเด็ดพรายในการสอบสวน การทำสำนวนวิธีสอบผู้ต้องหา สอบปากคำพยานจากท่านเป็นอันมาก พอเป็นทุนในการก้าวหน้าต่อไป เมื่อกลับมาบ้านกลางคืนก็คัดลอกระเบียบต่าง ๆ ที่กรม กระทรวงสั่งการไปรวบรวมเป็นแฟ้มเก็บไว้ศึกษาเป็นส่วนตัวเกือบทุกฉบับก็ว่าได้ แล้วอ่านตัวบทกฎหมายประกอบเทียบเคียงหาความรู้เพิ่มเติม โดยปกติข้าพเจ้าจะเรียนหนังสือตัวบทกฎหมายตอนหัวค่ำระหว่างเวลา ๑๙ น. จนถึง ๒๒ น. แล้วพัก ตอนเช้ามืดลุกขึ้นเรียนแต่เวลา ๐๖ น. ถึง ๐๗ น. แล้วไปทำหน้าที่จ่าจังหวัดเป็นเช่นนี้ทุกวันติดต่อกันมา เพื่อหวังจะสอบเลื่อนชั้นเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นตรี ต่อมามีการประกาศสอบเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นตรีขึ้นข้าพเจ้าสอบได้ และได้รับการบรรจุเลื่อนเงินเดือนเป็นข้าราชการพลเรือนชั้นตรี ปลัดอำเภอตรีประจำกิ่งอำเภอพนม อำเภอท่าขนอมจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๘๕ ได้เลื่อนเงินเดือนจาก ๔๖ บาท เป็น ๘๐ บาท ตอนนี้เป็นข้าราชการสัญญาบัตร มีเงินเดือนถึง ๑ ชั่ง เวลาแต่งเครื่องแบบข้าราชการก็มีดาวแฉก ๆ ๑ ดวงบนบ่ายังเป็นโสด ไม่มีครอบครัวโก้ไม่หยอก แต่เป็นที่น่าเสียใจที่แม่ถึงแก่กรรมเสียก่อนหน้านี้ไม่นาน ยังเหลืออยู่แต่พ่อ ท่านขอไปอยู่ที่สวนหนองบัว ตำบลมะขามเตี้ย ใกล้ ๆ กับโรงเรียนมัธยมสามัญ อำเภอเมืองปัจจุบันนี้ เมื่อข้าพเจ้าต้องไปรับราชการที่กิ่งอำเภอพนมห่างไกลพ่อไปเช่นนี้ ก็เป็นห่วงท่านมาก แต่จะรับไปอยู่ด้วยกันที่กิ่งพนม ก็ไม่ยอมไป ส่วนสำเนียง น้องหญิงคนสุดท้อง ก็มีสามีไปอยู่อำเภอพุนพิน ไม่ได้อยู่กับพ่อด้วย ทำให้ข้าพเจ้าห่วงพ่อยิ่งขึ้น แต่ยังไม่รู้ว่าจะแก้ไขอย่างไร แต่โชคดีบังเอิญมีคุณสรวม ศิริรักษ์ ซึ่งมีที่สวนติดต่อกัน ได้ชักนำแม่เชื้อหญิงหม้ายซึ่งมีอายุแล้วให้มาอยู่กับพ่อ เพื่อช่วยหุงหาอาหารปรนนิบัติพ่อให้รับความสุขขึ้น หาย

ว้าเหว่ และช่วยดูแลในยามเจ็บไข้ พืชผลในสวนมีมากมีผลแล้ว เก็บขายใช้สอยได้พอควร ข้าพเจ้าก็ส่งเสียมาช่วยเหลือจุนเจือตามกำลัง นับว่าคลายห่วงไปได้เปลาะหนึ่งข้าพเจ้าไปอยู่ประจำที่กิ่งอำเภอพนมประมาณ ๑ ปี กรมการปกครอง (กรมมหาดไทย) สมัยนั้นมีคำสั่งแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งประจำแผนกสารบรรณ สำนักงานเลขานุการกรม กรมมหาดไทย เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ครั้นวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้เลื่อนเงินเดือน ๒ ขั้น จาก ๘๐ บาท เป็น ๑๐๐ บาท ในกรณีต่อต้านสู้รบทหารญี่ปุ่นในคราวเกิดสงครามเอเชียบูรพา การที่ย้ายไปอยู่ในกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าไม่สู้ชอบ เพราะไม่มีญาติพี่น้องและไม่มีครอบครัว และทั้งรู้สึกว่าในชีวิตราชการที่ผ่านมา ยังมีประสพการณ์น้อยเกินไป ไม่เหมือนอยู่ทางอำเภอ ได้เห็นและมีประสพการณ์โดยได้ปฏิบัติจริง ๆ ด้วยตนเองมากกว่า จะได้สะสมความรู้ไว้เพื่อความก้าวหน้าต่อไป ทั้งในกรณีที่ทางกรมมหาดไทยย้ายข้าพเจ้าไปอยู่ในกรมนั้น ก็ไม่ใช่เป็นการเจตนาต้องการของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่มีพรรคพวก เจ้านายคนใดที่คุ้นเคย และเคยไปขอร้องใครขอให้ย้ายไป เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าพเจ้าจึงดิ้นรนขอย้ายกลับออกไปอยู่ตามอำเภอในหัวเมือง จะเป็นอำเภอใด ยินดีทั้งสิ้น ข้าพเจ้าต้องโอดครวญอ้างเหตุต่าง ๆ ในเรื่องราวที่ยื่นต่ออธิบดีกรมมหาดไทย หลายต่อหลายครั้ง ในที่สุดท่านอธิบดีคงเห็นว่าจะรั้งเด็กบ้านนอกคนนี้ไว้ไม่อยู่แน่แล้ว พอดีตำแหน่งปลัดอำเภอชั้นตรีอำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพรว่างจึงมีคำสั่งลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๖ ให้ข้าพเจ้าไปอยู่อำเภอหลังสวนข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งปลัดอำเภอตรี อำเภอหลังสวน จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ ในปี ๒๔๘๙ คือก่อน พ.ศ. ๒๔๙๐ ปีหนึ่งข้าพเจ้าจึงได้ทำการสมรสกับนางสาวดวงโรจน์ โรจนหัสดิน บุตรีขุนสุราษฎร์ธานี (ฟุ้ง โรจนหัสดิน) นางสงวน ที่อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วพามาจดทะเบียนสมรสที่อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร อยู่กินกันมาจนบัดนี้ มีลูกเต้ากันหลายคน แต่ละคนเรียนอะไรเป็นอะไร จะได้เล่าให้ฟังเมื่อถึงฉากนั้น

เมื่อเป็นปลัดอำเภอหลังสวนมาจนถึง พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังเล่ามาแล้วทางราชการได้มีคำสั่งให้คัดเลือกปลัดอำเภอตรี และประจำแผนกที่มีเงินเดือนตั้งแต่ ๑๐๐ บาท ขึ้นไป ไปรับการฝึกอบรมและสอบคัดเลือกเพื่อเลื่อนเป็นนายอำเภอที่โรงเรียนการปกครองสวนสุนันทา พระนคร ข้าพเจ้ามีสิทธิได้รับการคัดเลือก ได้รับการฝึกอบรมด้วยผู้หนึ่งในจำนวนทั้งประเทศรุ่นนี้ประมาณ ๕๐ คนเศษ ใช้เวลาฝึกอบรมทั้งภาควิชาการและภาคปฏิบัติ เป็นเวลา

๕๐ – ๖๐ วัน ในที่สุดข้าพเจ้าผ่านการสอบคัดเลือกได้ผู้หนึ่ง ครั้นวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นชั้นโท ดำรงตำแหน่งนายอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เลื่อนเงินเดือนจาก ๑๐๐ บาท เป็น ๑๔๐ บาท ข้าพเจ้าได้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอสิชลอยู่ประมาณ ๔ ปีเศษได้เลื่อนเงินเดือนทุกปี ปีละ ๑ ขั้นบ้าง ๒ ขั้นบ้าง จนได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๒๐๐ บาท ครั้นวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๕ ถูกแต่งตั้งไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานีอยู่อำเภอพุนพินครบ ๑ ปี ได้รับการแต่งตั้งเป็นปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อ ๑ มกราคม ๒๔๙๖ ได้เลื่อนเงินเดือนขึ้นเป็น ๒๔๐ บาท ในปีนี้ ทางราชการได้ให้ผู้ว่าราชการภาค ๕ ซึ่งขณะนั้นขุนภักดีดำรงฤทธิ์ (อุ้น เกษีพันธ์) เป็นผู้ว่าราชการภาคให้เลือกเฟ้นข้าราชการชั้นโท ที่ได้รับเงินเดือนไม่ต่ำกว่า ๒๔๐ บาท ประกอบกับหลักเกณฑ์อื่น ๆ อีกหลายข้อ เสนอไปกระทรวงมหาดไทยภาคหนึ่ง ๔ – ๕ คน (รวม ๑๔ จังหวัด) เพื่ออบรมสอบคัดเลือก เป็นข้าราชการพลเรือนชั้นเอก ข้าพเจ้าได้รับการคัดเลือกไปด้วย ๑ คน โดยไปฝึกอบรมที่โรงเรียนปกครองสวนสุนันทาอีก ไปรับการฝึกอบรมอยู่นานวัน ปรากฏภายหลังว่าข้าพเจ้าผ่านการสอบคัดเลือกเลื่อนขั้นไปได้ผู้หนึ่ง แล้วข้าพเจ้ากลับมาดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานี อยู่ตามเดิมเพื่อรอการบรรจุเลื่อนขั้น ต่อมาได้ย้ายข้าพเจ้าไปดำรงตำแหน่งนายอำเภอกาญจนดิฐ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ย้ายคุณล่วง วรินทรเวช นายอำเภอกาญจนดิฐ มาดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานีเพื่อปรับชั้นให้คุณล่วง วรินทรเวช เลื่อนเป็นชั้นเอก เพราะคุณล่วง วรินทรเวช มีเงินเดือนสูงกว่าข้าพเจ้าหลายขั้น เลื่อนไปรับเงินเดือน ๓๕๐ บาท ก่อน ส่วนข้าพเจ้าเงินเดือนได้รับเพียง ๒๔๐ บาท จะเลื่อนไปปรับขึ้นรับเงินเดือนชั้นเอกขั้นต้นอัตรา ๓๕๐ บาท ขึ้นไปทีเดียวเกือบเท่าตัวยังไม่ได้ ต้องรออัตราว่างที่ว่างลง จึงจะเลื่อนข้าพเจ้าขึ้นไปได้ ข้าพเจ้าต้องรออยู่หลายเดือน เพราะต้องรออัตราว่าง ครั้นวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๙๗ มีอัตราว่างจึงได้เลื่อนเป็นชั้นเอก รับเงินเดือน ๆ ละ ๓๕๐ บาท และแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดเอก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้เลื่อนเงินเดือนมาเป็นลำดับ จาก ๒๔๐ บาท เป็น ๔๖๐ บาท แล้วปรับเงินเดือนตามอัตราใหม่เป็น ๓,๒๐๐ บาท แล้วเลื่อนชั้นเป็น ๔,๓๐๐ บาท ตามลำดับ

เมื่อมาถึงตอนนี้ ชักผืดเคืองเรื่องค่าใช้จ่ายอีก เพราะหลังจากได้สมรสกับคุณดวงโรจน์ โรจนหัสดินแล้ว มีสมาชิกตามมาเพิ่มอีกหลายคน ต้องให้การศึกษาให้ดีที่สุดเท่าที่จะตักตวงเอาได้ เพราะเห็นผลที่ประสพแก่ตัวข้าพเจ้ามาแล้ว ที่ได้รับการศึกษามาต่ำเดือดร้อนขนาดไหน จึงส่งเสริมให้เรียนกันอย่างเต็มที่คนโตหัวปีเป็นหญิง ชื่อชนิดา เรียนจนได้ปริญญาครุศาสตร์บัณฑิต ได้ทำการสมรสกับพันเอก (พิเศษ) ปกครอง นาถเสวี ผู้อำนวยการโรงงานกระสุนและลูกระเบิดยิง ศูนย์สร้างอาวุธ ทบ. ลพบุรี ยังมีบุตร ๒ คน หญิง ๑ ชาย ๑ ส่วนชนิดา เป็นครูอยู่โรงเรียนเทศบาลวัดทินกรนิมิต จังหวัดนนทบุรี คนที่ ๒ ก็เป็นหญิงอีกชื่อชัชรี สมรสกับนายสาธิต จัยสิน ชัชรีจบบัญชีบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่วนนายสาธิต จัยสิน จบสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ทั้งคู่พอทำพิธีแต่งงานเสร็จ เดินทางไปเรียนต่อชั้นปริญญาโท ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจบแล้วทั้งคู่ และประกอบอาชีพส่วนตัวตั้งเคหสถานอยู่รัฐแอ๊ตแลนต้า ยอร์เยียร์ อเมริกา มีบุตรชาย ๑ หญิง ๑ คนที่ ๓ เรียนชั้นต้นที่โรงเรียนมานิดานุเคราะห์ ที่สุราษฎร์ธานี แล้วไปเข้าเรียนต่อโรงเรียนสวนกุหลาบ และสอบแข่งขันเข้าเรียนจนจบแพทย์ศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมหิดล คนนี้เป็นผู้ชาย ไปรับราชการเป็นนายแพทย์อยู่โรงพยาบาลสรรพประสิทธิ์ประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี ชื่อไชยยันต์มีบุตร ๑ คนเป็นชาย คนที่ ๔ สุดท้อง เป็นหญิงชื่อชลลดา ตอนต้น ๆ เรียนที่ ร.ร. มานิดานุเคราะห์ สุราษฎร์ธานี แล้วมาต่อที่โรงเรียนสาธิตบ้านสมเด็จ และสอบคัดเลือกเข้าเรียนจบพยาบาลศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมหิดล ประจำทำงานที่โรงพยาบาลศิริราช ยังไม่ได้สมรส ลูกคนที่ ๑–๒ ชนิดาและชัชรี ตอนต้นเรียนที่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วมาเรียนต่อที่โรงเรียนราชินีบน จังหวัดพระนครทั้ง ๒ คน การศึกษาเป็นผลน่าพอใจทั้ง ๔ คน

เมื่อลูก ๆ เข้ามาเรียนในกรุงเทพ ฯ ก็อดห่วงใยไม่ได้ เกรงจะไปประพฤติเหลวไหล การเรียนไม่ได้ผล จึงได้ให้คุณดวงโรจน์ พรพงศ์ ภรรยามาอยู่คอยกำกับดูแลโดยใกล้ชิดด้วยอีกคนหนึ่ง จึงต้องแยกกับข้าพเจ้าเพราะความจำเป็น ได้ไปซื้อที่ดินผืนหนึ่งในฝั่งธนบุรี ปลูกบ้านเพิงหมาแหงนเล็ก ๆ ๔ ห้องหนึ่งหลัง พอได้ให้ลูกเมียอยู่อาศัย ส่วนข้าพเจ้ายังคงอยู่ที่บ้านสุราษฎร์ธานี เมื่อต้องแยกครอบครัวออกเป็น ๒ แห่งเช่นนี้ ค่าใช้จ่ายก็เป็น ๒ ส่วน สิ้นเปลืองพอใช้ เงินเดือนที่ได้รับชักผืดเคืองหน่อย แต่พยายามตัด

รายจ่ายต่าง ๆ ลง พอถูไถไปได้ไม่เดือดร้อนเกินไป ต้องจัดทำบัญชีรับ–จ่ายให้เพียงพอกับเงินเดือนที่ได้รับ แยกแยะประเภทแต่ละประเภทออกไป ทำนองงบประมาณของรัฐบาล เช่นเป็นค่าอาหาร–เครื่องนุ่งห่ม ค่าการศึกษาของลูกแต่ละคน ค่าสังคม–การกุศล ฯลฯ เป็นต้น ควบคุมการใช้จ่ายไม่ให้เกินรายรับ ถ้าแต่ละเดือนประเภทใดไม่พอจ่ายและมีความจำเป็น ก็โอนย้ายมาจ่ายประเภทที่จำเป็น โดยลดประเภทที่มีเงินเหลือลง ข้าพเจ้าต้องทำบัญชีควบคุมรายรับ–จ่ายเช่นนี้ ทั้งบ้านที่กรุงเทพ ฯ และบ้านที่ข้าพเจ้าพักที่สุราษฎร์ธานี ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นว่าเป็นวิธีที่ดี ควบคุมไม่ให้สุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นโดยแท้ จะรู้จักยับยั้งใจตนเองได้ ข้าพเจ้าปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมาจนบัดนี้ จึงพูดได้ว่า ข้าพเจ้าไม่เคยเดือดร้อนในครอบครัว เพราะทุกคนเห็นวงเงินงบประมาณแต่ละประเภทอยู่แล้ว ไม่กล้าใช้จ่ายเกินงบประมาณไป ทั้งการปฏิบัติเช่นนี้ตัดทางไม่ให้ระหองระแหงกันได้ในครอบครัววิธีหนึ่งใครจะลองนำไปทำดูบ้างก็ได้ ไม่ต้องเสียค่าลิขสิทธิ์อะไร เป็นเคราะห์ดีที่ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ ข้าพเจ้าได้รับการแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานีอีกตำแหน่งหนึ่ง และรับเงินเดือนทางเทศบาลอีกทางหนึ่ง แต่งาน ๒ หน้าที่มากมาย ต้องทำทั้งที่ทำงานและขนไปทำที่บ้านด้วย แทบไม่ได้พักผ่อนทีเดียว แต่ก็สนุกดี ครั้นต่อมาข้าพเจ้าก็ถูกแต่งตั้งไปดำรงตำแหน่งปลัดจังหวัดชุมพร และดำรงตำแหน่งนายกเทศบาลเช่นกัน อยู่ชุมพรไม่นาน ก็ถูกแต่งตั้งไปเป็นผู้ตรวจราชการกรม กรมการปกครอง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ตอนปลายปี และได้อยู่รวมกับครอบครัวเสียที โดยในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี เทศบาลนั้น ข้าพเจ้าได้รับเงินประจำเดือนเป็นค่าป่วยการของนายกเทศมนตรีอีกทางหนึ่ง เท่า ๆ กับเงินเดือนตำแหน่งปลัดจังหวัด งบที่ได้รับมานี้จึงเก็บสะสมไว้ พอได้ปลูกบ้านต่อเติมบ้านที่กรุงเทพ ฯ ไม่ต้องกู้ยืมจากที่ใด จึงได้อาศัยอยู่มาจนปัจจุบันนี้

ข้าพเจ้ามาดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการกรม กรมการปกครอง เสวยสุขอยู่กับบุตรภรรยา ประมาณ ๒ ปีเศษ ครั้นวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ได้รับการแต่งตั้งไปรักษาการในตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช และถูกโอนมารับราชการสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย แล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เลื่อนเป็นชั้นพิเศษตั้งแต่วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๓ ระหว่างนี้ได้เลื่อนเงินเดือนขึ้นไปด้วย

ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งรองผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราชมาพอครบ ๑ ปี ครั้นวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๔ ก็ได้รับการแต่งตั้งไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร และปฏิบัติราชการในจังหวัดชุมพร จนเกษียณอายุราชการเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๑๕ จึงอพยพขนย้ายไปอยู่รวมกับบุตรภรรยา ที่บ้านกรุงเทพ ฯ อีกวาระหนึ่ง สุขสบายกับบุตรภรรยาและหลาน ๆ ที่บ้านกรุงเทพ ฯ สบายกายไร้กังวลด้วยประการใด ๆ ณ บ้านพักเลขที่ ๑๘๙/๒ ซอยราษฎร์ศรัทธา ถนนจรัลสนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพ ฯ ๑๐๗๐๐ จนบัดนี้

ปิดฉากกันที ชีวิตที่ผ่านมาในโลกนี้ที่ผ่าพื้นความยากลำบากลำเค็ญมาอย่างสาหัสจนล่วงวัยมาถึง ๗๗ ปี จากเด็กที่ศึกษาได้แค่ ม. ๖ ได้รับความสุขสบายในบั้นปลายพอสมควร ทั้งภาคภูมิใจที่พื้นผ่าชีวิตราชการมาตั้งแต่เสมียน ๒๐ บาท จนสุดสิ้นในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด ภาคภูมิใจที่ตลอดชีวิตราชการไม่เคยถูกสอบสวน หรือถูกลงโทษทางวินัยแม้แต่สักครั้งเดียว ลูกหลานจะไม่ถูกประนามหรือชิงชังว่าเป็นลูกหลานของผู้ที่ทุจริตคอรัปชั่นมาก่อน ที่เสียดายอย่างเดียวที่ไม่ได้สมัครเรียนเพื่อให้ได้รับปริญญาเท่านั้น แต่ก็ยังภูมิใจที่ได้รับความรู้ประดับตัว จากตำแหน่งงานต่าง ๆ ของกระทรวงมหาดไทย ที่ข้าพเจ้าได้เคยไปดำรงตำแหน่งหน้าที่มาเกือบทุกตำแหน่ง นับตั้งแต่ชั้นเสมียน, อักษรเลข, จ่าจังหวัด, ปลัดอำเภอ, ปลัดกิ่งอำเภอ, ประจำแผนก, นายอำเภอ, ปลัดจังหวัด ผู้ตรวจราชการกรม, รองผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด เว้นแต่ตำแหน่งผู้ตรวจราชการส่วนท้องถิ่นเท่านั้นที่ไม่ได้เป็น นอกนั้นยังได้เรียนรู้งานของเทศบาล ในขณะที่ไปดำรงหน้าที่เป็นนายกเทศมนตรีมา ๑๑ ปีเศษ นับว่าไม่เสียโอกาสที่ได้ตักตวงหาความรู้ หาประสพการณ์งานในหน้าที่ต่าง ๆ พอสมควร

เรื่องที่เล่ามานี้ เป็นเรื่องจริงในชีวิตของข้าพเจ้า ไม่ใช่เรื่องจริงอิงนิยาย คนสุราษฎร์จำนวนมากรู้ภูมิหลังของข้าพเจ้าเป็นอย่างดี แต่เหมือนดูละครหน้าโรงย่อมไม่ได้เห็นความวุ่นวายของตัวละครที่อยู่ข้างหลังโรง การเขียนนี้ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ร่าง ไม่ได้วางหัวข้อหรือบล๊อคเรื่องแต่อย่างใด เล่าไปเรื่อย ๆ ตามความเป็นจริงเท่านั้น ไม่ต้องคิดไม่ต้องค้นหาหลักฐานใด ๆ มา ใช้สมุดประวัติรับราชการเล่มเดียวมาดูวันเดือนปี ที่ครองตำแหน่งเท่านั้น ส่วนเรื่องภูมิหลังตั้งแต่เด็กจนเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ นี้ก็ลำดับมาตามความทรงจำ ไม่ต้องมีเอกสารประกอบ เพราะประสพมากับตนเองย่อมจำฝังติดใจอยู่ไม่

ลืมง่าย ๆ แต่การเล่าเรื่องนี้อาจมีสลับไปสลับมาบ้างบางตอน แต่ถ้าผู้อ่านไปให้ตลอดแล้ว ก็จะได้ทราบเรื่องติดต่อกันได้ดี ถ้าผู้อ่านทนอ่านเรื่องของข้าพเจ้าตลอดแล้ว ไม่รู้สึกหมั่นไส้ข้าพเจ้าก็นับว่าเป็นบุญยิ่งแล้ว เขียนมาหลายหน้ากระดาษจนเมื่อยมือ ขอยุติเสียที

ในโอกาสสุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกราบคารวะต่อท่านผู้มีพระคุณทั้งที่ยังมีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว ดังที่ได้กล่าวนามมาแล้วแต่ต้น ซึ่งมีพระคุณต่อชีวิตของข้าพเจ้าจนได้ก้าวหน้าไปด้วยดีทุก ๆ ท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอได้รับความเคารพอย่างจริงใจจากข้าพเจ้าด้วย

ชวน พรพงศ์

บ้านพรพงศ์ ๑๘๙/๒ ซอยราษฎร์ศรัทธา ถนนจรัลสนิทวงศ์ เขตบางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐

ความหลังที่ฝังใจ

อาจิณ จันทรัมพร

ผมได้รับจดหมายจากมิตรเก่า – คุณประกาศ วัชราภรณ์ แจ้งไปว่าเป็นที่ปรึกษาจัดทำหนังสือที่ระลึก "๘๐ ปีโรงเรียนสุราษฎร์-ธานี" ในปี ๒๕๓๐ นี้ และขอให้ผมในฐานะศิษย์เก่าของสถานศึกษาแห่งนี้เขียนเรื่องเป็นทำนองผูกพัน คิดถึงโรงเรียนพร้อมด้วยรูปถ่าย ๑ รูป ส่งให้ภายในวันที่ ๑๖ – ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๐ เพื่อนำลงพิมพ์ในหนังสือที่กล่าว

ผมเองถ้าจะว่าไปก็เป็นการหมิ่นเหม่ที่จะเขียนเรื่องทำนองนี้ เพราะผมไม่ใช่นักเขียน อีกทั้งผมเป็นศิษย์เก่าเพียงแค่ ๓ ปี คือผมเข้าเรียนเริ่มแต่ชั้น ม.๔ เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๙ และจบชั้น ม.๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ แล้วก็ออกจากโรงเรียนไป และบัดนี้เป็นเวลาที่ล่วงเลยมานานแล้ว ทั้งขณะนี้ผมก็เป็นบุคคลประเภท "สูงอายุ" ความจดจำอาจจะลางเลือนหรือไม่ก็อาจจะเลอะเทอะไปบ้าง จึงการที่จะเขียนเกี่ยวด้วยเรื่องนี้ตามคำขอร้องของคุณ ป.วัชราภรณ์นั้น แม้ผมจะยินดีและเต็มใจเพราะเท่ากับเป็นการรำลึกถึงบรรดาครูบาอาจารย์และโรงเรียนเก่าแต่หนหลังก็คงจะเกิดความผิดพลาดหรือสับสนได้ จึงขอได้โปรดให้อภัยด้วย

ผมยังจำได้แม่นยำว่าวันวันเป็นนั้นที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๔๗๙ หมายถึงเมื่อ ๕๑ ปีมาแล้ว ญาติผู้พี่ของผมซึ่งเป็นนักเรียนเรียนอยู่ที่นั่นแล้ว ได้นำผมไปฝากเข้าเรียนที่โรงเรียนสุราษฎร์ธานีแห่งนี้ ซึ่งมีชื่อในขณะนั้นว่า โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในสมัยผมนั้นตอนจะไปเข้าเรียนต่อก็ไปแค่พบครูใหญ่แล้วยื่นหลักฐานเข้าเรียนได้เลย ไม่ต้องมีการสอบคัดเลือกเหมือนอย่างสมัยนี้หรอกครับ เพราะนักเรียนยังน้อยมาก ผมจำได้ติดตาว่า ผมไปขอเข้าเรียนต่อครูสตรีซึ่งเข้าใจว่าทำหน้าที่แทนครูใหญ่ในวันนั้น ครูสตรีท่านนั้นผมทราบชื่อภายหลังว่าท่านชื่อ น.ส. บุญคง สาระเกษตริน เมื่อท่านตรวจสอบหลักฐานการเรียนจากโรงเรียนเก่าของผมคือโรงเรียนรัฐบาลชายประจำอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เห็นว่าจบชั้น ม.๓ มีหลักฐานถูกต้องเข้าหลักเกณฑ์ครบถ้วนแล้ว ก็รับเข้าเรียนในชั้น ม.๔ และ

ท่านยังได้นำตัวไปส่งถึงชั้นเรียน คืออยู่ทางด้านหลังของมุขขวาสุดของตัวอาคาร ท่านนำผมไปส่งให้ครูประจำชั้น ม. ๔ ซึ่งทราบชื่อครูประจำชั้นในภายหลังว่า ท่านชื่อคุณครูแผ้ว พรหมสวัสดิ์ เมื่อครูประจำชั้นรับตัวไว้แล้ว ก็เป็นอันว่าผมเริ่มเป็นศิษย์ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่บัดนั้น

ในขณะที่เรียนอยู่ชั้น ม. ๔ นั้น ผมจำได้คลับคล้ายคลับคลาว่าทางโรงเรียนได้สับเปลี่ยนครูให้มาสอนตามวิชาที่ตนถนัด ผมจึงเริ่มมีครูและรู้จักครูหลาย ๆ ท่านการเรียนสมัยนั้นแม้จะเรียนแบบสหศึกษาคือมีทั้งนักเรียนหญิงและชายเรียนปะปนกัน แต่นักเรียนชายส่วนใหญ่ แม้บางคนจะเป็นหนุ่มโย่งกันแล้วก็ต่างอยู่ในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่มีใครกล้าไปตีสนิทสนมกับนักเรียนผู้หญิงโดยเด็ดขาด จึงรู้สึกว่านักเรียนในยุคนั้นต่างมีความประพฤติเรียบร้อย มุ่งหน้าแต่จะเล่าเรียนเพื่อหาความรู้ท่าเดียว ยิ่งกว่านั้นบรรดานักเรียนส่วนใหญ่จะเกรงกลัวครู โดยเฉพาะครูใหญ่คือ ท่านขุนวิชชาการพิศิษฏ์ พวกเราจะเกรงกลัวท่านมาก

คุณครูใหญ่ของเรา ท่านเป็นคนร่างเล็ก วางท่าทีเคร่งขรึม แต่ใจดี รักลูกศิษย์ และปรารถนาดีต่อลูกศิษย์อย่างยากที่จะหาครูในสมัยนี้เทียบเท่าได้

ผมจำได้ติดตา ตอนเริ่มเรียนเทอมสอง ได้มีเพื่อนนักเรียนสอบซ้อมได้เป็นที่ ๑ มีเปอร์เซ็นต์คะแนนสูงจากชั้น ม. ๓ ได้เลื่อนกลางปีขึ้นมาเรียน ม. ๔ ถึง ๒ คน คนหนึ่งชื่อ เริ่ม ธรรมรุ่ง (ปัจจุบันคือ คุณเริ่ม ธรรมดุษฎี อดีตผู้พิพากษาในคณะศาลฎีกา) และ เห้ง แซ่เสี้ยว (ปัจจุบันคือ คุณวิเชษฐ์ สุทธยาคม อดีตเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงสต๊อกโฮม ประเทศสวีเด็น) ทั้ง ๒ คนนี้ตอนหลังได้กลายมาเป็นเพื่อนที่ชอบพอกับผม เพราะผมนั้นนิยมและนับถือคนเก่ง เราต่างได้คบค้าสมาคมกันอย่างใกล้ชิด บางครั้งเคยร่วมคิดปัญหาต่าง ๆ ของวิชาที่เรียนโดยเฉพาะกับคุณเริ่ม และแม้เมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้วเราต่างได้คบค้าและคอยติดตามการดำเนินชีวิตของกันและกันอย่างใกล้ชิดตลอดมา จนกระทั่งต่างเกษียณอายุราชการไปในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน และทั้งในขณะนี้เราต่างได้พบปะวิสาสะและรวมกลุ่มเที่ยวด้วยกันกินด้วยกันอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นการแก้เหงาตามประเภท "คนสูงอายุ" ได้เป็นอย่างดี

ผมจำได้ต่อไปว่า เมื่อเรียนชั้นม. ๕ นั้น คุณครูประจำชั้นชื่อ คุณครูผ่อง รักษจิตต์ แม้ท่านจะเป็นครูประจำชั้น แต่ท่านก็ไม่ได้สอนทุกวิชาดังที่กล่าวแล้ว ครูที่มาสอนก็สับเปลี่ยนกันอีก ผมจึงได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ของครูอีกหลายท่าน เช่นคุณครูเสงี่ยม ขำรักษ์ คุณครูแจง ปาณชู ฯลฯ และดูเหมือนคุณครูใหญ่จะได้มาช่วยสอนด้วย ท่านจะสอนวิชาคำนวณ

และภาษาอังกฤษ ส่วนวิชาพลศึกษาเท่าที่จำได้คุณครูวาสน์ ยิ้มลมัยเป็นผู้สอน คุณครูอรุณ เฉลิมพักตร์เป็นผู้ช่วยสอน และคุณครูบุญคง สาระเกษตริน (ปัจจุบันคือคุณครูบุณยพรรณ สงวนวงศ์) ซึ่งผมเคยพูดถึงแล้วนั้น ดูเหมือนท่านจะสอนวิชาภูมิศาสตร์และ ประวัติศาสตร์

เมื่อพวกเราสอบม. ๕ เลื่อนขึ้นเรียนชั้นม. ๖ ในปีพ.ศ. ๒๔๘๑ เฉพาะตัวผมได้เรียนอยู่ห้องก. คือห้องมุขกลางของโรงเรียนหลังเก่าซึ่งขณะนี้รื้อไปแล้ว ถ้าจำไม่ผิดคุณครูแจง ปาณชู เป็นครูประจำชั้น แต่เวลาสอนก็มีการสับเปลี่ยนครูมาสอนตามแนวถนัดเมื่อเราเรียนอยู่ชั้นม. ๖ ได้มีครูเพิ่มมาอีก ๒ ท่าน คือครูนพรัตน์ ศรเกษตริน ตอนหลังได้ทราบว่าท่านเปลี่ยนชื่อเป็นณรงค์ ศรเกษตริน และเพิ่งถึงแก่กรรมไปเมื่อไม่นานมานี้พวกเราซึ่งเป็นลูกศิษย์ของท่านได้ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพที่วัดพระศรีมหาธาตุบางเขนกันหลายคน อีกท่านหนึ่งคือคุณครูศิริ พงศ์ภมร ซึ่งเป็นครูสอนวิชาวาดเขียน แต่ผมก็ไม่แน่ใจนักว่าท่านทั้งสองจะได้มาสอนพวกเรามาแต่ชั้นม. ๕ ก่อนแล้วหรือไม่ ถึงตอนนี้ความจำชักเลอะไปจริง ๆ

ในชั้น ม. ๖ ที่ผมเรียน มีนักเรียนผู้หญิงเรียนร่วมเท่าที่จำได้มี มณฑา สาระเกษตริน (ปัจจุบันคือคุณมณฑา วินิจฉัยกุล) ระเบียบ โรจนหัศดิน (ปัจจุบันคือคุณระเบียบ โรจนวิภาต) อำภา แซ่โค้ว (ปัจจุบันคือคุณอำภา กาญจนแสนสุข) ฯลฯ ส่วนนักเรียนชายเท่าที่จำได้และคุ้นเคยมีเยอะแยะ เช่นสวาท พะลัง (ปัจจุบันพ.ต.ท. สวาท พะลัง) ขจร สุชาตานนท์ (ปัจจุบันคือพ.ต.อ. ขจร สุชาตานนท์) คล้า พัฒนศรี (ปัจจุบันคือคุณครรชิต พัฒนศรี) อดีตสมุห์บัญชีอำเภอ ขณะนี้พำนักอยู่ที่อำเภอเกาะสมุย เธียร แซ่เอี๊ยบ (ปัจจุบันคือพ.ต.อ. (พิเศษ) เธียร มโนธรรม สนิท นาคผึ้ง (ปัจจุบันคือคุณสนิท ชีรจินตน์) สมบูรณ์ เหง่ากิม (ปัจจุบันคือคุณสมบูรณ์ เบญจกาญน์) ขณะนี้เป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน เชิง เรืองศรี, เนียบ แซ่เตี้ย (ปัจจุบันคือคุณเนียม เบญจพงศ์) อดีตกำนันตำบลแม่น้ำ อำเภอเกาะสมุย ถวิล ณ ตะกั่วทุ่ง อดีตผู้บัญชาการเรือนจำบางขวาง ศิลา สุชาตานนท์, จรรยา คุ้มรักษ์ (ตอนหลังรับราชการเป็นนายตำรวจได้ยศ ร.ต.ต. หรือ ร.ต.ท. ผมจำไม่แม่น แล้วถึงแก่กรรมไป) ทวี วิชัยดิษฐ (ปัจจุบันคือพ.ต.ท. ทวี วิชัยดิษฐ) เพื่อน ๆ นอกจากนี้ยังมีอีกมาก ผมต้องขอโทษที่เอ่ยนามมาไม่หมด และถ้าจะทบทวนความจำกันจริง ๆ นำมาใส่ไว้คงจะเปลืองหน้ากระดาษซึ่งมีจำกัดนี้แน่ ๆ

พวกเรารุ่นม. ๖ ทั้งชั้น ก. และ ข. ๒ ชั้นมีจำนวนที่นับจากรูปถ่ายมีทั้งสิ้น ๓๗ คน ดูเหมือนจะสอบไล่ได้กันทุกคน และก่อนจะสอบไล่พวกเราได้ถ่ายรูปร่วมกันไว้ ผมเอง

ยังได้เก็บรูปนั้นไว้จนบัดนี้ รูปนั้นถ่ายที่หน้าโรงเรียน โดยนายช่างผู้มือดีที่รู้จักกันในนามสมุห์เผียน (คุณเผียน ศุขวิทย์) ร้านฉายาลักษณ์บ้านดอน ซึ่งเป็นร้านถ่ายรูปฝีมือดีที่สุดในยุคนั้น ปัจจุบันร้านถ่ายรูปนี้ไม่มีแล้ว สถานที่ตั้งร้านก็กลางเป็นทำเลการค้าอื่น ๆ กลายเป็นภาพประวัติศาสตร์ไปแล้ว

เมื่อพวกเราสอบไล่ได้ชั้น ม. ๖ กันแล้ว หลายคนต่างได้แยกย้ายไปตามทางของตนหลายคนโชคดีได้เข้ากรุงเทพ ฯ เรียนต่อ ได้ดิบได้ดีเป็นที่ประจักษ์อยู่เวลานี้ สำหรับผมนั้นถ้าจะพูดอย่างสำนวนปัจจุบันก็ต้องว่าพรหมลิขิตหักเห ไม่ได้เรียนต่อไปจมปลักเป็นครูอยู่ที่บ้านเกิดประมาณ ๒ ปี พอดีได้พบเพื่อนฝูงที่มุ่งมาทางราชการข้าราชการพลเรือน ก็เลยเกิดมันเขี้ยวมาสอบคัดเลือกกับเขาบ้าง แม้จะทิ้งการเรียนไปถึง ๒ – ๓ ปี แต่วิชาภาษาอังกฤษและภาษาไทยที่คุณครูได้เคยพร่ำสอนไว้ ยังไม่ลง "หม้อ" ไปหมด ผลการสอบซึ่งได้พึ่ง ๒ วิชานี้เป็นหลักก็ปรากฏว่าสอบได้อันดับดี ได้บรรจุเป็นเสมียนสรรพสามิตที่แผนกสรรพสามิตจังหวัดสุราษฎร์ธานีในรอบแรก

จนบัดนี้แม้เวลานับแต่วันออกจากโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือในชื่อใหม่ว่า โรงเรียนสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันเป็นเวลานานถึง ๔๙ ปีแล้วก็ตาม แต่ความทรงจำบางส่วนยังสดใสแนบแน่น และยังครุ่นคำนึงถึงบุญคุณของโรงเรียนและบรรดาครูบาอาจารย์ทั้งที่ได้เอ่ยนามและไม่ได้เอยนาม ทั้งสำนึกแน่นว่าเพราะได้เรียนวิชาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษกับภาษาไทยที่โรงเรียนแห่งนี้ ซึ่งบรรดาคุณครูได้มีศิลปในการถ่ายทอดอย่างเลิศทำให้พวกเรามีความรู้แน่นพอควร และแม้ผมจะได้เรียนมาน้อยแต่ความรู้ที่ได้รับไว้นั้นทรงพลังมหาศาล เพราะอย่างน้อยในขั้นแรกได้นำความรู้นี้ไปสอบเข้าเป็นเสมียนได้ลำดับดี ได้รับการบรรจุรอบแรก ได้เป็นอาชีพหลักและได้ไต่เต้านำชีวิตผ่าพ้นอุปสรรคนานา จนกระทั่งยืนอยู่บนขาของตัวเอง โดยไม่มีการหกล้มจนทุกวันนี้ ทั้งนี้และทั้งนั้นเป็นเพราะได้เป็นศิษย์ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือโรงเรียนสุราษฎร์ธานีในปัจจุบันนั่นเอง ผมจึงขอบรรจงประคองหญ้าแพรก, ดอกมะเขือและธูปเทียนเป็นเครื่องบูชาพร้อมพนมมือค้อมลงกราบแทบตักคุณครูทุกท่านทั้งที่ได้ถึงแก่กรรมไปแล้วและที่ยังมีชีวิตอยู่ซึ่งต่างได้มีเมตตาประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผมไว้แต่หนหลังในโอกาสนี้

ข้อเขียนนี้มากไปด้วยประวัติส่วนตัวของผม เจตนามีเพียงเพื่อเป็นการเชื่อมโยงเรื่องให้สมบูรณ์เท่านั้น มิได้มีความประสงค์เป็นอื่น จึงขออภัยไว้ด้วย.

ข้อเตือนใจรุ่นน้อง ๆ

"การได้รับการเริ่มต้น จากจุดแรก ที่ดี

ชีวิตจะมีโอกาสได้รับความสำเร็จค่อนข้างมาก"

โดย. พลตรี ไชโย กระสิณ วปอ.

ศิษย์เก่า

ในโอกาส "ที่โรงเรียน ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี" (อันเป็นสถานการศึกษาแห่งแรกในชีวิตการศึกษาของผม และอีกมากมายหลายท่าน) ได้มีอายุอันยาวนานจนมาบรรจบครบ ๘๐ ปีนั้นพวกเราเหล่าศิษย์เก่าทั้งหลายตลอดจนศิษย์ปัจจุบัน คงจะปลื้มใจชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่งในโอกาสนั้นและให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะทุกท่าน คงปฏิเสธมิได้ว่า ศิษย์เก่าอันมากมายหลายท่านที่ได้ถูกผลิตออกมาจากสถาบันนี้ ล้วนแต่มีความสำคัญ – ได้มีชื่อเสียง – ได้ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ประเทศชาติ ทั้งวงราชการและเอกชนนั้นท่านคงจะทราบหรือปรากฏในหนังสืออนุสรณ์ครบรอบ ๘๐ ปีที่ทำขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างของรุ่นน้องต่อไป แม้จะไม่อาจครบถ้วนได้มากก็ตาม แต่ก็เป็นสิ่งที่ดี, ตัวอย่าง, แบบอย่างที่ดีต่อไปได้

ผมเป็นผู้หนึ่ง ที่ได้รับความกรุณา จากท่านคณะกรรมการนักเรียนเก่าของโรงเรียน ฯ ให้ช่วยเขียนเรื่อง เพื่อร่วมลงในหนังสืออนุสรณ์ที่จะจัดทำขึ้น ในโอกาสอันสำคัญดังกล่าวแล้วของโรงเรียนอันเป็นแหล่งทำผิดที่รักยิ่งของพวกเราทั้งหลายที่เราไม่อาจจะลืมพระคุณ และหนี้ชีวิตที่มีต่อสถาบันนี้ได้ เรื่องต่าง ๆ ที่จะเขียนหรือนำมาเล่าสู่กันนั้น คงจะมาจากบรรดาท่านศิษย์เก่าทั้งหลายมากมายอย่างแน่นอน คงจะเป็นเรื่องที่ดีมีประโยชน์เป็น

ประสบการณ์, ตัวอย่าง สำหรับรุ่นน้อง ๆ หรือเพื่อไว้พิจารณาหรือเป็นแนวทางสำหรับตน ได้บ้างไม่มากก็น้อย การเขียนหรือพูดมาก ๆ ใคร ๆ ย่อมเบื่อผมตระหนักในข้อนี้ดี (เพราะเป็นผู้บรรยายในสถาบันการฝึกพูดฯ ผู้หนึ่ง จึงคิดว่า **จะเขียนสั้น ๆ – ไม่ยาวนัก** คือพอจะเมื่อยก็จบพอดี คือ: -

ประการแรก ความกตัญญู – กตเวที ต่อผู้มีพระคุณต่อเรา อันเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในฐานะเราเป็นพุทธศาสนิกชน เราย่อมจะลืมมิได้เป็นอันขาด โดยเฉพาะสำหรับตัวผม เพราะผมถือว่าโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีนี้ เป็นแหล่งกำเนิดแห่งแรกในชีวิตการศึกษาของผมเพราะผมเริ่มต้นเรียนมาตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ ๑ จนถึงมัธยมปีที่ ๔ แล้วไปต่อที่กรุงเทพ ฯ แน่นอน เพราะการได้รับการปูพื้นการศึกษามาแต่ต้นด้วยดี จากสถาบันนี้ ซึ่งมีบรรดาท่านครูบาอาจารย์ (ทั้งที่มีชีวิตและล่วงลับไปแล้ว) ได้ประสิทธิ์ ประศาสน์ ความรู้ตามหลักสูตรเป็นอย่างดี อันเป็นพื้นฐาน ที่มั่นคงในการไปศึกษาต่อในระดับต่าง ๆ ณ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่สูงขึ้นไป จนไปสู่ระดับอุดมศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ สร้างชีวิต อนาคตที่ดีที่มั่นคงต่อไปได้สำเร็จด้วยดี ผมจึงขอกราบขอบพระคุณต่อสถาบันนี้และบรรดาท่านครูบาอาจารย์ทุกท่านมา ณ ที่นี้ด้วยความเคารพ รักยิ่ง และมิเคยลืมพระคุณอันยิ่งใหญ่นี้อยู่ในใจตลอดมา อนึ่งผม ภูมิใจและขออภัย ฯ ที่จะเรียนอีกครั้งว่า สถาบันนี้ได้สร้างบรรดาศิษย์เก่าทั้งหลาย รวมทั้งผมด้วยให้ชีวิตราบรื่น ก้าวหน้ามาด้วยดีจนถึงขณะนี้โดยมิได้ด้อยกว่าสถาบันอื่น ๆ เช่นกัน

ผมเองภูมิใจที่จะเรียนว่า จากพื้นฐานความรู้ที่ดี ที่ได้รับจากท่านครูบาอาจารย์ที่เคารพยิ่งนั้นได้ทำให้ผมมีผลการศึกษาดีเยี่ยมตั้งแต่ ป. ๑ ถึงมัธยมปีที่ ๔ โดยตลอดระหว่างศึกษาอยู่ในโรงเรียนนี้ และสามารถชิงทุนไปศึกษาในวิชาชีพในระดับต่าง ๆ ณ ต่างประเทศได้หลายครั้ง ซึ่งผมถือว่าเป็นหนี้พระคุณสถาบัน ฯ นี้อยู่ และยินดีสนองพระคุณช่วยกับบรรดาท่านศิษย์เก่า ศิษย์ปัจจุบันตามโอกาสเช่นกัน

ประการที่สอง ผมใคร่ขอเรียนฝากโดยเฉพาะบรรดาศิษย์ปัจจุบัน อย่างสั้น ๆ ว่า ไม่ว่า**ประเทศ** หรือ**บุคคล** ในการดำเนินชีวิตนั้น ควรมีหลัก**ในการยึดถือ** เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ (ได้วิธีหนึ่งเพราะอาจมีหลายวิธีหรือหลายหนทาง) คือ:–

๑. การประกอบการหรือ จะทำกิจการใดนั้น **จะต้องให้เจริญขึ้น** (อย่าให้เจริญลง) **ต้องคอยตรวจสอบอยู่เสมอ** อย่าละเลยประมาท ต้องรีบหาหนทางแก้ไข (ในทางที่ดี สุจริต) อันนี้ตรงกับคำว่า DEVELOPMENT, (ประจบนายได้, ก็ดี, แต่ข้อนี้ผมคิดว่าไม่ต้องทำก็ได้)

๒. **เมื่อมีความเจริญก้าวหน้าในเรื่อง** หรือกิจการต่าง ๆ **หรือชีวิต** มีผลดีแล้ว อย่าประมาทละเลยดังกล่าวแล้ว ต่อไปท่านจะต้องสร้าง**ความมั่นคงปลอดภัยทุกด้าน** ต่อผลที่บังเกิดนั้นให้ปลอดภัยยั้งยืนเสมอไปให้ได้ ไม่เช่นนั้นความเจริญก้าวหน้าก็จะลดลงหรือหายไป อันนี้ตรงกับ SECURITY.

๓. แม้เมื่อท่านผ่าน ข้อ ๑–๒ มาด้วยดีก็จะนับว่าชีวิตหรือความมุ่งหมายของท่านสำเร็จสมบูรณ์ยังไม่ได้ ท่านจะต้องสร้างตัวท่านถึงให้ **มีความเป็นอยู่ดี มีสุข ตามสถานภาพของตน** มิให้อยู่อย่างลำบากยากแค้น เมื่อท่านทำเรื่องนี้ได้ด้วยก็นับว่าชีวิตของท่านมีความสำเร็จใช้ได้แล้ว (QUALIFIFD) ข้อนี้ตรงกับ WELL - BEING.

อย่างไรก็ตาม เรื่องทั้ง ๓ ประการดังกล่าวมิใช่เรื่องง่าย ๆ เพราะเพียงแต่**เราคิดปรารถนา ต้องการเท่านั้น** เรื่องนี้จะสำเร็จได้ **ก็ด้วยปฏิบัติเท่านั้น** (ท่านจะสังเกตุเห็นว่า การที่ไม่ประสบความสำเร็จไม่ว่าของ**ประเทศใด** หรือ **ของบุคคล** ก็เพราะละเลยความจริง ข้อนี้เพราะเพียงแต่คิดแต่**ไม่มีอุปกรณ์สนับสนุนปฏิบัติ** แล้วจะสำเร็จได้อย่างไร ก็จะเป็นการสร้างวิมานในอากาศไป หรือล้มเหลว หรือผิดหวังเกิดขึ้น

ฉะนั้น ผมขอถือโอกาส **เสนอแนวทาง** (หนทางหนึ่ง เพราะอาจมีหนทางดี ๆ อีกมาก) **ในการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุ ความต้องการหรือความสำเร็จในชีวิต** หรือการงานใด ๆ หรือไม่ว่า โครงการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวของท่าน หรือการงานโครงการที่ท่านรับผิดชอบอยู่นั้น **จะต้องประกอบ** และ **ทำให้ได้ด้วยปัจจัย ๓ ประการ เป็นอย่างน้อย**คือ:–

๑) การจะทำอะไร ทุกชนิด จะต้องตั้งความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ไว้เป็นหลักว่าต้องการอะไร จะทำอะไรข้อนี้ตรงกับ OBJECTIVES.

๒) ตั้งวัตถุประสงค์ไว้เฉย ๆ ไม่ได้ จะต้องมีสิ่งสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรม นามธรรม เช่น เงินทอง, งบประมาณ, อุปกรณ์, คน, **ต้องพอเพียง** หามาให้พอ รวบรวมให้ได้ต่อวัตถุประสงค์หรือสารกิจนั้น (MISSIONS) ไม่เช่นนั้นเจ๊ง, จะขาด ๆ วิ่น ๆ ไม่สำเร็จครบเครื่องได้แน่นอนดังปรากฏให้เห็นต่อ ชีวิตบุคคล และประเทศอยู่เสมอต่อกรณีมากมายหลายเรื่อง ท่านลองไปตรวจสอบดูเลยจะประจักษ์ความจริงในเรื่องนี้ เรื่องนี้สำคัญมาก ถ้า POTENTIAL (ศักย) ไม่พอจอดแน่ ข้อนี้ตรงกับ RESOURCES ที่พอเพียง

๓) ยังไม่พอ แม้ข้อ ๒ จะสำคัญยิ่งนักก็ตามท่านจะต้องเป็นคนเข้มแข็ง, ทรหด, อดทน นักสู้ จะต้องมุมานะไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคที่มาขัดขวางท่านจะต้องเป็นคนขยัน เอาจริงเอาจัง เรียกว่า ต้อง "ใจสู้ - ใจถึง" เป็น MAN จริง ๆ REAL-FULL-EXACT ตัวอย่างดีๆ ที่เห็นง่าย ๆ ดาษดื่น คือ "ปลาหมอ" ที่กระเสือกกระสนจนเกร็ดแห้งก็ยังดิ้น สู้ต่อไป หรือตัวอย่างคนญี่ปุ่น-ฝรั่ง เกาหลี หรือคนจีน ในเมืองไทย ที่ **เขาขยัน เอาจริงทุกอย่าง, ใจสู้** จนคนไทยเจ้าของประเทศศิโรราบไปตาม ๆ กันว่าจริงหรือเปล่า ครับ คนไทย ศิษย์ใหม่ คืนตัว-มาสู้กับเขาในทางยุติธรรม FAIR, PLAY ได้หรือยัง เรื่องนี้ตรงกับ EFFORTS

การค้า-การขายของศิษย์เก่า สธ. คนหนึ่ง

โดย สมศักดิ์ เจริญลาภ

ผมเป็นลูกชายของนายสุรินทร์และนางสิน เจริญลาภ พ่อของผมเป็นนายสถานีรถไฟเมื่อ ๕๐ กว่าปี ผมเกิดที่สถานีบ้านดินลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งในขณะนั้นเป็นลูกชายคนที่ ๖ ของพ่อแม่ สมัยนั้นพ่อมีเงินเดือน ๆ ละ ๙๐ บาท เลี้ยงลูก ๖ คน ในตอนนั้นผมเป็นคนสุดท้อง คนโต ๒ คน พ่อแม่ส่งไปเรียนที่กัวลาลัมเปอร์, มาเลเซีย (อยู่ฟรี เพราะอาศัยญาติของแม่) การที่พวกเราได้อยู่กันมาได้อย่างสบายตามอัตภาพ ร่วมทั้งได้รับการศึกษาที่ดีพอสมควรแก่ทุก ๆ คน ก็ได้อาศัยแม่ที่ท่านเป็นแม่ค้าในการส่งข้าวสาร น้ำมันมะพร้าว ผลไม้จากจังหวัดหนึ่งส่งไปขายอีกจังหวัดหนึ่ง โดยที่ท่านไม่ได้เรียนหนังสือ อ่าน เขียนไม่ได้ อ่านได้เฉพาะตัวเลขและมีความจำเป็นเลิศมาเป็นสิ่งทดแทน ก็ได้เรียกลูก ๆ ซึ่งขณะนั้นผมก็มีอายุ ๗–๑๐ ขวบ มาช่วยอ่านดูในสมุดบันทึกของท่านว่า ใครซื้อสินค้าของแม่ไปเท่าใด ราคาเท่าใด ค้างชำระอยู่เท่าใด ท่านจำได้เพียงแต่ว่าหน้าที่เท่าใดเป็นรายการของลูกค้าของท่านคนไหน ส่วนรายละเอียดก็ต้องอาศัยการอ่านจากลูกให้ฟัง ดังนั้นผมจึงได้รับความรู้ซึมซาบความเป็นไปในเรื่องการค้าเข้าไปโดยไม่รู้ตัวตั้งแต่ยังเด็ก และเมื่อได้มาเรียนชั้น ป. ๒ - ถึง ป. ๔ ที่ จ. ยะลาก็เป็นระยะเวลาที่ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย ในช่วงนี้ก็ได้เกิดความคิดค้าขายขึ้นมา โดยที่ทุก ๆ วันจะมีขบวนรถไฟบรรทุกทหารญี่ปุ่นมาจากกรุงเทพ หรือสงขลา เพื่อจะไปเกาะโชนันโต (สิงคโปร์) เมื่อขบวนรถไฟจอดก็จะมีพ่อค้าแม่ค้าวิ่งกันเกรียว ขายผลไม้ อาหาร ไข่ต้ม ฯลฯ บางรายก็พูดว่า โกกัง–โกกั๋ง (แลกเปลี่ยน) โดยเอาของกินเหล่านั้นแลกกับปากกาบ้าง ผ้าห่มบ้าง แล้วแต่จะตกลงกัน พี่ชายของผม (ขณะนั้นเขาเรียนอยู่ชั้น ม. ๓ โตกว่ากันราว ๕ ปี เขามีเงินทองมีนาฬิกาใช้เป็นของโก๋เก๋มาก ก็ทำให้ผมเกิดมีความคิดจะมีเงินกำไรอย่างเขาบ้าง ก็ไปงัดกระปุกออมสินได้มาประมาณ ๓๕ สตางค์ แล้วไปซื้อกล้วยหอมมาได้ ๒ หวี เมื่อขบวนรถไฟตอนบ่ายผ่านมา ผมก็วิ่งตามพวกนั้นไปตามรถตู้ที่ทหารญี่ปุ่น

นั่งมาเต็มไปหมด ปรากฏว่าเมื่อวิ่งไปกล้วยที่ซื้อไว้มันสุกหง่อมเต็มที่แล้ว ก็หลุดจากขั้ว วิ่งไปเก็บไป จนกระทั่งไม่มีญี่ปุ่นคนใดซื้อเพราะคนโต ๆ เขาแย่งขายไปหมดแล้ว ประการที่สองผมเป็นเด็กอายุเพียง ๙ ขวบ ยื่นของจากพื้นข้างล่างให้ญี่ปุ่นก็ไม่ถึง และประการสุดท้ายสภาพกล้วยก็สุกงอมจนจะเละไปแล้วโดยเฉพาะเมื่อตกลงมาบนพื้น สรุปแล้ว การค้าครั้งแรกในชีวิตก็ได้ประสบความสำเร็จด้วยการนำกล้วย ๒ หวี มานั่งกินเองที่บ้านจนพุงแทบแตก การคิดจะทำงานเพื่อหารายได้มาให้ตนเองครั้งที่สองได้เกิดขึ้น เมื่ออายุประมาณ ๑๓ ขวบ ขณะนั้นเรียนอยู่ชั้น ม. ๓ ที่บ้านดอน ก่อนจะปิดเทอมภาคปลาย ท่านขุนวิชาการพิศิษฏ์ บรมครูของพวกนักเรียนโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีการประชุมอบรมนักเรียนก่อนจะปล่อยให้กลับบ้าน ท่านได้สั่งสอนให้นักเรียนฝึกหัดทำตัวให้เป็นประโยชน์ หัดช่วยเหลือพ่อแม่ ฯลฯ จากจุดนี้ในช่วงปิดเทอมนั้นผมก็ได้ทราบข่าวว่า โรงเลื่อยอีสเอเซียติ๊กเขาประกาศรับสมัครคนงานรายวัน ผมกับพะนอม แก้วกำเนิด (อธิบดีกรมสามัญศึกษา) ขณะนั้นเราเรียนอยู่ชั้นเดียวกัน ก็ได้ปรึกษากันว่าน่าจะไปสมัครทำงานเพื่อจะได้มีรายได้มาช่วยบรรเทาค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ เมื่อปรึกษากันดีแล้วก็ไปซื้อข้าวผัด ๒ ห่อตั้งแต่เช้าเพื่อเก็บไว้เป็นเสบียงอาหารกลางวันในระหว่างหยุดพักงาน แล้วก็ชวนกันเดินไปที่โรงเลื่อย เพราะสมัยก่อนไม่มีรถ เมื่อไปถึงเราสองคนก็ไปถามหาผู้จัดการ ก็ไปเจอพวกคนงานยืนอยู่แถวนั้นก่อน เขาถามว่ามาธุระอะไร เราก็บอกไปว่าจะมาสมัครงานตามที่โรงเลื่อยประกาศไว้ เจ้าหมอนั่นมองดูเราตั้งแต่หัวถึงเบื้องล่างด้วยสายตาคงจะสมเพชแกมเวทนา โดยพูดว่า "จะไหวหรือ" แล้วก็หัวเราะ เราก็ถามว่าที่ประกาศไปนั้นเป็นงานอะไร โดยเราเข้าใจว่าคงเป็นงานแบบเสมียน เขียนบิลเขียนรายการจดบัญชีอะไรทำนองนั้น เจ้าหมอนั่นก็พูดว่าเป็นงานผูกไม้โว้ย ใช้เครื่องมัดลวด ผูกไม้ที่เลื่อยแปรรูปออกมาแล้วเอามาจัดเป็นมัด ๆ พอเขาชี้ให้ไปดูที่กองไม้กับเครื่อง เราสองคนก็เดินกลับ จำได้ว่ามานั่งกินข้าวผัดที่เตรียมซื้อไว้ที่ริมท่าน้ำตาปีปากทางเข้าโรงเลื่อยเป็นการฉลองการไม่ได้ทำงาน

เมื่อผมเรียนจบชั้น ม. ๖ ที่ ร.ร. ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้ว ในปี ๒๔๙๑ ยังไม่ทราบว่าจะไปเรียนต่อที่ไหนดี พี่ชายคนที่สองเป็นลูกเขยของเจ้าของโรงสีข้าวที่จังหวัดพัทลุง เขาบอกว่าจะให้ไปเรียนภาษาจีนที่ปีนังจะเอาไหม ในระหว่างรอการตัดสินใจของแม่อยู่นั้น ก็พอดีคุณเสถียร ลิมปิสวัสดิ์ (น้องชายของพลอากาศโทเพิ่ม ลิมปิสวัสดิ์) ขณะนั้น

ท่านเป็นหัวหน้ากองโดยสารรถไฟ และพ่อของผมเป็นผู้ช่วยสารวัตรเดินรถของการรถไฟฯ ท่านมาราชการที่ จ. สุราษฎร์ธานี และแวะมาเยี่ยมแม่ของผม เมื่อท่านเห็นผมก็ถามว่าเราเรียนอะไร แม่ก็ตอบแทนว่าเพิ่งจบ ม. ๖ ยังไม่รู้จะให้เรียนอะไรดี ท่านบอกว่าไปเก็บเสื้อผ้าเข้ากระเป๋าไปกรุงเทพกับอาพรุ่งนี้ แล้วท่านก็พามาอยู่กับท่าน โดยให้ไปสมัครสอบเข้าโรงเรียนอัสสัมชัญพาณิชย์ ที่ถนนสาธร นี่คือวิถีชีวิตได้เริ่มเข้าสู่การเรียนทางด้านพาณิชย์การค้าขาย ส่วนเพื่อนร่วมชั้นอื่น ๆ ก็ได้แยกย้ายไปเข้าเตรียมจุฬา, กรุงเทพคริสเตียน, สำหรับเพื่อนสนิทอีกคนคือพะนอม เขาไปเข้าเรียนครูที่ ร.ร. บ้านสมเด็จ-เจ้าพระยา พะนอมเขาสนิทกับผมมากเพราะในช่วงเรียน ม. ๔ ได้มีสอบกลางปี เขาได้ที่ ๑ ผมได้ที่ ๒ คะแนนเกิน ๘๐ % ก็ได้เลื่อนชั้นมาเรียน ม. ๕ ในปีเดียวกัน พะนอมเขาเรียนเก่งกว่าผมเพราะเขาเรียน ม. ๕ เพียงครึ่งปีเขายังสอบได้ที่ ๒ ส่วนผมก็มาอยู่ปลายแถวดูเหมือน ๕๖%–๕๗% พี่ ๆ น้อง ๆ ส่วนใหญ่ของผมรับราชการ เป็นนายตำรวจ เป็นนายสถานีรถไฟ (แบบพ่อ) เป็นนายทหารอากาศ (แล้วลาออกมาเป็นกัปตันของการ-บินไทย) เหลืออยู่คือผมที่มาทำมาค้าขาย ก่อนจะถึงเวลาที่ได้เปิดบริษัทส่วนตัวขึ้นมาก็ไม่ใช่ว่าจะมีทุนรอนหรือร่ำรวยอะไรจากที่ไหนมา เพียงแต่ได้ไปทำงานเป็นลูกจ้างเขาหลายแห่ง หลังจากจบการศึกษามาแล้ว คือที่สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ, ห้างบี. กริม, และบริษัทธนบุรีพาณิชย์จาก ๓ แห่งนี้ ได้ช่วยให้เกิดมีความรู้ในด้านการติดต่อกับบุคคล ได้เรียนรู้ด้านภาษาอังกฤษ ได้เรียนรู้การทำจดหมายโต้ตอบ ฯลฯ ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยเสมือนทุนทรัพย์ที่นำมาประกอบสัมมาชีพเลี้ยงตัวและครอบครัวอยู่ได้กระทั่งบัดนี้

ผมได้เล่าแบบสู่กันฟังตามประสาพี่ ๆ น้อง ๆ ให้แก่พวกเราที่ได้เป็นศิษย์เก่าเคยร่วมสถาบันเดียวกันมา ว่าชีวิตได้เริ่มต้นเป็นไปมาอย่างไร จนกระทั่งเข้าสู่วงจรของการค้า การขาย ซึ่งทั้งนี้ขออย่าให้นึกว่าเรื่องที่เขียนมานี้เป็นทฤษฎีหรือตำรา ขอให้ถือว่าเป็นการเล่าสู่กันฟังซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์แก่รุ่นหลัง ๆ บ้าง เพียงแต่ขอให้เรานึกอยู่เสมอว่า วิถีวงจรของชีวิตคนแต่ละคนนั้นย่อมไม่เหมือนกัน บางคนทำงานเกือบเป็นเกือบตายแต่ไม่ประสบกับความสำเร็จ บางคนดูเขาแล้วก็เห็นว่าไม่ได้ทำอะไรมากนัก แต่ทำไมเขาจึงประสบกับความสำเร็จด้วยดี ผมได้เล่าเรื่องชีวิตของผมมาให้พี่น้องฟังก็เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าคนเราที่ได้ผ่านชีวิตมานานจนเริ่มจะเข้าวัยที่จะต้องเตรียมปลดระวางแล้วนั้น ใช่ว่าจะ

ประสบแต่ความสำเร็จ หรือสมหวังไปทุกครั้งก็หาไม่ ผมเองทำงานส่วนตัวมาร่วม ๓๐ ปี ล้มลุกคลุกคลาน เคยนอนน้ำตาร่วงบ่อย ๆ คิด ๆ ไปบางครั้งแทบหมดกำลังใจ พาล ๆ รำพึงว่ากรรมใดของตัวหนอที่ทำให้ผิดหวัง ตกระกำ ทุกข์ยากเช่นนี้ เพราะเดิมทีเคยทำงานเป็นลูกจ้างเขาสบายมากถึงเดือนก็ได้รับเงิน ได้รับโบนัส ไม่ต้องไปนอนปวดกระบาลตัวเองว่าบริษัทของนายเขานั้นจะเจริญหรือจะเจ๊ง เพราะเราไม่เกี่ยว แต่ครั้นมาเปิดบริษัทของตัวเองคือบริษัท เอ.ไอ.ซี.อี. เอนเตอร์ไพรส์ (ไทย) จำกัด ในปี ๒๕๐๓ โดยมีเพื่อนฝูงชักจูงมาทำ ซึ่งในช่วงนั้นอายุประมาณ ๒๕–๒๖ ปี เพื่อนเขาให้เป็นผู้จัดการ ดูแล้วโก้ชมัด มีเงินเก็บหอมรอมริบได้สมัยนั้นประมาณ ๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อนดันเสนอให้เปิดโรงงานทำยางพารา เพื่อส่งขายต่างประเทศ ด้วยความซื่อ เซ่อ ไม่มีประสบการณ์ ก็เอากับเขาเพราะได้มีชาวสิงคโปร์มาติดต่อพร้อมที่จะสั่งซื้อยาง ได้เปิดเลตเตอรออฟเครดิตสั่งซื้อในวงเงินหนึ่งล้านบาท แต่ในที่สุดโรงงานสร้างไปได้ประมาณ ๖๐% โดยอาศัยเครดิตของตัวและเพื่อนร่วมงานบางคนที่ไม่เคยเสียหาย ได้สั่งเครื่องจักรด้วยเครดิตและได้รับเงินกู้จากบรรษัทเงินทุนมาร่วม แต่เนื่องจากงานประเภทนี้ต้องมีทุนเป็นล้าน ๆ บาท จึงจะทำได้ พวกเรามีกันรวมแล้วได้ไม่กี่แสนบาท ในที่สุดสายป่านขาด โรงงานถูกยึดเจ้าหนี้รุมล้อมมาฉะ ตัวผมในฐานะเป็นผู้จัดการ เมื่อนึกถึงความหลังในช่วงนั้นยังเสียวไม่หายว่ารอดตายมาได้อย่างไร ถึงกับครั้งหนึ่งได้ไปหาสำนักงานเสนีย์ปราโมช เข้าไปพบกับ ม.ร.ว. เสนีย์ โดยที่ไม่ได้เคยรู้จักหรือเคยพบกับท่านมาก่อนเลย แต่ด้วยความกลุ้มใจและหาทางออกอะไรไม่ได้ก็ลองเสี่ยงเดินเข้าไปหา แล้วก็เล่าเรื่องงานให้ท่านฟังเพื่อขอความช่วยเหลือในการเซ็นรับรองเอกสารเพื่อจะไปติดต่อกับต่างประเทศ เมื่อไปถึงท่านก็ให้นั่งลง แล้วให้ผมเล่าว่าจะให้ท่านทำอะไร แทนที่ผมจะเล่าเรื่องงาน ผมดันไปเล่าเรื่องความผิดหวังในชีวิตการงานเล่าไปร้องไห้ไป ท่านก็เอากระดาษมาแผ่นหนึ่งแล้วก็เขียนไปฟังไป เราก็เข้าใจว่าท่านคงจดเรื่องที่เราเล่าให้ท่านฟัง เพื่อจะนำไปพิจารณา เล่าไปอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมง แล้วก็บอกกับท่านหม่อมเสนีย์ว่า "ท่านครับ ผมอยากจะตายแล้วครับ ทนไม่ไหวแล้วมันบีบคั้นใจมาก เพราะไม่เคยมีปัญหายุ่งยากเช่นนี้มาก่อนในชีวิตครับ" สักครู่ท่านก็หยุดเขียนแล้วบอกว่า "นี่เรากลุ้มใจมากจนอยากจะตายเชียวเรอะ" ผมก็บอกว่า "ครับ" ท่านก็บอกว่า "เออ - ฉันจะให้คาถาแก่เธอสักอย่างเพื่อแก้ไขปัญหา" ผมก็รู้สึกดีใจ นึกว่าท่านเป็น

อาจารย์ เคยเป็นนายกรัฐมนตรีและเป็นเจ้านายชั้นสูงคงจะต้องมีวิชาของดีติดตัว ก็กราบเรียนต่อท่านว่า "จักเป็นพระคุณอย่างสูงสุดครับ ช่วยกระผมสักทีเถิด" พูดแล้วผมก็เตรียมเอากระดาษกับปากกาเตรียมจดคาถาของท่านหม่อมเสนีย์ ท่านก็บอกว่า "ไม่ต้องจด คาถาของฉันมีอย่างนี้ คือ เธอบอกมาเมื่อสักครู่นี้ว่า อยากจะตายนั้น ใช่ไหม" ผมกราบเรียนท่านว่า "ใช่ครับ" ท่านก็กล่าวต่อไปว่า "เมื่อก่อนหน้านี้เธอเคยบ่นว่าอยากจะตาย อยากจะตายเช่นนี้เคยมีมาก่อนไหม" ผมก็กราบเรียนต่อท่านอีกว่า "เคยมีครับ" ท่านก็กล่าวว่า "แล้วเธอได้ตายไหม" ผมก็กราบเรียนว่า "ไม่ได้ตายครับ" ท่านก็ตบเข่าฉาดหนึ่ง แล้วพูดว่า "เอาละ ครั้งนี้เธอก็ไม่ตาย แล้วต่อไปเธอก็ไม่ตาย" ท่านพูดแล้วก็เอากระดาษแผ่นที่ผมเห็นท่านเขียนยิก ๆ อยู่นั้นเซ็นชื่อ เสนีย์ แล้วส่งให้ผม ผมรับไว้เอามาดูนึกว่าเป็นรายละเอียดของงานที่ได้เล่าให้ท่านฟัง ก็กลับเป็นรูปตัวของผมเอง โดยท่านวาดแบบสะเก็ตด้วยสีฝุ่น เมื่อท่านส่งให้ผมเสร็จท่านก็บอกว่า "เธอกลับไปได้ เรื่องที่เธอต้องการให้ฉันไปเซ็นรับรองเอกสารที่สถานทูตเยอรมันนั้น ฉันจะไปเซ็นให้พรุ่งนี้" ความที่ผมงงไปหมด หลังจากเดินกลับลงมาจากสำนักงานของท่านที่ อาคารถนนราชดำเนิน ก็ไม่ได้กราบเรียนถามท่านเลยว่าท่านจะคิดเงินค่าบริการสักเท่าใด สรุปแล้ว ผมไม่ได้เสียเงินแม้แต่บาทเดียว เมื่อเพื่อน ๆ เขาได้ทราบ เขามาโวยวายว่า "แกรู้ไหมท่านอาจารย์เสนีย์เป็นทนายความชั้นยอดของเมืองไทยระดับอินเตอร์ในสมัยนั้น ธรรมดาเขาต้องเรียกค่าบริการเป็นพันเป็นหมื่น" ผมฟังแล้วเข่าแทบอ่อน พอถึงวันขึ้นปีใหม่ก็ซื้อขนมเค้กไปกราบอวยพรปีใหม่ต่อท่านที่บ้านอยู่หลายปี และบุญคุณของท่านพร้อมกับคาถานั้น ยังคุ้มกะลาหัวผมอยู่จนกระทั่งบัดนี้

มาอีกช่วงหนึ่ง ลืมเล่าไป ขอย้อนกลับไปตอนที่กำลังเป็น salesman ขายรถยนต์เมอรซิเดสเบ้นซ์ อยู่ที่บริษัทธนบุรีพาณิชย์ ของอาเสี่ยเล็ก วิริยะพันธุ์ ซึ่งมีคุณจักรปั่นยารชุน เป็นรองผู้จัดการในช่วงนั้น รถเบ้นซ์เพิ่งจะได้เปลี่ยนแบบจากรุ่นแบบเก่ามาเป็นรุ่นใหม่ทันสมัยที่สุดล้ำหน้ากว่ายี่ห้ออื่น ๆ มีอยู่ ๒ แบบ คือ แบบ ๑๘๐ กับ ๒๒๐ เมื่อประมาณปี ๒๔๙๘ วันหนึ่ง ม.ล. เดช สนิทวงศ์ องคมนตรี ได้มาที่บริษัทธนบุรีพาณิชย์ซึ่งท่านเป็นกรรมการฯ อยู่ด้วย ได้มาบอกเสี่ยเล็กว่า "เสี่ย มีรถเบ้นซ์ ๒๒๐ รุ่นใหม่อยู่ไหม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดรับสั่งให้นำเข้าไปในวัง เพื่อจะทรงทอด

พระเนตร" ในขณะนั้นรถเบ้นซ์รุ่นใหม่เข้ามากี่คัน ๆ ก็ขายหมด จนไม่มีเหลืออยู่ใน show room แถมยังมีคิวสั่งยาวเหยียด เสี่ยเล็กก็บอกว่า "ตายแล้วละวา ทำอย่างไรดีละ ไม่มีรถเหลืออยู่เลย" คุณจักรก็เรียนผมว่า "สมศักดิ์คุณเพิ่งส่งรถไปให้ หมอเฉลิม ลูกเขย น.พ. พันโทหลวงนิตย์ เวชวิศิษฐ เมื่ออาทิตย์ที่แล้วยังใหม่อยู่ ไปขอยืมมาก่อนได้ไหม" ผมก็โทร. ไป ปรากฏว่าเจ้าของเพิ่งขับไปได้เพียง ๒-๓ วัน เท่านั้น ยังไม่ได้ไปตีทะเบียนเสียด้วยซ้ำ หม่อมหลวงเดช ก็บอกว่า "ดีแล้ว คุณสมศักดิ์ เวลา ๑๑ น. ให้เอารถไปที่วังสวนอัมพรนะ ท่านจะไปรออยู่ที่นั่น เอ้อคุณมีเสื้อนอกหรือเปล่า" ผมก็กราบเรียนต่อท่านว่า "มีครับ" (แต่เสื้อตัวนั้นอยู่ที่ร้านซักรีดมาประมาณ ๒ อาทิตย์แล้ว ยังไม่ได้ไปจ่ายเงิน) ก็รีบไปเอาเสื้อแล้วไปเอารถขับไปที่วังสวนอัมพรติดกับพระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อได้เข้าไปถึงที่หน้าพระตำหนักก็ปรากฏว่า มีทหารมหาดเล็กและเจ้าหน้าที่ข้าราชการสำนักพระราชวังยืนอยู่เต็มไปหมดเมื่อรถจอด ก็มีพนักงาน ๕ – ๖ คน เข้ามาเอาผ้าเช็ดรถทำความสะอาดทั้งข้างนอก ข้างใน ที่นั่ง เบาะ พวงมาลัยเป็นการใหญ่ อีกประมาณ ๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชดำเนินลงมาจากพระตำหนัก ทุกคนก็ถวายคำนับ เมื่อพระองค์ได้เสด็จมาถึงหม่อมหลวงเดชก็กราบบังคมทูลเบิกตัวผมเข้าถวายคำนับ พระองค์ท่านรับสั่งว่า "จะให้บริษัทสั่งเข้ามาสักหนึ่งคัน ต้องการทราบว่าอุปกรณ์พิเศษของรถมีอะไรบ้าง" ผมก็ได้กราบบังคมทูลว่า รถเบ้นซ์รุ่นนี้มีอะไรบ้าง และได้รับความรู้ใหม่ขึ้นมาอย่างหนึ่ง คือว่า หากพระองค์ประสงค์อย่างใด ท่านจะไม่รับสั่งว่า "เอา หรือ ต้องการ" ดังเช่น ผมได้กราบบังคมทูลว่า "ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทมีพระประสงค์จะให้มีเก้าอี้แบบพับไหมพระเจ้าข้าฯ" พระองค์ทรงรับสั่งว่า "ดีเหมือนกัน" แต่เมื่อบางรายการที่พระองค์ท่านไม่ประสงค์ ท่านก็จะไม่รับสั่งว่า "ไม่เอา หรือ ไม่ต้องการ" ดังเช่นเมื่อผมได้กราบบังคมทูลว่า มีเพดานหลังคาแบบเลื่อนปิด – เปิดได้ (sliding roof) พระองค์ก็รับสั่งว่า "อย่างนี้ก็ดีแล้ว" โดยที่ครั้งนี้เป็นครั้งแรกในชีวิตที่ผมเป็นเด็กบ้านนอกต่างจังหวัดได้มีโอกาสเข้าเฝ้าต่อพระมหากษัตริย์อย่างใกล้ชิดที่สุด และขอยอมรับว่าผมไม่มีประสบการณ์มาก่อนเลย ที่จะพูดคำราชาศัพท์กับเจ้านายชั้นสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่นนี้ แต่ทำอย่างไรได้ เมื่อเหตุการณ์บังคับเฉพาะหน้าก็เลยใช้คำราชาศัพท์ที่จำได้จากลิเกที่เคยได้ชมได้ชมได้ฟังกันมา ดังเช่นได้กราบบังคมทูล

ตอนที่ได้เสนอเพคานหลังคาเปิดเลื่อนได้ว่า "จะดีมากพ่ะย่ะค่ะ เพราะเย็นพระวรกาย" อะไรทำนองนั้ และตอนนี้เรื่องก็ชักจะบานปลาย เพราะพอผมได้ที่ ได้เห็นพระองค์ท่านไม่ทรงถือพระองค์ ก็ได้กราบเพ็จทูลถามพระองค์ท่านเกี่ยวกับเรื่องรถ เพราะท่านทรงรับสั่งถามผมมา ผมก็ตอบไม่ได้ผมก็มีความรู้ในเรื่องรถเสียเมื่อไรเล่า เพิ่งหัดเป็น salesman ขายรถมาได้ปีเศษ ๆ พระองค์ท่านคงทรงพระรำคาญผมเต็มที่ โดยรับสั่งให้มหาดเล็กเอารถยนต์พระที่นั่งอีก ๒ คัน ขับมาเทียบข้าง ๆ แล้วทรงรับสั่งให้มหาดเล็กเปิดกระโปรงรถทั้งหมด พระองค์ท่านก็ชี้ให้ผมดูที่เครื่องยนต์ ซึ่งรถเบ้นซ์มี ๒ คาบูเรเตอร์ แต่รถเดอลาเฮย์ของพระองค์ท่านมีถึง ๓ คาบูเรเตอร์ ทั้งนี้เพราะผมดันไปกราบบังคมทูลถามพระองค์ท่านว่า การปรับเครื่องยนต์ ซึ่งเมื่อมีคาบูเรเตอร์ถึง ๒ ตัวนั้น ยากไหม พระองค์ท่านก็เลยทรงพระกรุณาเป็นล้นพ้นอธิบายให้ผมฟังตั้งนาน ทั้งนี้เพราะพระองค์ท่านทรงรอบรู้ในเรื่องเครื่องยนต์กลไกและรถยนต์เป็นอย่างดีมาก ทำเอาพวกมหาดเล็กและข้าราชการตลอดจนตำรวจราชองครักษ์ ซึ่งยังจำได้ว่ามี พล.ต.ต. จรัส สุทธิเสถียร (ท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว) รวมอีกหลาย ๆ ท่านต่างก็กระสับกระส่ายมองดูผมด้วยอาการตาเขียวและค้อนไปหลายตลบ ทั้งนี้ผมเพิ่งมาทราบภายหลังว่า เดิมที ได้มีหมายกำหนดการจะทอดพระเนตรรถยนต์เมอรซิเดส – เบ้นซ์ ครั้งนี้ประมาณ ๕ นาที แต่ทำไปทำมาใช้เวลาอยู่เกือบ ๒๐ นาที เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็คงหมั่นไส้ผมเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมาได้รับทราบจากคุณจักร ปันยารชุน ภายหลังว่าท่านราชองครักษ์ได้มาถามคุณจักรว่า "เจ้าหมอนั่นเป็นใคร มันกล้าฉิบโผงเลย ดันไปถามในหลวง ร้อยแปดมันพูดราชาศัพท์ก็ผิด ๆ ถูก ๆ แบบลิเก ในหลวงก็ทรงโปรดเมตตามัน ทรงอธิบายและชี้แจงจนเลยหมายกำหนดการอื่นไปตั้งนาน" นี่คือประสบการณ์ครั้งแรกในชีวิตของการขายที่ได้เป็นศิริมหามงคลต่อชีวิตของผมอย่างที่หาเปรียบมิได้ หลังจากนั้น ผมก็ได้หันเปลี่ยนธุรกิจมาเป็นการติดต่อค้าขายกับราชการเป็นส่วนใหญ่ เพราะถือว่าทำธุรกิจกับราชการ ถึงแม้ว่าบางครั้งยากลำบากต้องแข่งขันกันระหว่างพวกนักธุรกิจด้วยกัน แต่หากสำเร็จแล้ว ก็มีความมั่นคงแน่นอนในด้านการเงิน เพราะรัฐบาลต้องมีเงินจ่ายตามสัญญา ปีหนึ่ง ๆ รัฐบาลได้มีงบประมาณประมาณแสนล้านบาท ตีเสียว่าครึ่งหนึ่งเป็นค่าเงินเดือนข้าราชการค่าบำนาญและค่าคืนหนี้ยืม จึงเหลือประมาณ ๕ หมื่นล้านบาท ตีเสียอีกว่าเป็นค่าก่อสร้าง ซื้อที่ดินประมาณครึ่งหนึ่ง ก็จะเหลือประมาณ ๒ หมื่นล้านบาท ใน

จำนวนนี้รัฐบาลก็จะนำไปเป็นงบประมาณซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ต่าง ๆ หากเรามีความสามารถขวนขวายติดต่อรับงานได้เพียงประมาณหนึ่งเปอร์เซ็นเท่านั้น ก็จะมีมูลค่าประมาณ ๑๐๐–๒๐๐ ล้านบาท ทุกปี นี่คือที่มาของเป้าหมายของธุรกิจที่ผมได้นำมาเป็นนโยบายของการทำงานและเป็นการแปลกพอควรที่ผมไม่ได้มีความรู้ด้านช่าง ด้านวิศวกรรม หรืออะไรทำนองนี้ แต่ก็มีโอกาสขายของได้หลายอย่าง เช่น เครื่องบิน เครื่องเฮลิคอปเตอร์ เครื่องยนต์อากาศยาน สถานีรับส่งสัญญาณสื่อสารทางดาวเทียม ๑๔ จังหวัด (รวมทั้งที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีด้วย) เครื่องควบคุมการจราจรทางอากาศที่ท่าอากาศยานแห่งประเทศไทย (สนามบินดอนเมือง) โรงเพาะเมล็ดพันธุ์พืช ๑๒ จังหวัด รวมทั้งได้ส่งโคนมจากประเทศนิวซีแลนด์เข้ามาให้แก่องค์การของรัฐ (อ.ส.ค.) และเอกชน (โชคชัยฟาร์ม) มากว่า ๖,๐๐๐ ตัว โรงสีข้าวของกระทรวงเกษตรและโรงสีข้าวพระราชทานตามโครงการพระราชดำริ, รถตู้รถไฟ, สะพานเหล็กรถไฟรวมทั้งไม้หมอนรองรางรถไฟ ฯลฯ ความสำเร็จอย่างนี้ อยู่ที่เราได้อาศัยติดต่อผู้รู้ ผู้มีความสามารถในแขนงงานนั้น ๆ ช่วยอนุเคราะห์แนะแนวทางให้ ดังนั้น การค้าขายกับหน่วยราชการนั้น เราต้องมีความขยัน, จริงใจ สามารถหาข้อมูลที่ถูกต้องและรู้วิธีหาแหล่ง supply

สรุปแล้ว ผมก็ได้ทำธุรกิจที่ผ่านมามากมายพอสมควร ได้ประสบกับความผิดหวังพลาดหวังแต่ก็พยายามแก้ไขด้วยการควบคุม ทำใจ ตั้งสติ หากทำไม่ได้ในทันทีก็ขอแนะนำให้อาบน้ำอาบท่าให้เย็นสบาย เพื่อดับร้อนภายนอกกายเสียก่อนแล้วเข้านั่งในห้องพระ ไหว้พระ ยึดมั่นในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะที่พึ่งให้นึกถึงคุณของบิดามารดาครูบาอาจารย์ แล้วก็ให้นึกถึงคาถาของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ดังที่ผมได้เล่ามาเบื้องต้นแล้ว หากเสียใจมากเพราะผิดหวังมาก ถึงกับต้องร้องไห้ ก็ขอให้ร้องเสียให้เต็มที่ ร้องไปเถิด เมื่อถึงจุดมันก็จะหยุดไปเพราะหมดสิ้นน้ำตาแล้ว ก็ให้เริ่มตั้งหลักสู้กับมันต่อไปใหม่ ผมได้ใช้วิธีนี้หลายครั้งเพราะยิ่งทำงานมากก็มีเรื่องมา ปัญหามีมากตามตัว ผมขอยอมรับว่าผมได้รับและยึดถือพระรัตนตรัยทั้งสามเป็นสรณะที่พึ่ง ซึ่งก็ได้ปกป้องคุ้มครองให้รอดปากเหยี่ยวปากกามาได้ อีกประการหนึ่ง ผมยอมรับว่าลูกเมียครอบครัวของเราก็มีความสำคัญในด้านให้กำลังใจ ภรรยาของผมได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ให้กำลังใจบำรุงขวัญอยู่ได้เสมอมา ก็ถือว่าเป็นส่วนเสริมช่วยเหลือได้อย่างดีเช่นกัน บางงานเมื่อเราประสบความ

สำเร็จแล้ว ก็ขออย่าให้ลืมตัว คะนองขอให้ใช้เงินให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองต่อครอบครัว เจือจุนสนองพระคุณต่อพ่อแม่ ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงตามอัตภาพรวมทั้งทำประโยชน์ทำนุ-บำรุงชาติ สังคม บ้านเมือง และพระศาสนา การงานที่ได้ทำมาเราได้ใช้วิชาความรู้ที่ครูบาอาจารย์ พ่อแม่ได้สั่งสอนอบรมมา รวบกับใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ จับให้มั่นว่าเราจะทำอะไร แล้วตั้งใจ ขยัน วิเคราะห์ อย่าพยายามนึกถึงประโยชน์ของตัวเองเป็นใหญ่ ขอให้มองในด้านผู้อื่นด้วย หากสามารถทำเช่นนี้ได้ เราก็จะได้ชื่อว่าประสบกับความสำเร็จในชีวิตพอควรทั้งในด้านส่วนตัวและสังคม ใครคิดอยากจะเป็นนักธุรกิจ ก็ขอให้ทำใจอยู่ว่าอุปสรรคต่าง ๆ นั้นมีมากมายเพียงแต่ขอให้ทำใจได้และพร้อมที่จะต่อสู้ ก็จะสามารถประสบความสำเร็จได้ ถึงจะล้มลุกคลุกคลานไปบ้างก็ขออย่าย่อท้อ ถึงจะไม่ร่ำรวยก็จะมีกินมีใช้ตลอดไป อีกประการหนึ่ง ผมสามารถกล่าวได้อย่างภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งว่า ในช่วงที่ได้มาเป็นลูกศิษย์ของท่านคุณครูขุนวิชาการพิศิษฏ์ ครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีตั้งแต่ชั้นมัธยมปีที่ ๒ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ ในวันแรกที่เข้ามา ท่านเดินมายืนอยู่ข้างหน้าแล้วมองหน้าผม ซึ่งขณะนั้นผมอายุประมาณ ๑๒ ปี แต่สูงเกือบเท่า ๆ กับท่าน ท่านทำหน้าหัวเราะแหะ ๆ แบบฉบับของท่านแล้วพูดว่า "เออดีเราได้สอนพ่อของมันแล้วก็ได้มาสอนลูกเขาอีก" ในช่วงระยะ ๔ – ๕ ปี ซึ่งผมได้มาเป็นลูกศิษย์ของคุณครูท่านขุนวิชาการพิศิษฏ์ ครูวาสน์ ยิ้มละมัย ครูหน่วย โชติสุต, ครูสุดจิตต์, ครูว้า กาญจนอักษร, ครูกุศล สุจรรยา, ครูณรงค์ ศรเกษตริน, ครูกฤษณ์ (กุหลาบ) บุญรัตน์, ครูบรรหาญ ฉันทกูล, ครูช.เสวตร เพ็ชญไพศิษฏ์, ครูแผ้ว พรหมสวัสดิ์, ครูเฑียรชัย เลาหกุล, ครูอรุณ เฉลิมพักตร์ พวกเราศิษย์เก่าโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีคงซาบซึ้งดีว่า นอกจากความรู้วิชาการต่าง ๆ ตามข้อกำหนดของกฎกระทรวงศึกษาธิการซึ่งบรรดาคณาจารย์ดังกล่าวได้พร่ำสอนแล้ว พวกเรายังได้รับการอบรม ในด้านศีลธรรม จรรยาบรรณ ความประพฤติ ความมีระเบียบวินัย อย่างเคร่งครัดที่สุดแทบจะกล่าวได้ว่า พวกเราได้ถูกหล่อหลอมให้เป็นเด็กดี คนดีรู้จักความกตัญญูกตเวที สอนให้ รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญในสมัยเด็กเรารู้สึกว่าท่านครูเหล่านี้เข้มงวดต่อพวกเราเสียจริงจัง จนกระทั่งบางครั้งรู้สึกอึดอัด

ส่วนใหญ่ก็โดนไม้เรียวกันเกือบทุกคน เพราะลืมการฝีมือบ้าง ลืมเอามีดมาตัดหญ้าในวันพุธบ้าง ลืมเวรเอาดอกไม้มาปักแจกันบ้าง ฯลฯ แต่ครั้งเมื่อพวกเราเติบใหญ่ขึ้นมา ก็ได้มีความรู้สึกว่า ทุกสิ่งที่ท่านได้พร่ำอบรมสั่งสอนพวกเรานั้น ได้มีคุณอย่างมหันต์แก่ชีวิต ดังนั้นผมจึงขอจบการเล่าสู่กันฟังแบบพี่ ๆ น้อง ๆ เพื่อให้รุ่นหลัง ๆ ของศิษย์เก่าได้มองเห็นภาพพจน์ของการเป็นเด็กบ้านนอกเข้ามาทำการค้าขายในเมืองกรุงได้อย่างไร ผมเองก็เรียนจบเพียงแค่ ม. ๖ ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอาชีวะพาณิชย์ของวิทยาลัยอัสสัมชัญพาณิชย์ ไม่ได้มีโอกาสไปเรียนต่อในต่างประเทศ ลูก ๆ ของผมดีกว่าพ่อมันเสียอีก เรียนนอกทุกคน ดังนั้นผมหวังใจเป็นอย่างมากว่าเรื่องราวของผมคงจะมีส่วนทำให้รุ่นน้องรุ่นลูกรุ่นหลาน ยึดจำใส่ใจในส่วนดีจากเบ้าหลอมของสถาบันการศึกษาของเรา ซึ่งได้มีอายุถึงรอบ ๘๐ ปีแล้ว และขอให้พวกเราทุก ๆ รุ่นช่วยกันจรรโลงสถาบันโรงเรียนสุราษฎร์ธานีให้มีชื่อเสียงยืนนานตลอดไป

ความทรงจำเมื่อเป็นนักเรียน ร.ร. สุราษฎร์ธานี

โดย ชูศรี ชัยสงค์

เมื่อตอนที่ดิฉันยังเป็นเด็กเล็ก ๆ นั้น ไม่มีกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่จะบังคับว่า เมื่อเด็กมีอายุ ๖–๗ ขวบแล้ว จะต้องนำไปเข้าโรงเรียน เพื่อศึกษาหาความรู้ พ่อแม่คนไหนอยากจะให้ลูกรู้หนังสือก็พาเด็กไปเข้าโรงเรียน ถ้าเด็กไม่งอแง ก็ได้เรียนหนังสือไปตามปกติ เด็กคนไหนไปโรงเรียนแล้วไม่ชอบ ไม่ยอมไปโรงเรียนอีก ก็เล่นอยู่กับบ้าน จะอ่านหนังสือไม่ออกเลย ครั้นเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เวลาไปติดต่อสถานที่ราชการหรืองานอื่น ที่จะต้องลงลายมือชื่อคราวใด ก็ต้องเอานิ้วหัวแม่มือซ้ายทาด้วยหมึกพิมพ์ กดนิ้วประทับลงบนกระดาษ แล้วจะต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองว่า เป็นลายนิ้วหัวแม่มือซ้ายของนาย ก. นาย ข. จริง ซึ่งคนสมัยนี้ จะไม่ได้เห็นอย่างที่เล่ามานี้แล้ว เพราะเดี๋ยวนี้ทุกคนรู้หนังสือกันหมด เนื่องจากมีกฎหมายบังคับมานานแล้วว่า ต้องให้เด็กเล่าเรียนหนังสือจนจบชั้น ป. ๖ เป็นอย่างน้อย จึงจะหยุดการเรียนได้

สมัยโน้นไปโรงเรียน นักเรียนจะแต่งตัวอย่างไร ใส่เสื้อนุ่งผ้าสีอะไร แบบไหนก็ไหน เช้าขึ้นมาก็ถือกระดานชนวนกับดินสอหินไปโรงเรียน ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดธรรมบูชา แล้วอยู่มาวันหนึ่ง คิดว่าน่าจะเป็น พ.ศ. ๒๔๗๖ คุณครูสุดจิตต์ เนตรพุกกณะ เรียกประชุมนักเรียนทั้งหมด ซึ่งมีราว ๑๐๐ กว่าคนเข้าห้องประชุมและชี้แจงว่า บัดนี้ กระทรวงธรรมการกำหนดให้นักเรียนแต่งยูนิฟอร์ม มาเรียนหนังสือ ตามแบบที่คุณครูวาดรูปให้ดูบนกระดานดำ ระบุว่านักเรียนชายจะต้องใส่เสื้อเชิ้ร์ตสีขาวและนุ่งกางเกงขาสั้นสีดำนักเรียนหญิงจะต้องใส่เสื้อสีขาวมีปก และนุ่งผ้าถุงสีน้ำเงิน จะแต่งตัวตามสะดวกเช่นที่นักเรียนกระทำอยู่ทุกวันนี้ไม่ได้ ทั้งนี้ให้เริ่มใช้ตั้งแต่วันเปิดเทอมหน้าเป็นต้นไป

วันนั้นนักเรียนทั้งโรงเรียนจึงตื่นเต้นกันมาก เพราะเป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งจะได้ยินเป็นครั้งแรก วันต่อ ๆ มาก็ยังพูดคุยกันถึงเรื่องนี้ ส่วนคุณครูก็เหน็ดเหนื่อยกับการต้องวาดรูปยูนิฟอร์มลงบนกระดาษ เพื่อให้นักเรียนนำไปให้ผู้ปกครองดูว่า เปิดเทอมหน้าจะต้องแต่งตัวอย่างรูปนี้ เด็ก ๔ – ๕ คน ก็จะได้กระดาษที่คุณครูวาดรูปให้แล้วแผ่นหนึ่งหมุนเวียนกันนำไปให้ทางบ้านดู กว่าจะถึงมือคนที่ ๕ กระดาษก็ยับยู่ยี่ไปหมดแล้ว เพราะไม่มีเครื่องถ่ายเอกสารอย่างปัจจุบันนี้

ตอนพักเที่ยงหรือหลังเลิกเรียนแล้ว นักเรียนหญิงก็เอาไม้ขีดบนพื้นทราย เล่นตั้งเต ซ่อนหา ไม้หึ่ง มอญซ่อนผ้า ลิงจับหลัก กระโดดเชือก หมุนเวียนกันไปอยู่แค่นี้ เพราะเครื่องเล่นอย่างอื่น ยังไม่มีมาจำหน่ายเลย ความสนุกสนาน เล่น ซน กับเพื่อน ๆ ที่โรงเรียนในวัยเด็กยังประทับใจอยู่จนทุกวันนี้ เพราะทุกคนไร้เดียงสาจึงมีความสุขมาก ระลึกถึงวัยเด็กครั้งไร ก็อยากจะกลับไปเป็นเด็กอีกครั้งหนึ่ง

สมัยก่อนโรงเรียนสุราษฎร์ธานีมีนักเรียนทั้งผู้ชายและผู้หญิงเรียนร่วมชั้นกัน แต่นักเรียนหญิงน้อยกว่านักเรียนชายทุกชั้น นักเรียนหญิงจึงได้รับเกียรติให้นั่งข้างหน้าชั้น นักเรียนชายจะได้นั่งเริ่มจากแถวที่สองเป็นต้นไป สมมุติมีนักเรียนหญิง ๗ คน นักเรียนชาย ๑๐ กว่าคน ชั้นหนึ่งก็จะมีนักเรียนราว ๒๐ กว่าคน มีชั้นละ ๑ ห้องเท่านั้น จึงรู้จักกันแทบจะทั้งโรงเรียนทีเดียว ส่วนบ้านช่องอยู่ที่ไหน ก็รู้กันหมด เพราะทางเดินไปโรงเรียนค่อนข้างเปลี่ยว ต้องคอยมองหาเพื่อนเดินด้วย เมื่อครั้งกระโน้น ประชากรในตลาดบ้านดอนมีน้อยมาก แทบจะนับหลังคาเรือนได้ มีท่านขุนโชคเป็นกำนัน มีเรื่องเดือดร้อนอะไรต้องไปแจ้งให้ท่านทราบ บ้านไหนมีสมาชิกเกิดใหม่ – ใครตาย ต้องไปแจ้งท่านทั้งนั้น

แม้จะออกจากโรงเรียนไป ๕๑ ปีแล้ว เลือดชมพูเขียวยังเข้มข้นอยู่ ยินดีรับใช้โรงเรียนเสมอ

พระพรหมในบ้าน

สุขุม สุวรรณโชติ

ข้าพเจ้ามิใช่อนุศาสนาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ แต่อดที่จะซาบซึ้งและเห็นจริงในแนวการปาฐกถาธรรมของพระราชวิสุทธิโมลี (ทองดี ป.ธ. ๙) จึงขอคัดลอกบางส่วนลง เพื่อเป็นข้อคิดและเตือนใจแก่บางท่านที่ยังไม่ได้ทราบ และเป็นการให้อนุชนที่อยู่ใต้ร่มชมพู-เขียว จะได้คิดถึงความถูกต้องและเป็นจริงอันอาจจะนำไปปฏิบัติได้ตรงกับความเป็นจริง กับคำขวัญของโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ที่ว่า "นิมิตฺตํ สาธุรูปณํ กตญฺญู กตเวทิตา"

ท่านจงตั้งคำถามพุทธศาสนิกชนว่า ท่านมีพระในบ้านไหม

ทุกท่านจะต้องตอบว่ามี

บางท่านอาจโอ้อวดด้วยว่า ของผมมีพระเก่า ๆ ทั้งนั้น มีเชียงแสนเอย อู่ทองเอย สุโขทัย และ ฯลฯ รุ่นดัง ๆ ทั้งนั้น ราคาเป็นแสน ๆ ก็มี

บางท่านก็ตอบว่า ที่ในบ้านผมก็มีอยู่บนหิ้งบูชาอย่างดี แต่ดูนี่ซิคุณ ที่ห้อยคอผมนี่ราคาหกแสนเทียวล่ะ

จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนทุกคนต่างมีพระในบ้านและห้อยพระกันทุกคน

คำถามที่ถามว่า ท่านมีพระที่บ้านไหม ทุกคนจะตอบตรงกันว่า ผมมีทั้งนั้น แต่ทุกคนจะมุ่งไปถึงพระบูชาและพระเครื่องทั้งนั้น ซึ่งล้วนแต่เป็นวัตถุทั้งสิ้น

แต่พระในที่นี้หมายถึง "ผู้ประเสริฐ" "ผู้ยอดเยี่ยม" ผู้ประกอบความดีต่อผู้อื่นโดยมิได้หวังสิ่งใดมาตอบแทน"

ปกติเรามักจะแสวงหาพระ ไปกราบ ไปไหว้ และไปบูชากันตามวัด ตามถ้ำ ตามป่าเขา และจากภิกษุสงฆ์ที่เราเลื่อมใส บางคนต้องหอบหิ้วสังขารทรมานร่างกายเพื่อค้นหา "พระ" ที่เป็นโบราณวัตถุก็มี และบางคนถ่อสังขารไปหาพระผู้ตั้งตนขึ้นเป็นเกจิอาจารย์ใบ้หวยก็มี นี่หรือคือ "พระ" ที่พวกท่านบูชาเลื่อมใสศรัทธา

จะมีสักกี่คนนะที่นึกถึง "พระในบ้าน" ที่แท้จริง "พระในบ้าน" ที่รอท่านมาหา มากราบ มาไหว้มาซบที่ตัก และมาพูดคุยกับท่านทุกวันเหมือนกับที่ท่านยกมือไหว้พระบูชาที่เป็นวัตถุพร้อนขอพรโชคลาภตามที่ใจปรารถนา

ถ้าท่านปฏิบัติเป็นกิจวัตรกับ "พระในบ้าน" เช่นเดียวกับ "พระในห้อง หรือบนหิ้ง" และหรือพระที่วัด ท่านคงจะเป็นสุขและประสบความเจริญยิ่งกว่านี้

แต่โดยมาก มักจะเกื้อหนุนเป็นพิเศษกับ "พระนอกบ้าน" อุตส่าห์ไปซื้อหา (ใครนะที่คันเรียกว่าเช่า) มาด้วยราคาแพง ๆ ราคาหลาย ๆ แสนก็มี ถ้าได้มาแล้วท่านก็ดีใจ ภูมิใจที่มีความสามารถจัดซื้อมาได้ เมื่อนำมาไว้ในบ้าน ท่านจะจัดห้องหรือหิ้งเป็นที่ประดิษฐานอยู่หรูหราดั่งวิมานประดับด้วยธูปเทียนไฟฟ้าราคาแพง ซื้อธูปหอมที่สามารถมีกลิ่นหอมตลบอบอวลไปถึงสวรรค์ชั้น ๗ (อยู่ – ที่ไหนไม่มีใครเคยไป) ท่านอิ่มเอมกับสิ่งที่ท่านซื้อมาใหม่นี้ อุตส่าห์นั่งหลังขดหลังแข็งเป็นชั่วโมง ๆ นั่งบ่น (สวดมนต์ ซึ่งบางท่านยังไม่รู้ว่าแปลว่าอะไร) กับพระที่ท่านหามา โดย "พระ" เหล่านั้นไม่ได้มีโอกาสสอบถามทุกข์สุขและความต้องการของท่านเลย นอกจากรับฟังเพียงอย่างเดียว

แต่ "พระในบ้าน" ซึ่งมีลมหายใจรู้ฟัง รู้คิด รู้จักให้ความเห็นที่อาจจะเป็นประโยชน์บ้างเรามักจะไม่ปฏิบัติเช่นเดียวกับพระในห้องหรือหิ้งบูชา บางคนกลับปล่อยปละละเลยให้ท่านอยู่อย่างเดียวดาย เงียบเหงา หากจะมาดูแลเยี่ยมเยียนบ้าง ก็แค่เพียงเดือนละครั้ง, ๒ – ๓ เดือนครั้ง, หรือเป็นปี ๆ ก็มี ยิ่งท่านที่เป็นใหญ่เป็นโตทั้งในด้านราชการและธุรกิจยิ่งไม่มีเวลาให้กับ "พระในบ้าน" เลย เพราะประชุม ประชุม ประชุม ไปงานเลี้ยง งานศพ งานวันเกิดเจ้านาย จิปาถะ ไม่มีโอกาสจะได้พูดคุย แม้จะยกมือไหว้ท่านเช่นที่ได้ปฏิบัติกับพระวัตถุเป็นประจำวัน

อย่างก็ดี....สิ้นเดือนส่งให้ท่าน ๕๐๐ บาทพอเพียงแล้วหรือ

บางคนกลับพูดอีกว่า เดือนนี้เจ้านายมา เลี้ยงลูกน้อง, เพื่อน, หมดไปหลายพันบาท ถ้าเป็นฝ่ายปกครองก็พูดว่า โอ้ย.. เดือนนี้ราษฎรมาขอความช่วยเหลือหลายราย ต้องช่วยเหลือเขาเป็นเงินสดก็มี บางคนที่เป็นนักการเมือง แจกราษฎรกันเป็นล้าน ๆ อย่างไม่เสียดาย (แต่เสียดายกับพระในบ้าน)

ท่านเหล่านี้เคยเกื้อกูล "พระในบ้าน" ได้สักครึ่งหนึ่งของที่ท่านให้กับบุคคลอื่นหรือไม่ลองทบทวนดู

ท่านพอจะทราบแล้วใช่ไหมว่า "พระในบ้าน" คือ "พ่อ กับ แม่" คงจะไม่มีใครคัดค้านหรือปฏิเสธว่า "พ่อ กับ แม่" ไม่ใช่ "พระ"

นอกจากท่านจะเป็น "พระในบ้าน" แล้ว ท่านจัดเป็น "พรหมผู้ลิขิต" อีกด้วย

ความจริงที่ยกเอา "พรหม" ขึ้นมานี้ มิใช่จะตั้งตัวเป็นศัตรูและเป็นปฏิปักษ์กับพระพรหมองค์ใด หรือลัทธิใดใดทั้งสิ้น เพียงแต่อยากจะให้คิดและเห็นจริง ๆ โดยไม่มีม่านอภินิหารใดมาชักนำจะไว้คิดเป็นการบ้านก็ได้ และหากจะนำไปเป็นการวัดบ้าง ก็ไม่เสียหายนี่

"พรหมลิขิต" ไม่ใช่เทวดาที่อยู่บนสรวงสวรรค์อะไรหรอก ความหมายที่แท้จริงในพระพุทธศาสนาคือ หมายถึงคนธรรมดานี่เอง แต่ต้องเป็นผู้มี "พรหมวิหารธรรม" ครบถ้วนเท่านั้น

อัน "พรหมวิหารธรรม" นั้น มี ๔ ประการ คือ

เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดี ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม

กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจ ยามเมื่อเห็นผู้อื่นลำบาก ก็ต้องแสดงออกด้วยการช่วยเหลือเจือจานด้วยความเต็มใจ

มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยา ชื่นชมความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

อุเบกขา ความวางเฉย เมื่อไม่อาจช่วยเหลือเขาได้ ก็ไม่ทับถมซ้ำเติมเมื่อผู้อื่นผิดพลาด ไม่แสดงกิริยาและวาจาอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาผิดพลาด เป็นต้น

ผู้มีคุณธรรม ๔ ประการนี้ในหัวใจ และแสดงออกมาให้ปรากฏได้ ผู้นั้นท่านเรียกว่า "พรหม" ทั้งนั้น

ซึ่งผู้มีคุณธรรม ๔ ประการนี้ ไม่มีใครเกินกว่า "พ่อ แม่" มีอยู่ในจิตใจของท่าน แต่การที่ได้ใกล้ชิดกันระหว่าง "พ่อ แม่" กับ "ลูก" บ่อยครั้งจนลูก ๆ เกิดความเคยชินจนมองข้ามหรือมองไม่เห็นความสำคัญไปเสียเลย

ท่านจึงควรได้รับขนานนามว่า "พระพรหม" ของลูก อีกทั้งเป็นผู้ลิขิตชีวิตของลูก ๆ

ไม่ใช่พระพรหมที่ว่าเป็นเทพเจ้าพวกหนึ่งที่สถิตย์อยู่บนสรวงสวรรค์ เพราะคติทางศาสนาพราหมณ์ที่เราเชื่อถือและเข้าใจกัน จึงทำให้มองข้ามพระพรหมที่แท้จริง คือ พ่อ แม่ เมื่อไม่เห็นไม่รู้ความสำคัญของพระพรหมในบ้าน "พระพรหมในบ้าน" ก็เลยเกือบจะ....หรือหมดความสำคัญไป

ส่วน "พรหมลิขิต" ที่เชื่อถือมาแต่โบราณว่า ทุกคนเกิดมาตามอำนาจ "พรหมลิขิต" ชีวิตจะเลว จะดี หรือสมหวัง ผิดหวังอย่างไรแล้วแต่พระพรหมจะลิขิตให้เป็นไป เราฝืนพระพรหมไม่ได้ เพราะความเชื่อถือหรือบอกเล่าสืบกันมา เลยติดปากคำนี้กันทั่วๆ ไปและทำท่าจะยึดถือกันจริงๆ จังๆ เสียด้วย

เพราะเชื่อถือกันมาอย่างนี้ ทุกคนจึงฝากชีวิตไว้กับความปรานีของพระพรหม เทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์ตามที่เชื่อถือกัน จนถึงกับสนับสนุนชักชวนให้พระพรหม "คอรัปชั่น" โดยมีการติดสินบนถึงกับยอมลงทุนด้วยเครื่องบัดพลี ที่มีค่านานานับประการ สรรหาแต่ละสิ่งละอย่างมาเสนอให้ คิดว่าอย่างนั้นอย่างนี้ถูกใจพระพรหม โดยไม่รู้เหมือนกันว่าท่านชอบหรือไม่ ดังจะเคยได้ยินข่าวว่า มีสตรีนางหนึ่งถึงกับลงทุนเปลือยกายรำถวายพระพรหม ก็มีข้อนี้เท็จจริงอย่างไรไม่ทราบแต่ก็มีข่าวออกมาอย่างนั้น

เมื่อพระพรหมโดยมนุษย์ชักชวนให้ท่าน "คอรัปชั่น" โดยติดสินบนด้วยเครื่องเส้นบัดพลีท่านก็ใจดีเหลือ เพราะท่านไม่เคยห้ามปราม ไม่ว่าของนั้นดีหรือไม่ดี ไม่ว่าจะของสดของคาว จะทรงโปรดหรือไม่ทรงโปรด ท่านก็เฉยทั้งนั้นไม่เห็นตอบมาเลย บางรายสมหวังโดย "บังเอิญ" ก็ทึกทักว่าพระพรหมช่วยแล้ว แสดงว่าพระพรหมท่านก็ชอบสินบนเหมือนกัน

แต่ถ้ามองด้วยใจเป็นธรรมจริงจะเห็นได้ว่าผู้ที่ลิขิตชีวิตเราท่านให้ดี ให้เลว แตกต่างกัน ที่แท้จริงได้แก่ "พรหมในบ้าน" คือ พ่อแม่ นั่นเอง พรหมนี่แหละที่มีอิทธิพลต่อชีวิตคน โดยเฉพาะต่อชีวิตของลูกๆ ลิขิตชีวิตของลูกใครลูกมัน พ่อแม่มีส่วนได้ดีได้เสียของลูกๆ จะดีจะเสียก็เพราะพ่อแม่ อนาคตของลูกฝากไว้กับคำประกาศิตของพ่อแม่ แล้วแต่ท่านจะลิขิต

ชีวิตของเราๆ ท่านๆ ฝากไว้กับการตัดสินใจของพ่อแม่ ตั้งแต่ก่อนปฏิสนธิ หากแม่ไม่พอใจให้เราเกิดโดยคิดว่าเราเป็นมารหัวขน เป็นส่วนเกินแล้ว ท่านลิขิตว่า เอามันออกเสีย หรือเมื่อคลอดออกมาแล้วพ่อลิขิตว่าไม่ใช่ลูกฉันเท่านั้น เราขาดพ่อก็มีปมด้อยไปตลอดชาติ หรือแม่ลิขิตเมื่อเราเกิดมาแล้วแม่ไม่มีปัญญาเลี้ยงเจ้าแล้ว เอาไปฝากสถานสงเคราะห์หรือปล่อยไปตามยถากรรมหรือทิ้งขว้างตามกองขยะ เมื่อถูกพ่อแม่ลิขิตเสียก่อนเช่นนี้ เราท่านจะมีชีวิตให้พระพรหมบนสวรรค์ ได้ลิขิตอีกหรือ

"ใครถูกพ่อแม่ลิขิตมาอย่างไร โปรดคิดดูเอาเอง"

ฉะนั้น คนจึงแตกต่างกันไป จึงเป็นการลิขิตตั้งแต่เริ่มต้นของพ่อแม่ หาใช่พรหมลิขิตที่เป็นเทพเจ้าผู้มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหารย์องค์ใดไม่

"พระพรหมในบ้าน" ผู้มีลมหายใจอยู่เป็นผู้ที่เคยลิขิตชีวิตของเราท่านมา จึงสมควรจะได้รับเครื่องบัดพลีอย่างท่วมท้น และอย่างดีที่สุด ไม่ใช่หยิบยื่นแต่เพียงเงิน ๔–๕ ร้อยบาทเป็นการเพียงพอแล้ว ค่าอาหารสุนัขในบางบ้านยังมากกว่าเสียอีก ถ้าท่านยังเสียดายกับบัดพลีที่ควรจะให้ตอบแทนแก่พระพรหมในบ้านช่างน่าอนาจนัก แต่ท่านไม่เสียดายกับการทำบัดพลีบวงสรวงแก่พระพรหมผู้เป็นเทวดา – หรือค่าอาหารสุนัขในบ้าน จึงเป็นเรื่องที่แปลกและจะแปลกอีกนานเท่าไหร่ไม่มีใครบอกได้ถูก

ฉะนั้น ถึงเวลาแล้ว หากถ้าท่านได้สำนึกก็กรุณาสอนลูกสอนหลานและสอนตัวท่านเองว่า "พระพรหมในบ้าน" และ "พระพรหมผู้ลิขิต" คือพ่อแม่ของเราเองซึ่งเปรียบเสมือนเป็นพระอรหันต์ของลูก เป็นพระอรหันต์ที่ลูกจะพึงได้พบได้เห็นในปัจจุบัน ทั้งยังนั่งยังนอน อยู่ในบ้านของตนทุกขณะเวลานั่นเอง อย่าตีราคาค่าน้ำใจของท่านแบบพ่อค้าตีราคาสิ่งของ อย่าตีราคาว่าเป็น "หน้าที่" ของท่านที่จะต้องเลี้ยงดูเรา แต่ถ้าท่านถือว่าไม่ใช่หน้าที่ของท่านล่ะ เราจะมายืนอยู่จนอ่านบทความนี้อยู่รึ

ถ้าท่านจะช่วยเหลือเกื้อหนุน แสดงน้ำใจของท่านให้กว้างเหมือนกับท่านบูชาพระในห้องหรือบนหิ้ง กับบูชาพระพรหม ก็ขอให้ตอบแทนกับท่านตอนที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ หรือท่านจะตอบแทน จะช่วยใคร อยากจะแสดงน้ำใจกับใคร ก็ทำตอนที่เขายังมีชีวิตอยู่ ให้เจ้าตัวเขาได้รับ ได้รู้ และเขาจะได้มีความสุขเพราะความช่วยเหลือของท่าน ดีกว่าที่จะช่วยไปทำบุญตอนที่ตายแล้ว มันไม่มีประโยชน์เพราะท่านหรือเขาคนนั้นไม่มีโอกาสที่จะได้รับรู้ นอกจากเป็นการทำบุญเพื่อเอาหน้าเพราะกลัวถูกนินทา หรือเพราะกลัวญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูงจะว่าเอา ก็เท่านั้น

พ่อแม่ เป็นพระพรหม ผู้ลิขิตชีวิตของลูก
พ่อแม่ เป็นพระเทพ ผู้ปกป้องอันตรายทุกชนิด
พ่อแม่ เป็นพระอาจารย์ ผู้สั่งสอนอบรมให้เป็นคนดี
พ่อแม่ เป็นพระอรหันต์ ผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ มุ่งแต่อนุเคราะห์ให้ลูก ๆ
พ้นห้วงแห่งความทุกข์ยากลำบาก

"พระในบ้าน" กับ "พระพรหมผู้ลิขิต" คือพ่อแม่ของเรา จงช่วยกันดูแลเอาใจใส่และเกื้อหนุนให้มากกว่าที่ท่านได้ให้กับผู้อื่น กรรมอันนี้จะสอนลูกหลานและตอบสนองกันต่อไปไม่มีสิ้นสุด...........

"ความผูกพัน"

ร่ายสุภาพ

ข้า ฯ จักขอสาธก หยิบยกเอาเรื่องราว มากล่าวให้ยลยิน ตามระบิลไขขาน จำเนียรกาลนานมา วัดธรรมบูชามีโรงเรียน อ่านเขียนโดยพระสอน จบขั้นตอนเพียงประถม ชั้นมัธยมไม่มี ชื่อ "ศรีสวัสดิ์มงคล" จวบจนเดือนสิงหา ปีห้าศูนย์โชคดี มีท่าน"มหาวรรณ สกุล "มันตาภรณ์" เอื้ออาทรร่วมกับ จางวาง "กลับ ปาลิต" คิดสร้างสรรอาคาร ประสานงานทั่วไป พร้อมแรงใจศรัทธา จากประชาราษฎร อาคารถาวรแล้วเสร็จ ปีห้าเอ็ดมีข้าหลวง ที่กระทรวงให้อำนาจ "ขุนประกาศวุฒิสาร" เป็นธรรมการมณฑล ท่านเป็นคนแรกเริ่ม ประเดิมจัดอาคารใหม่ ซึ่งสร้างไว้เสร็จสรรพ เหมาะสมกับแผนการ ระบบงานศึกษาใหญ่ เปลี่ยนชื่อให้กระจ่าง "โรงเรียนตัวอย่างมณฑล" ไม่สับสนต่อไป อาคารใหม่ชั้นมัธยม ชั้นประถมอยู่ที่เก่า ย่างเข้าปีห้าสอง กระทรวงต้องเปลี่ยนเรื่อง ให้ "นายเปลื้องเป็นครูใหญ่ ตรวจตราให้ถ้วนถี่ ตรวจทั้ง "ศรีสุพรรณดิษฐ์" โรงเรียนติดวัดประโยค ดำเนินโชคร่วมกัน ตั้งแต่นั้นสืบมา เป็นเวลาห้าปี โรงเรียน "ศรีสุพรรณ ฯ" อาคารนั้นชำรุด แถมยังทรุดโทรมมาก ยากแก่การปลูกซ่อม จึงพร้อมกันย้ายมา "ธรรม-บูชา" วัดใหญ่ ตกลงให้ใช้ทะเบียน สามโรงเรียนร่วมกัน ต่อนั้นอีกหนึ่งปี ได้มีการเปลี่ยนแปลง แจ้งชื่อมณฑลใหม่ ตั้งให้เป็น "สุราษฎร์" อีกประกาศให้ "ไชยา" มาเป็น "สุราษฎร์ธานี" ดังนี้นามโรงเรียน จึงเปลี่ยนเป็น "มณฑล- สุราษฎร์" จนสิบสองปี ถึงวันที่หนึ่งเมษ สองสี่เศษหกสิบเก้า มณฑลเก่าไม่ใช้ ให้เป็นเพียงจังหวัด จึงได้จัดชื่อชี้ "โรงเรียนสุราษฎร์" นี้ ส่งให้สมนาม แลนา

โคลงสี่สุภาพ

โรงเรียน สามแห่งนั้น รวมกัน
จังหวัด นักเรียนอนันต์ หมั้นแท้
สุราษฎร์ คือสถาบัน สูงส่ง ยิ่งนา
ธานี มิ่งเมืองมากแล้ เลิศด้วยคนดี

มีนักเรียนมากขึ้น ฉับพลัน
เติมต่อขยายชั้น เพิ่มห้อง
ต้องจัดปลูกโรงกั้น หลายแห่ง เรียนนา
ที่นั่งชั่วคราวต้อง อยู่พื้นดินดอน
ยานี
แยกย้ายกันทำการสอน ไร้ทุนรอนจะก่อสร้าง
มานะอดทนอย่าง เข้มแข็งให้ได้วิชา
"พระยาสุราษฎร์ธานี มาเป็นศรีนครา
ตำแหน่งท่านผู้ว่า ได้เล็งเห็นกิจการไว
จึงซื้อที่เอกชน มุมถนนตลาดใหม่
ราบโล่งเห็นแต่ไกล เป็นเนื้อที่เจ็ดไร่กว่า
จัดสร้างอาคารเรียน สถิตเสถียรงามสง่า
ยาวยี่สิบห้าวา ตึกสองชั้นรูปตัวอี
หลังเล็กสร้างด้านหน้า สิบวากว่าไม่ทาสี
สำหรับใช้เป็นที่ ลูกเสือได้ประชุมกัน
ชั้นบนตึกหลังใหญ่ จัดห้องได้ไม่ครบครัน
เพราะเหตุชั้นล่างนั้น ประชาบาลยืมใช้เรียน
จึงนำชั้น ม. ต้น มาฝึกฝนทั้งอ่านเขียน
ที่หลังเล็กพากเพียร เป็นสองแห่งแหล่งวิชา
"พระยาศรีธรรมราช" มีอำนาจสมุหเทศา
ได้ฤกษ์เดือนมกรา เจ็ดสี่มาเปิดอาคาร
สิบเอ็ดปีที่ใช้ รวมกันไปไม่ร้าวราน
ปีแปดห้าประชาบาล จึงย้ายออกไปห่างไกล
ข้า ฯ เป็นนักเรียนครู เล่าเรียนอยู่ "เบญจมราชาลัย"
ได้รับคำสั่งให้ กลับมาสอนเยาวชน

ฉบัง

ที่เจ็ดมิถุนายน เจ็ดสามเริ่มต้น
เข้ารับตำแหน่งราชการ
เป็นครูประจำทำงาน นับเป็นแก่นสาร
สั่งสอนอบรมวิชา
แก่กุลบุตรกุลธิดา ปลูกฝังปัญญา
ณ โรงเรียนสุราษฎร์ธานี
เป็นครูหญิงคนเดียวที่ สอนมัธยมสี่
มีศิษย์ล้วนแต่เป็นชาย
เข้าชั้นครั้งแรกใจหาย ทำเป็นหน้าตาย
วางตัวคล้ายผู้สูงวัย
ตั้งหน้าตั้งตาตั้งใจ ถ่ายทอดวิชาให้
ด้วยใจเมตตาการุญ
"ขุนวิชา เศรฐ" มีพระคุณ ครูใหญ่เกื้อหนุน
ชี้ทางให้สอนด้วยดี
อีกแนะการงานถ้วนถี่ เป็นพระคุณที่
สุดจักหาใดเปรียบปาน
สมัยนั้นฝ่ายวิชาการ คุณครูทุกท่าน
คนเดียวสอนทุกวิชา
ไม่มีครูผลัดเปลี่ยนเวลา สอนเต็มอัตรา
ทำทั้งงานชั้นงานจร
ต่อมามีครูพละช่วยสอน พอได้พักผ่อน
ส่วนสอบไล่นั้นช่วยกัน
ยังมีอนุกาชาดผูกพัน นักเรียนหญิงนั้น
ต้องเรียนอนุ ฯ ทุกคน
มีนักเรียนชายสมัครปน เรียนอนุ ฯ มากคน
ข้า ฯ เป็นครูอนุ ฯ ด้วยช่วยงาน

วิชาอนุ ฯ ที่ปฏิบัติการ ต้องสอนที่บ้าน
ข้า ฯ ทุกอาทิตย์นิจสิน
งานครัวร่วมทำร่วมกิน กันเองทั้งสิ้น
สนิทสนมผูกพันน้ำใจ
ยังการจัดหารายได้ บำรุงโรงเรียนให้
มีอุปกรณ์เรียนครบครัน
ครูและนักเรียนช่วยกัน แสดงละครจัดสรร
ทั้งออกรวงร้านงานโชว์
การศึกษาเจริญขึ้นมากโข เปลี่ยนแปลงใหญ่โต
สมัยคุณครูขุนวิชาการ
ครูได้สลับสับเปลี่ยนงาน สอนตามชำนาญ
ของครูแต่ละคนไป
ข้า ฯ ถนัดสอนภาษาไทย ประวัติศาสตร์ได้
สอนทุกชั้นมัธยมปลาย
และเป็นครูผู้ปกครองฝ่าย หญิงแยกจากชาย
แต่ยังเรียนอยู่รวมกัน
ต้นปีแปดสิบสองนั้น ทางการสั่งพลัน
ให้แยกเป็นโรงเรียนสตรี
คุณครูขุน ฯ เล็งการถ้วนถี่ เสนอตัวข้า ฯ นี้
เป็นครูใหญ่หัวหน้าโรงเรียน
หกปีฝึกฝนพากเพียร สถิตเสถียร
มานะอดทนทุกประการ
ปีแปดสี่ญี่ปุ่นรุกราน ต้องปิดสถาน
โรงเรียนทุกแห่งทันที
ข้า ฯ นำนักเรียนสตรี เข้ารับหน้าที่
ช่วยเหลือกิจการทันใด

อบรมปฐมพยาบาลให้ เป็นแนวหลังได้
ทั้งรู้สัญญาณพอควร

ปีแปดสิบแปดข่าวด่วน ใจข้า ฯ คร่ำครวญ
เพราะถูกย้ายเป็นครูใหญ่หญิง

สุดจักคัดค้านทั่วงติง แม้แต่ประวิง
ต้องรีบเดินทางทันที

ไปปากพนังถิ่นที่ เมืองเอกนครศรี-
ธรรมราช ซึ่งใต้ลงไป

ยามนั้นสงครามรุกใหญ่ ทั้งระเบิดยิงไล่
จำใจจากทั้งอาวรณ์

ไม่บอกลาใครกลัวใจอ่อน เดินทางไปนคร ฯ
ตัดใจจากสุราษฎร์ธานี

สุรางคณางค์

สิบห้าปีที่สอน ศิษย์อยู่บ้านดอน ทั้งชายหญิงนี้ จิตข้า ฯ ผูกพัน สุดสรรวจี รักศิษย์เต็มปรี่ อยู่ในฤทัย

ได้สอนศิษย์มา แทบกล่าวได้ว่า เป็นญาติร่วมใจ สอนตั้งแต่พี่ น้องหลานทั่วไป ทุกบ้านยกให้ ข้า ฯ ได้อบรม

มีความอุ่นจิต เหมือนหนึ่งญาติมิตร ที่สนิทสนม มีแต่ความรัก แสนจักชื่นชม เรียก "แม่ครู" ขรม แทบทุกบ้านเรือน

เพราะลูกเป็นศิษย์ พ่อแม่จึงคิด รักข้า ฯ เสมือน ลูกหลานพี่น้อง เป็นญาติ เป็นเพื่อน ผิดพลาดช่วยเตือน ด้วยน้ำใจงาม

รักคนสุราษฎร์ รักศิษย์สุราษฎร์ เฝ้าคอยไต่ถาม ศิษย์เป็นอย่างไร เอาใจใส่ทุกยาม แหนหวงห่วงห้าม ส่งศิษย์ให้ดี

ศิษย์ครูเด่นดัง ใหญ่โตคับคั่ง เกียรติยศศักดิ์ศรี ครูแสนชื่นใจ ในผลงานที่โอบเอื้ออารี นี่คือรางวัล

เป็นทูตเป็นทหาร อีกผู้บัญชาการ ยากคนเทียมทัน ประวัติงานสฤษฎ์ ศิษย์สุราษฎร์ทั้งนั้น เป็นสถาบัน เยี่ยมยอดน่าชม

ครบแปดสิบปี แห่งโรงเรียนนี้ เป็นการเหมาะสม ควรจักเทอดทูน เพิ่มพูนนิยม ข้าฯ น้อมเศียรก้ม กล่าวถ้อยสดุดี

บุณยพรรณ สาระเกษตริน

เพลง

๘๐ ปี๏ ชมพูเขียว๏

(เพลงสร้อยสนตัด)

ดิถีฤกษ์เบิกฟ้าวรากาศ ศิษย์สุราษฎร์ร่วมจิตคิดฉลอง
แปดสิบปีโรงเรียนเราเข้าทำนอง ร่วมรับรอง นิมิตฺตํ ทั้งดีงาม

ชมพูเขียว เกลียวมั่นสัมพันธ์แน่น ทั่วแว่นแคว้นแดนดินถิ่นสยาม
ประกาศเกียรติเกริกก้องแซ่ซ้องนาม สมเขตคามเมืองคนดีที่มีมา

(เพลงนางนาค)

ขอเดชะพระไตรรัตน์กระพัดจิต อีกทวยเทพศักดิ์สิทธิ์ทุกทิศา
บันดาลดลศิษย์คนดีชื่นชีวา ชัณษาสืบมั่นขวัญจำเริญ

ให้โรงเรียนสุราษฎร์ธานีเป็นศรีสถาน แผ่ไพศาลไปทุกสิ่งยิ่งสรรเสริญ
เป็นมหาวิทยาลัยใหญ่เจริญ เลิศล้ำเกินก้องนภา ฟ้าเมืองไทย

๑๖ ก.ย. ๓๐

"เทียรชัย เลาหกุล"

ครูอาวุโสของคุรุสภา

ประธานชมรมศิลปศรีวิชัย สุราษฎร์ธานี